

De tooneelspeler en zijn aanschouwer kunstmatig beschouwd, of grondregelen voor beiden : gevolgd van eene handleiding om zich in de tooneelspeelkunde te onderwijzen

<https://hdl.handle.net/1874/44793>

OVER 'T
TOONEEL-
SPEELEN.

G R O N D R E G E L E N

V O O R D E N

T O O N E E L S P E L E R ,

E N Z I J N E N

A A N S C H O U W E R .

DE
TOONEELSPELER
EN ZIJN
AANSCHOUWER
KUNSTMAATIG BESCHOUWD,
OF
GRONDREGELN
VOOR BEIDEN.
GEVOLGD VAN EENE
HANDLEIDING
OM ZICH IN DE
TOONEELSPEELKUNDE
TE ONDERWIJZEN.

DELECTAT & ERUDIT.

AMSTERDAM
bij W. HOLTROP, 1791.

V O O R B E R I C H T.

Zo het waar is, gelijk eenige Fransche Schrijvers beweren, dat de vordering in de kennis van het tooneel veel toebrengt tot de beschaving van een volk, dan moet men eene zo nutte kennis vooräl trachten aan te kweeken, bijzonder dan wanneer een volk dadelyk doet zien, dat het zijne geliefdste uitspanning is, den Schouwburg zoekt, tooneelspel-liefhebberijën koestert, en belang toont te stellen in tooneelstukken en derzelve uitvoerders met kennis te beoordeelen. Die geen vreemdeling in ons Vaderland is, zal moeten bekennen dat zedert de laatste dertig jaaren de zucht tot het tooneel merklyk toegenomen, en de smaak niet weinig ten dezen opzigte ook is verbeterd. In vroeger tijden was een schoone trek, zonder geschreeuw uitgebragt, een pijl in de lucht gespild; heden hoort men somtijds in één tooneel tien maal fraaije vaerzen, met niet meer dan het benoodigd vuur uitgesproken, door het publiek toejuichen, 't welk zekerlyk eene verbetering van smaak aanduid.

Met dat alles zijn wij in de kunstkennis van het tooneelspelen noch niet tot die hoogte gekomen, dat wij altijd rechtvaardig zijn in onze toejuicing en afkeuring. Niet zelden hooren wij den tooneelspeler te veel afvergen, of wij zien hem te veel toegeven; en niet zelden hooren wij toejuichen dat onze afkeuring verdient, daar wij hooren bedillen, of den aanschouwer koel zien blijven, ter gelegenheid dat de tooneelspeler inderdaad recht van aanspraak heeft op onze toejuicing. Het geen BOILEAU zegt van de beoordelaaren der tooneeldichteren van zijnen tijd, is niet ten ééne-maal ontoepaslyk op de beoordeelaaren der tooneelspeleren van de dagen, die wij beleven:

*Ainsi qu'en fots auteurs,
Notre fiècle est fertile en fots admirateurs.*

Bedenkingen van dien aart hadden mij voor lang den lust ingeboezemd om eenige grondregelen te ontwerpen voor jonge tooneelspeleren en hunne aanschouwers, wanneer eenige mannen, wier gezag in de kunstwaereld achting verdient, mij drongen om dezelve in het licht te geven; 't is aan deze vriendelijke aansporing dat men de uitgave van dit werkje verschuldigd is, welk zonder dat nimmer bij mijn leven het licht zoude hebben gezien.

*Het behelst eene verzameling der beste uitland-
sche*

sche schrijvers over de kunst van tooneelspeelen, en is tevens de vrucht eener lange ondervinding. Veel is daarin overgenomen uit een Fransch werkje, getijtd: OBSERVATIONS SUR L'ART DU COMÉDIEN. Wat de voorbeelden betreft, die aangetrokken zijn van tooneelspelers in ons Vaderland, hier omtrent hoop ik bescheiden en vooral onpartijdig te werk te zijn gegaan. Niets is doodlijker voor de schoone kunsten en voor den luister van het Vaderland, dan uit een' geest van partijzucht te beoordeelen of te veroordeelen: in het lezen van een tooneelstuk, hebben wij met het stuk, en niets met het zedelijke character van den dichter te doen; een man van slechte gevoelens en een slecht gedrag, kan dichter van eene Zaïre zijn; zullen wij deswegens Zaïre niet lezen? Wij kunnen een' afkeer voor het gedrag van een' acteur of eene actrice hebben, zullen wij hen daarom geen' Brutus of Cornelia willen zien afbeelden, dan met vooringenomenheid? Dit is de kunsten onderdrukken, dit is het Vaderland van schoone dichtstukken en bekame uitvoerders berooven, den geest bluschen en het Vaderland wezentlyk benadeelen. Een verstandig vriend van zijn Vaderland verächt de onëdele personaadje, die iets goeds aan zijn Vaderland schenkt; maar hij verächt dat goede niet, dat zijn waarde behoort te behouden.

Inderdaad, ik wenschte met al mijn hart, dat men een weinig meerder achting toedroeg aan menschen, die, onder hooge vergunning, een beroep oefenen dat men onder de moeilijkste kunsten kan stellen, en waartoe eene hooge mate van natuurlijke bekwaamheden behoort. VOLTAI-RE beklagt zich dat Heeren en Dames, die Ambassadeurs en Ambasadrices, dat is vertegenwoordigers van Vorsten en Vorstinnen zijn, zich onder een' kerklijken ban bevinden, gelijk de tooveräars; hier bant men hen niet kerklijk, maar men ziet 'er met verächtting op neder, daar zij, onder hooge vergunning, ons een edel vermaak verschaffen. Zullen wij noch lang slaven van een dwaas vooroordeel zijn, met betrekking tot deze menschen?

Mogten de zwaarigheden, gehecht aan hun beroep, in dit werkje voorgesteld, de achting te hewaarts doen toenemen, naarmate zij volkomener trachten te zijn in hunne moeilijke kunst; en de aanschouwers eenige nuttigheid trekken uit mijnen arbeid, ik zou mij dubbel beloond achten.

Ik eindig met de herinnering, die DORAT eens twee actrices, zijne vriendinnen, deed; zij is van nut voor alles, wat een tooneel betreed, en het is niet min nodig dat zij, die de tooneelspelers be-

oordeelen, deze herinnering nooit uit het oog verliezen.

Beoordeel u gestreng, en met bedaarde zinnen.
 Peil uw vermogens wél, beschouw uzelv' van binnen.
 Hoor uwe neigingen, pleeg uwe jaren raad,
 Uw hart, uw driften, en den geest van uw gelaat.
 In 't kwijnend' zult ge ons hart niet lichtelijk verkloeken,
 Zo ge ons in uw gelaat doet een Dorine zoeken.
 Het groote en deftige is 't dat ons terstond verveelt,
 Wanneer Lubijn daarmee' zijn tedre Annette streelt.
 Tracht gij door tederheid den lauwer weg te dragen,
 Uw houding, stem, uw oog, 't moet alles ons behagen;
 De kracht ontbreke u niet, om ons gevoelig hart
 Te wiklen in de aan ons door u betoonde smart.
 Zal Melpomeen uw hoofd bij 't woedend spelen kroonen,
 Dan moet uw vlammeend oog ons 't woedend hart vertoonen;
 Toon een gelaat en stem waarin de schrik gebied',
 Verbazing zij in elk, die u in 't woeden ziet.
 Bij zamenzweringen moet gij ons voorbereiden:
 U moet de dolle moord bij ieder' tred geleiden.
 Medea, heet op bloed, verschijnt vergeefs voor mij,
 Is haar gelaat niet woest, schoon zij gewapend zij.
 Casandra zie met schrik en rijzing van de hairen,
 De rampen, die het lot haar Vaderland zal baren.
 Dat Dido kwijne en treure, en dat Athalia
 Bij 't uiten van haar droom ons hart met ijzing sla.
 Vergeefs tracht gij door zucht tot lauerblaên bewogen,
 Mij ooit Semiramis te leiden voor mijne oogen,
 Zo zij niet als beulin van haren echtgenoot,
 Als minnares haars zoons, en door haar krjgsdeugd groot,

Ons telkens voelen doet, bij woede en in smarte,
De misdaad, het berouw en 't grootsch krijgzuchtig harte.
Het volk, dat grootheid wacht by zuik een stout tafreel,
Wil dat het hart in 't groot van al dat groote deel'.
Om beelden van dien aart ons treffend voor te stellen,
Moet strafheid van gelaat een brandend hart verzellen,
En dat, in wat gij doet, uw hart geschapen blijk'
Voor eerzucht, woede en haat, en liefde te gelijk.

GRONDREGELN

V O O R

T O O N E E L S P E L E R ,

E N

A A N S C H O U W E R .

---

*Of het waar zij, dat uitmuntende tooneelspelers
geen menschen van verstand, of geestigheid
behoeven te zijn.*

Het is een bijna algemeen aangenomen gevoelen, dat men om een' grooten naam op het tooneel te verkrijgen, juist geen mensch van geestigheid of van verstand behoeft te wezen; wat mij betreft, ik kan mij niet wel overreden, dat bloote werktuigen, ten éénemaal onbekwaam tot denken, van een nuttig gebruik zouden kunnen zijn in eene kunst waarin men dagelijks stof heeft tot een' reeks van bespiegelingen, die men niet vermijden kan te maken. Daar men bezwaarlijk zou kunnen vast stellen, dat zelfs in beroepen, die enkel werktuiglijk worden gedreven, de mensch geen oordeel noodig heeft, (veel of weinig doet hier niets ter zake,) waarom dan de noodzakelijkheid van

oordeel betwist aan een' bekwaam tooneelspeler? Kan hij ooit uitmunten in zijn beroep, zo niet één opslag van het oog hem terstond, en dat alle oogenblikken, onbedrieglijk, voor den geest brengt alles, wat 'er in ieder toestand word verëischt, om de natuur in hare ware gedaante na te bootsen, en zo hij niet voorzien is van dat verfijnde gevoel van overéénkomsten en verscheidenheden der dingen, dat de wegwijzer of geleidsman moet zijn zo wel van den bekwamen tooneeldichter als van den bekwamen tooneelspeler?

Het is op verre na niet genoeg dat hij alle de schoonheden van uitdrukkingen in zijn rol voorkomende, zich vast in het geheugen prente; hij moet de ware wijze en mate van krachten waarmede ieder schoonheid moet worden voorgedaan, gróndig kennen en onderscheiden (*). Het is op verre na niet genoeg dat hij de bekwaamheid hebbe zich te verhitten en te verkoelen; men eischt van

(*) Zo dacht een *PASSÉ*, dien ons tooneel te vroeg heeft verloren; zo denkt een *CORVER*, een *BINGLEY*, eené *WATTIER*, en anderen, die ons tooneel inderdaad doorluchtig hebben gemaakt, en noch maken; allen zullen zij ons zeggen: „Als wij onze rol kennen, weten wij noch niets.” Zij hebben gelijk: een les blootelijk op te zeggen, is geheel iets anders dan eene personaadje ons natuurlijk af te beelden. Tot een les te leeren, word niet verëischt dan geheugen; om *Zaire*, *Semiramis*, *Dorine*, *Gengis* of *Parma* natuurlijk te vertoonen, word eene groote mate van oordeel en menschenkennis verëischt.

van hem dat hij één en ander niet doe dan wanneer hij dit behoort te doen, en tot dien graad dien de omftandigheden vorderen. Het is op verre na niet genoeg dat zijn ligchaamsgeftalte gefchikt zij voor het tooneel, en zelfs voor eenig character, dat hij voorftelt; het is niet genoeg dat hij wél met zijne wezenstrekken werke; de verftandige aanschouwer word misnoegd, wanneer de tooneelfpeler niet juist en bij aanhoudendheid eene gepaste overéénkomst weet te houden tufchen zijne ftanden en uitdrukkingen, zonder welke oordeelkundige bekwaamheid hij nooit naar waarheid den man kan verbeelden dien hij verbeelden moet; de wijze van uitdrukking moet den ftand des tooneelfpeler onöphoudelijk onderfteunen; zonder deze overéénkomst, die afhangt van de kracht van het oordeel, word en de fraaije lichaamsgeftalte en de uitdrukking walgchlijk voor een' verftandig man.

Het is niet alleen ten hoogften noodzaaklijk dat de tooneelfpeler niets doe verloren gaan van de fchoonheid der uitdrukkingen en de kracht der redeneringen; hij moet één en ander alle mogelijke bevalligheid en fterkte bijzetten. Het is niet genoeg dat hij den dichter naauwkeurig volge, hij moet hem behulpzaam zijn en hem overäl onderfteunen, in het kort, hij moet, om dus te fpreken, zich zelve tot dichter weten te verheffen; hij moet niet alleen alle de lijnheden zijner rol voelen en

uit-

uitdrukken, hij moet o'er fijnheden weten bij te voegen; het is niet genoegzaam voor hem uit te voeren, hij moet de kracht hebben van te kunnen scheppen. Eén opslag, één wezentrek, één stemval, is dikwijls een streek van gevoel in een treurspel, en een geestige trek in een blijspel. Eén enkele beweging, één enkel stilzwijgen, met kunst en op zijn' tijd te werk gesteld, hebben het geluk en de beroemdheid van een vaers gevestigd, en eene schoonheid doen voelen om welke niemand ooit zoude hebben gedacht, zo dezelfde rol aan een' middelmatigkundigen tooneelspeler ware toevertrouwd geweest (†).

De kunst, of liever het kunstvermogen om zich te verhitten, of eigenlijk om zijne aandoeningen te verheffen, naarmate van den juisten graad dien de omstandigheden vorderen waarin men zich bevindt, heeft ten minste zo veel zwarigheden als het vermogen der kunst om redekavelingen te doen gelden. Een dichter, die de kunst bezit van de harten te leiden, van die te folteren, en te doen overgaan tot aangename gewaarwordingen, volgens zijne begeerte, wend al zijn kunstvermogen vrucht-

(†) Wie is vergeten wat uitwerking het vaers, in het vierde bedrijf van Semiramis,

„Wat koning heerscht hier, daar Semiramis gebied?”

in den mond van eene BOUHON heeft gedaan? Men vergat de actrice, en dacht alleen aan de Asyrische koningin. Zie daar de kunst in top.

vruchtloos aan, neemt vergeefs toevlugt tot alle de hulpmiddelen, die de kunst hem aanbied, zo niet de tooneelspelers hem te hulp komen, en met hem medewerken om te doen gewaar worden het geen hij wil. Hij loopt maar al te dikwijls gevaar om den aanschouwer te zien uitschateren in gelach, ter plaatse daar hij hem tranen wilde doen storten, of de ziel verheffen, en dat enkel door onkunde, wanbegrip, of gebrek aan bekwaamheden van den tooneelspeler (*). Inderdaad, slechts weinig menschen hebben bekwaamheid genoeg om de mate van kennis, die 'er in een' tooneelspeler word verëischt, wél te beoordeelen (†), en de meesten beoordeelen ongelukkig hem enkel volgens hun gevoel; de meeste drijven de gehoorgeving aan dat gevoel te verre en tot onbehoorlijke uitersten; de minsten letten met

(*) Ik breng mij te binnen éénmaal in de schoonste redekaveling van den ZOROASTER, de aanschouwers te hebben hooren uitbarsten in gelach, door de onbekwaamheid van één' acteur. De regel:

„Het huwlijk met den beul haars vaders zal voltrekken,”
sprak deze man uit met een nadruklijke rust bij het woord „beul,” waardoor de aanschouwer zich verbeeldde dat hij AZA aan den scherprechter wilde uithuwelijken. Is eenig voorbrengfel tegen diergelijke lotgevallen bewaard, wanneer het in eene onbekwame hand is!

(†) Zo gaat het ook omtrent de dichters; BOILEAU zegt niet ten onrechte: „Dat alle eeuwen zo rijk zijn in zotte beoordeelaaren, als in zotte rijmers.” De ondervinding leert het, helaas! dagelijks maar al te dikwijls.

met behoorlijke aandacht en omzichtigheid op de verscheidene wegen waar langs de dichter zich den toegang tot de harten der aanschouweren tracht te banen, en, even onbekwaam om den tooneelspeler te beoordeelen, gaat men maar al te dikwijls van ééne hartstogt op éénen sprong over tot het gevoel van eene juist tegenövergestelde. Hoe bedrieglijk is dan het gevoel, waaröp zo vele aanschouwers zich, onönderzocht of het op redelijke gronden rust, blindelings verslaven?

De dichtkunst heeft hare verven, die haar eigen zijn, en die, schoon onderscheiden van die waarvan de schilderkunst gebruik maakt, aan dezelfde regelen zijn onderworpen. Men eischt en van dicht- en van schilderkunst de juiste vermenging van kleuren, het zelfde oordeel in de plaatfing en verspreiting van licht en bruin, dezelfde kunde van verwijdering of vermeerdering van licht, en dezelfde bekwaamheid van de voorwerpen te doen naderen of te doen wijken, naarmate de vereischten van het onderwerp. De tooneelspeler is zo wel een schilder als de tooneeldichter, en wij vorderen met allen recht van één en ander, even als van den schilder, die grondige kennis van samenvoeging, wier vernuftige bedriegelijkheid onze oogen en zinnen ongevoelig van den eersten aanleg des onderwerps tot aan de uiterste grenzen der uitvoering leid.

De tooneelspeler heeft eene gelijke mate van sijnheid en nauwkeurigheid noodig, zo om zijne uitdruk-

drukkingen te regelen naar zijne gebaarden, en zijne gebaarden naar zijne uitdrukkingen, als om de redeneeringen te doen klemmen, en de gevoeligheden bij den verstandigen man, door vernuft en oordeel, kracht bij te zetten. 'Er word zelfs eene groote mate van oordeel verëischt, om met wezenstrekken en het gantsche ligchaam te werken, volmaakt overeenkomstig den rang, den ouderdom en de natuurlijke geëartheid der personaadje die men nabootst, en om de toonklanken en bewegingen af te meten, naar de juiste omstandigheden waarin men zich geplaatst vind.

Oordeel en vernuft zijn dus zo noodzakelijk aan den tooneelspeler, als de stuurman aan het schip is. Het is 't verstand, dat aan het roer staat; dat alleen bestiert alles, en perkt de wegen af. Een langdurige ondervinding kan wel ééns in een' matroos het gebrek der stuurmanskunst eenigermate vergoeden; de ondervinding kan dus ook wel ééns den tooneelspeler te hulp komen; zelfs kan hij van de natuur eene hooge mate van toevallige bekwaamheden hebben ontfangen, die in het oogenblik bij geluk eene overéénkomst van gebaarden en uitdrukkingen kunnen te weeg brengen, die ons hem doen toejuichen; maar langs den langen weg, zullen wij welhaast bevinden, dat hij die toejuiching aan zijne gesteldheid, en niet aan zijne kunde heeft te danken.

Beklagen wij dan de tooneeldichters, die zich

B

in

in de noodzakelijkheid bevinden van hunne eere aan zulke werktuiglijke wezens te moeten toevertrouwen, en laten wij dezulken geluk wenschen, die het voordeel hebben, van hunnen zwaren arbeid te kunnen in handen geven aan tooneelspe- lers die bekwaam zijn, om door hun oordeel de schoonste trekken met eene schilderende bevallig- heid voor te stellen, en de middelmatige partijën te kunnen verädeln.

Indien men gezonder denkbeelden had van den geest, indien men beter dacht over het verstand, men zou voorzeker niet tot de onrechtvaardig- heid vervallen zijn, van den tooneelspelers, en dat zelfs beroemden, oordeel en vernuft te betwis- ten, of staande hebben gehouden, dat zij noch één noch ander noodig hebben om na te bootsen, zo als men meermalen heeft gedaan. Eene CLAI- RON, en diergelijke voorwerpen meer, hadden zekerlijk meer geest, dan dien waarmede een aan- tal fraaije vernuften in zekere gezelschappen nu en dan schitteren, en die, in den grond beschouwd, ontferming verdient; een geest, meer geschikt om te pralen, dan om nuttig te zijn aan eene verstan- dige waereld, en dien men vergelijken kan met die foort van boomen, die veelvuldige bloemen opleveren, zonder één smakelijke vrucht voort te brengen; een geest, die niets oplevert dan eene vertooning, gelijk aan het klatergoud, en, ons tot niets dienende in wezenlijke zaken, enkel schittert in beuzelingen, zonder ons eenigermate
be-

behulpzaam te zijn in voorvallen van het uiterste gewigt, of slechts van eenig aanbelang.

Laten wij die foort van geest dan niet benijden aan derzelve bezitters, en ons vergenoegen met de bedenking, dat de CLAIRONS, en foortgelijke wezens, denzelfven ontberende, door de goeddoende natuur voor dat gemis waren beschonken met eenen geest, die minder overal flonkert, maar ons op zekerder wegen leid. Zij hadden geest en oordeel genoeg om de geheimste schuilhoeken van het menschelijk hart te doorloopen, en al de geheimen hunner moeilijke kunst te kennen; en zij trokken uit deze verkregene kennis alle mogelijke voordeelen; gevolglijk hadden zij onloochenbaar veel verstand.

Van het Gevoel (*).

Die van eene tedere geëartheid, of liefst die tedergevoelig zijn, verbeelden zich, dat zij niet
meer

(*) Gevoel bestaat eigenlijk in onze gewaarwordingen, in onze aandoeningen; maar de menschen worden zo verschillende aangedaan, dat men zich verlegen vind om regelen te bepalen voor verstandige aandoeningen. Men vind menschen, die zo sterk zijn aangedaan wegens den steek van een spelde, als anderen wegens den steek van een' degen. Men ziet in den Schouwburg menschen, aangedaan bij voorvallen, die, verstandig

meer noodig hebben dan zulk eene gesteldheid om volmaakt te slagen in een treurspel; die van eens luchtige geëartheid zijn, vleijen zich, volmaakt voor het blijspel geschikt te wezen; en men kan niet ontkennen, dat het vermogen der aandoenlijkheid voor het treurspel, en de vrolijkheid van character voor het blijspel, twee der groote voordeelen zijn die een tooneelspeler kan wenschen. Maar deze twee voordeelen zijn niets dan een gedeelte der voordeelen, waarvan het denkbeeld in het woord Gevoel legt opgeslooten. De ware betekenis van dit woord is van groote uitgebreidheid, en omschrijft, voor zo verre het de tooneelspelers betreft, het vermogen om gemakkelijk in hunne harten de verscheidene aandoeningen te doen ontstaan, waarvoor de menschen vatbaar zijn. Ge-
lijk

beredekaveld, geen redekaveling verdienen. Men vind kleine schrijvertjes, die men *sentimenteelen* noemt, die hunne aandoeningen tienmalen op ééne bladzijde uitboezemen, door punten en strepen, beteekenende dat de aandoening hier de rede afbreekt; en men vind lezers en lezeressen, die dit voor aandoenlijk houden. *Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire.* Wat is dan aandoenlijk voor een verstandig man? Te willen weten waarom hij aangedaan is; door de grootheid van eene daad, die hij ziet gebeuren, of door de ware edelheid van een gepast gevoelen, dat men hem doet hooren. Schreeuwen noch bulken van een tooneelwezen zal hem al zo weinig treffen, als de *sentimenteele* punten en strepen in een slecht aanéngeschakeld proefchrift. Wenschlijk ware het, dat het hedendaagsch zogenaamd *sentimenteel*, dat het ware en schoone gevoel bena-
deelt, van onder ons wierd weggebannen.

lijk een klomp week wasch, die onder de handen van een' bekwamen kunstenaar eene Medéa of eene Sapho doet ontstaan, moet de geest van een' tooneelspeler de verëischten hebben om alle die vormingen aan te nemen, die de dichter denzelfven wil doen ontvangen.

Hij, wiens hart niet geschikt is tot zo veel gedaanteverwifelingen, wage zich nimmer aan het betreden van een tooneel. Wanneer de man, die een tooneel betreed, niet zelf voelt het geen de dichter wil dat de aanschouwer zal voelen door den tooneelspeler, alsdan is de vertooning der beeldtenis uiterst onvolkomen, en de kunst vergoed nooit het gebrek van gevoel. Ontbreekt dit zielvermogen den tooneelspeler, alle andere natuurgiven, alle studie, zijn voor hem niets: hij is zo verre van het oorspronkelijke, als een masker van het gelaat.

De gaaf van het hart in alle mogelijke bogten te kunnen wringen, is onöntbeerlijk in het treurspel; mischien is zij, tegen het algemeene gevoel en aan, noch onöntbeerlijker voor het blijspel.

De majesteit van het treurspel laat niets dan groote en verheven daden toe, en verpligt den dichter gedurig tot de vinding van groote beweegraden, en wel tot dezulken, die meest geschikt zijn om groote ondernemingen voort te brengen. De groote beweegraden zijn in het treurspel de liefde, de haat, de eerezucht, enz. Niet alleen dat het treurspel slechts een zeker getal

begunstigde hartstogten heeft, maar deze hebben, behalve dat, noch eenige gelijkheid; meest zijn zij geweldig of droevig: de helden zijn in vervoering, of zij beklagen zich.

In het blijspel zijn alle driften, die in het dagelijksche leven voorkomen; en de tooneelspeler, die zich de uitvoering van blijspelen wijd, kan voor niets dan voor een' nieuwling in zijne kunst doorgaan, wanneer hij niet zo bekwaam is om de vervoering eener dwaze blijdschap uit te drukken, als eene levendige misnoegdheid, of een grievend hartverdriet, en de bespotlijke tederheid van een' ouden verliefden, als de sombere grimigheid van een' minnenijdigen. Noch is het niet genoeg dat hij alle driften moet kunnen overnemen, hij moet boven dien de bekwaamheid bezitten om spoedig van de ééne tot de andere over te gaan. Het groote verëischte in een blijspel, het gedurig levendig houden der verheuging zijnde, en de blijspeldichteren wetende dat de éenvormigheid hiervan de grootste vijandin is, zijn zij bedacht, hunne personaadjen in den loop van een stuk, dikwijls in dien van één tooneel, speelpoppen van verscheidene tegen elkander aanlopende indrukken te maken, waarvan de ééne de andere snellijk verjaagt, om terstond weder door eene andere verjaagd te worden.

Arnolphus, in het SCHOOL DER VROUWEN, ondervind in weinige oogenblikken al het tegenoveréengestelde dat de nieuwsgierigheid in zijn liefde-

degeval, en de vrees van verraden te zijn, iemant kan inboezemen; dan voelt hij berouw, omdat hij zich van het voorwerp zijner tederheid heeft verwijderd, en terstond is hij weder voldaan, door de verzekering, dat hij niet zo ongelukkig is als hij zich verbeeldde te zijn. Zodra *Agnes* hem op de eenvoudigste en tevens vernuftigste wijze heeft te kennen gegeven, dat zij hem niet kan beminnen, aan hoe veel driften is deze minnenijdige niet ten doel, op het zien dat hij zijne ondankbare noch kan verdfagen, noch vermurwen (*)? Welk een famenloop van afkeer en tederheid, toorne en zagtheid, trotschheid en vernedering, doen zich hier op? en welke naargeestige ontwerpen van wraak, en om zich van het beminde te verzekeren, ja haar op de belachlijkste wijze te bezweeren dat alles zal vergeten zijn, vertoonen zich in deze personaadje?

Het

(*) Zo 'er zo onëindig veel toe behoort een goed tooneelspe-
ler te zijn in een treurspel, en noch meer om volmaakt te sta-
gen in het blijspel, hoe groot moet dan eene actrice zijn, die
volmaakt *Semiramis*, *Zaire*, en *Idamé* kan vertoonen, en van
daar overstapt tot eene snedige *Dorine* en onnoozele *Agnes*; en
dat alles met dezelfde volmaaktheid? Zekerlijk, dat zulk eene
vrouw tot de groote en zeldsane verschijnselen der natuur be-
hoort. Wij mogen het aanzienlijk Amsterdamsch tooneel met
zulk een zeldzaam en groot voorwerp geluk wenschen in de
uitmuntende *WATTIER*, die alle de hier opgenoemde characters
niet alleen te natuurlijk, maar met eene onnavolgbare beval-
ligheid, heeft afgebeeld op dat beroemd tooneel.

Het is dan uit hoofde der dagelijksche gemeenzaamheid met de gewone driften, dat men den kwalijk voorgestelden grond van gevoel minder verschoonlijk vind in een' blijspeldichter, dan men de mislagen der tooneelspelers in treurstukken doet. Dit alles is natuurlijk; men ziet de laatste veelal niet, omdat ons dikwijls voorwerpen ontbreken om de juistheid van den treurspelspeler aan te toetsen, en eene vergelijking te maken tusschen het oorspronkelijke en de copij; maar wij dwalen zekerlijk minder in de beoordeeling van een' blijspelspeler: onderzoekende, en dit onderzoek ontstaat terstond in ons, wat 'er in ons zoude omgaan, zo wij ons in de omstandigheden bevonden der personaadje, die hij nabootst, worden wij dadelijk in staat gesteld om te beslissen, of de copij overëenkomt met het dagelijksch voor ons verschijnende oorspronkelijke.

Hieruit vloeit dan voort, dat een blijspelspeler niet genoeg op zijne hoede kan zijn, om dagelijks te veel belang te nemen aan gelukkige of ongelukkige gebeurtenissen, die hem overkomen. Wanneer hij zich te veel overgeeft aan de voorwerpen van misnoegen of blijdschap in zijn dagelijksch huislijk leven, zal hij niet dan zelden ernstig en naauwkeurig de verscheidene indrukken der hartstogten, die in zijne rollen voorkomen, kunnen overnemen. Bezwaarlijk zal hij naar willekeur het gevoel, van het geen hem in persoon betreft, van zich kunnen verwijderen, om zich
over

over te geven aan het juiste eigen gevoel der personaadje, die hij heeft af te beelden.

Over het vuur in een' Tooneelspeler.

Men heeft tooneelspelers, die, schreeuwende en stampende, zich beijveren om door een gemaakt vuur het gebrek aan natuurlijk vuur te vergoeden. Men heeft 'er, die door zwakheid aan natuurlijke vermogens verhinderd worden om tot diergelijke middelen hunne toevlugt te nemen. Deze laatsten, niet kunnende ondernemen om onze zinnen te schokken, vleijen zich onzen geest te zullen bedriegen, en zoeken de waereld op te dringen, dat het vuur in lieden van hun beroep veelër een gebrek, dan eene volmaaktheid is.

Laten wij ons zorgvuldig wachten, van ons door de kunstgrepen der eersten, en door de valsche stelling der laatsten, te laten bedriegen. Laten wij het geschreeuw en de razernijën van den eenen tooneelspeler niet beschouwen als vuur, en de koelheid van een' ander niet aannemen voor wijsheid; en verre van eenige aanschouwers na te volgen, die de spelers bij eene eerste vertooning, waarbij zij eenig belang hebben, met allen ernst het matigen van hun vuur aanbevelen, den tooneelspelers eerlijk aanzeggen, dat zij zelden natuurlijk vuur genoeg kunnen hebben; dat een aantal onder hen het ongeluk niet zoude

gehad hebben van te mishagen, zo zij door de natuur met benodigd vuur waren begunstigd, of zo hunne schroomvälligheid hen niet had verhinderd om van hetzelfde behoorlijk gebruik te maken; dat een menigte toegejuichte tooneelspelers noch algemeener toejuichingen zoude ontfangen, zo zij meer wierden angevuurd door die onschatbare en edele vlamme, die grootdeels eener daad op de tooneelen het ware leven bijzet.

Men zal ons dit alles niet betwisten, wanneer men zal gelieven op te houden met het overdrevene geweldige der opzegging te verwarren met het vuur van een' tooneelspeler, en wanneer men zal gelieven te bedenken, dat het vuur in een' tooneelist niets anders is dan die snelheid en levendigheid, waarmede alles wat den acteur uitmaakt moet worden voorgedaan, en waarvoor alles toedraagt tot den zweem van wezentlijkheid der daad (*).

Dit

(*) Het schreeuwen, tieren en stampen in een' tooneelspeler zijn de punten en streepen in onze moderne *sentimentele* kunstbedervers; één en ander is lage kwakzalverij, en een onwaardige toeleg om een' naam te maken. Jammer is het voor zulk slag van verächtelijke bedriegers, dat een man van verstand zich door diergelijke lage kunststukjes niet laat verschalken. Noch ééns: de man van grondige kennis en van geöefend verstand wil weten waaröm hij deel neemt aan een geval, aan eene redokaveling, of aan eene hartstogt; zo hij de gezonde reden niet overäl aantreft, is schreeuwen en razen bij hem zo wel verloren arbeid, als rede, die men gedurig, met belediging van het gezond verstand, afbreëkt door punten of streepen.

Dit toegestemd zijnde, kan geen vuur genoeg de verrichtingen bezielen, omdat de daad nooit te wezentlijk en belangrijk kan worden voorgesteld, en omdat de indrukken nooit te snel en levendig kunnen zijn, en vooräl omdat dezelve ook alle kracht ontleenen van een levendig gevoel.

De tooneelspeler stelt zich aan rechtmatige berispingen bloot, wanneer zijne werking niet welvoeglijk strookt met het karakter en den toestand der personaadje, die hij ons affchetst; of wanneer hij, in plaats van zijne werking en redenering met vuur te bezielen, zich aanstelt als een bezetene, of zijn toevlugt neemt tot overmatig en vervelend geschreeuw. In dat geval zullen menschen van een' gevormden smaak, (en van deze hangt den roem des tooneelspelers zo wel alleen af als die van den dichter,) hem niet beschuldigen dat hij te veel vuur heeft, maar zij zullen hem beklagen dat hij geen vuur genoeg bezit, gelijk verstandige menschen, wel verre van, met eenen grooten hoop weetnieten, in onze nieuwerwetsche *sentimentele* streepenmakers eene groote mate gevoel en wélbestierd verstand te vinden, het zullen beklagen, dat 'er eene groote mate van één en ander aan hunne bonte wanschepfels ontbreekt.

Zich opzettende, om door vervoeringen toejuching af te dwingen, brengt men voorzeker welhaast vervoering daar zij niet behoort; en dus buiten hare plaats gebragt, is zij alles minder dan

dan natuurlijk; op deze wijze is het, dat de tooneenspeler tot mislagen vervalt, door zucht tot een verkeerd begrepen uiterste, en niet door natuurlijke hitte, en dus voelt hij noch drukt hij uit, het geen hij moet voelen en uitdrukken. Het is dan geen vuur dat een verstandig aanschouwer in hem ziet, maar gebrek aan oordeel en kunde.

„ 't Is waar, ” zegt een naamloos Engelsch schrijver, „ dat een tooneenspeler, die zich laat ver-
 „ voeren door eene grillige verbeelding, onver-
 „ hoeds, bij geluk, een' trek kan voortbrengen
 „ die handgeklap verwekt; maar de verstandige
 „ aanschouwer redenkavelt welhaast, en hierdoor
 „ verdooft de verwondering, en onze verbeel-
 „ ding word éénsklaps verkoeld. Het is de geest,
 „ onderworpen aan beredeneerde grondregelen,
 „ die eene te sterk opwellende hevigheid tempert;
 „ met dat alles, men behoort eenige stoute trek-
 „ ken aan groote hartstogten in te willigen, maar
 „ stoute trekken zijn geen vervoeringen van een'
 „ dollen man. De pracht en sterkte der uitdruk-
 „ kingen kunnen geen steunfel hebben, daar het
 „ gevoel zwak en de wijze van spreken plat en
 „ laag is. Wij willen niet dat een tooneenspeler
 „ ons verwondering afdwinge, door met zijn ei-
 „ gen verbeelding den dichter voorbij te loopen;
 „ wij vorderen van hem, dat hij zijn' dichter
 „ getrouw bijblijve in die mate waarin het be-
 „ hoort.”

Hoe onredelijk het geweldig overdrevene is, men moet

moet een weinig overdrevenheid toegeven aan den treurpelspeler: wanneer men alleen op eenige weinige toehoorders indruk heeft te maken met groote hartstogten, kan men alle overdrevenheid ontbeeren; maar om indruk te maken op een zaal waarin honderden menschen vergaderd zijn, die alle vervoerd begeeren te wezen, gelijk dit in de Schouwburgen plaats heeft (*), alsdan is eene wêlâfgemeten overdrevenheid onöntbeerlijk; alsdan is zij voor het gevoel het geen de beweging der lucht is voor de vlam, die de nabijzijnde voorwerpen verwarmt en verhit, maar in de verheid niet dan eene flauwe uitwerking doet; een weinig meer dan gewone wind is 'er noodig, om hare krachten te doen voelen aan verre afzijnde voorwerpen.

Een tooneelspeler, die de noodige mate van gevoel mist, is geen tooneelspeler; men beschouwt hem als een' opzegger. Hij, die bij eene aandoenlijke ziel van vuur verftoken, en geen meester is om een gepast overdreven op zijn' tijd te bezigen, zal in vermaardheid als tooneelspeler altijd beneden den man zijn, die zijne werkingen weet te bezielen met de noodige levendigheid, gelijk de redenaar, wiens welsprekendheid niet strookt met de

(*) In het algemeen is het een zwak der menschen, vervoerd te willen zijn in *alle* vermaaklijkheden, niet in den Schouwburg alleen. Zie wat VOLTAIRE deswegens zegt, in zijne „Verhandeling over het Heldendicht.”

de verhevenheid van het onderwerp dat hij verhandelt, altijd verre beneden den spreker zal zijn die het groote van zijn onderwerp weet te ondersteunen met de benoodigde mate van welsprekendheid.

Ik herhaal het, de hevigheid, het overdrevene, kwalijk gebruikt, is altijd walglijk en belachlijk; en ik ben gantsch niet, met een menigte aanschouwers, van gedachten, dat het 'er niet op aankomt als 'er in de handen geklapt word, of het wélverdiend geschiede. Doch in stukken, die met kracht moeten gespeeld worden, is het, mijns oordeels, beter een weinig te veel vuur dan een iets te weinig. De groote zaak van een' tooneelspeler is, de aanschouwers te treffen, en niets is zo affchuwlijk in een' tooneelspeler dan koelheid, en niets tevens zo gevaarlijk. Dit is het noch niet alles; men houde vooräl in het oog, dat, wanneer de omstandigheden groote hevigheid vorderen, men bezorgt zij de stem in den beginne niet zo geweldig aan te zetten, dat zij op de helft van den weg is afgemat. Men bespot met allen recht een' ijveraar, die aan het begin des wegs terstond begint te rennen, om aan het einde der loopbaan voort te hompelen, of te kruipen.

*Zoude het voordeelig, zoude het noodzakelijk zijn,
dat alles wat een tooneel betreed, van eene schoo-
ne, verhevene en bijzondere ligchaamsgestalte
ware?*

Men treft aanschouwers onder de liefhebbers van den Schouwburg aan, die, minder getrokken door vermaak voor den geest dan voor het vleesch, (en zulke menschen vind men overal met hoo-
pen,) voornamelijk naar het schouwtooneel wor-
den gevoerd door begeerte tot het bekijken van
eene actrice, en zich weinig laten gelegen zijn
aan het geen men zal vertoonen. Voor dezulken
is het niet de moeite waardig iets te schrijven.
Men heeft een ander soort van aanschouwers,
die, zich enkel latende vangen door een bevallig
aangezicht, een beminlijk voorkomen verwarren
met de ware verëischten van eene tooneelspeelster;
en, door dien waan voortgesleept, zouden zij
zelfs in de oude mevrouw *Pernelle*, in den HUI-
CHELAAR, eene vrouw van bevalligheid vorde-
ren. Van hier niet zelden de vraag, zodra eene
actrice voor de eerste maal zal ten voorschijn ko-
men, „Ziet zij 'er wél uit?” daar 'er niet ééns
aangedacht wordt om te vragen: „Is zij bekwaam?”

Ik ken vrouwen, die ons voorzweren, dat het
uiterlijke voorkomen het minst is, dat zij oog-
trekkende vinden omtrent de mannen; men is haar
geloof verschuldigd op haar woord; en, dat meer
is,

is, 'er moeten zekerlijk vrouwen zijn die ons dit van goeder harte bezweren, naardien men veeltijds wélgemaakte vrouwen zich scheelen, scheven, manken, dwergen en gebogchelden ten man ziet verkiezen; voorzeker is het niet het oogtrekkende, dat deze door de natuur ongelukkig gevormde wezens het geluk bezorgt, van nu en dan in de armen eener niet onbevallige vrouw te worden gevoerd; voorzeker zoeken vrouwen, of meisjes, die zodanig eene liefdadige keuze doen, niet het zichtbare oogtrekkende der mannen... Nu, laten wij de bron harer verkiezing ononderzocht laten, en, gelijk gezegd is, haar geloven op haar woord, daar wij zo veel bewijzen harer oprechtheid in dit geval voor ons hebben.

Ondertusfchen is het evenwel zeker, dat een tooneelfpeler, die niet ten minste met eenige bekoorlijkheden toegerust optreed, bezwaarlijk de toejuicing der meeste vrouwen zal tot zich trekken, en zelfs bezwaarlijk dat der meeste mannen; de menschen, over het geheel genomen, blijven ongemerkt gehecht aan het uiterlijke. Maar al te dikwijls mishagt eene personaadje op het tooneel, meer omdat die niet de oogen bekoort, dan om de onwetendheid; de aanmerkingen loopen veeltijds meer over de perfoon van den tooneelfpeler, dan over zijne bekwaam- of onbekwaamheden, en, (men ziet het genoegzaam dagelijks in den Schouwburg,) men juicht wezentlijke misflagen toe

toe van iemand, die den aanschouwer éénmaal heeft ingenomen, door schoonheid, uiterlijke bekoorlijkheden, enz. daar men gevoelloos blijft voor de natuurlijkste trekken eener personaadje, die de voordeelen der uiterlijkheid niet te baat heeft. Dus zouden, zo men den waan van een groot gedeelte der menschen, en voornamelijk van het Amsteldamsche publiek volgde, schoonheid, welgemaaktheid en innemendheid allernoodzakelijkste en volstrekt onöntbeerlijke verëischen zijn.

Verlichte kunstkenners wachten zich ondertuschen wél, van in deze dwaling te vervallen: een schoon aangezigt, eene fraaije gestalte, eene bekoorlijke uitspraak, doen bij hen niets af, wanneer alles niet ondersteund is door kundigheden. Zij zullen gaerne toestaan, dat 'er rollen zijn waarin een tooneelspeler behaaglijkheden medebrengt; zij ontkennen geenszins, dat ieder rol eene gedaante verëischt die niet mishaaft; maar zij beweren tevens, en met allen recht, dat onze bijval aan fraaije uiterlijkheden alles minder dan redelijk is, zo wij dien niet in behoorlijke grenzen beperken. Men moet de afkeur des aanschouwers voor alle stuitende en mishagelijke voorkomens der tooneelstukken goed keuren; maar het is met dat alles ten uitersten onrechtvaardig, en zelfs is het tegen ons belang, zo het in de maatschappij ten vasten regel wierd aangenomen, dat men in den Schouwburg uit het fraaije voorkomen der tooneelspelers alles maakt, en eischt, dat zij al-

C

len

len schoone en uitmuntend fraaije fchepfelen zullen zijn.

Daar zijn zekerlijk ligchaamsgebreken, die op de tooneelen ondudlijk zijn, zelfs wanneer wij weten dat de personaadje, door den acteur verbeeld, inderdaad die gebreken heeft gehad. Eén been korter dan het andere, één lamme hand, een fcheve mond, enz. zou den grooten Scipio niet minder één der doorluchtigste Romeinen hebben doen zijn; en Hannibal was niet minder de groote Hannibal, na het verlies van één zijner oogen, dan te voren; ondertusfchen zou de bekwaamfte tooneelfpeler, met deze gebreken Scipio of Hannibal verbeeldende, voorzeker mishagen, en misfchien zou hij worden uitgefloten; wij zouden deze gebreken in den tooneelfpeler althans niet over het hoofd zien, daar wij die in de helden zouden verdragen. Dit is eene waarheid, die door de ondervinding word bekrachtigd: een wezenlijk gebrek is niet min onāangenaam aan de oogen der menfchen, dan dikwijls eene belachlijke vinding of nabootfing hare verleidende bekoorlijkheden heeft. Laten wij dit met een kort voorbeeld ophelderen.

Zeker tooneelfpeler in Engeland had, gedurende twintig jaren, met luister in de treurfpelen gespeeld, toen hij het ongeluk had, van zwaar kreupel te worden, en dat ongeneeslijk. Ondanks dit gebrek befloot hij ongelukkig, dat niemand in de waereld beter Richard den IIIden, door Shakespear kreu-

kreupel gemaakt, zoude vertoonen; maar toen deze man eindlijk zeggen moest: „De honden „blaffen mij aan, mij hompelen ziende,” ontstond 'er éénslags zulk een geschater, dat hij zich verplicht vond terstond het tooneel te verlaten, zijnde het hem onmogelijk daarop ooit weder te verschijnen.

Niet te willen verdragen in een' tooneelspeler het wezentlijk gebrek van den man dien hij ons moet voorstellen, schijnt eene ongerijmdheid; zij is het echter niet: het lot beschuldigende, dat zijn grilligheid eene schoone ziel eene gebrekkige woonplaats heeft gegeven, eischt men met eenig recht, dat het tooneel den misstap der natuur vergoede: alles moet ons daar sfirelen, het is een vermaak; en daar het treurspel ons voornamelijk behaaglijk is door verhevenheid, willen wij niet dat in de tafereelen ons door hetzelfde aangeboden, iets onze verbeelding hindere. Gelijk wij in het treurspel verhevenheid beminnen, zo zoeken wij in het blijspel voorwerpen van verheuging en vermaak; terstond worden wij in onze verwachting te leur gesteld, wanneer midden in het vermaak, dat een character in ons verwekt, de tooneelspeler ons stof tot naargeestige bedenkingen geeft, en ons, door zijn lichamelijk gebrek, de ongelukken te binnen brengt, waaraan wij op deze waereld zijn blootgesteld.

Dat dan de mismaaktheid van ligchaam op het tooneel zich nimmer vleije met de toegevendheid

waarmede men somtijds eene belachelijke vinding of nabootsing begunstigt. Behalve dat, een belachelijke greep moet in ons niet dien afkeer verwekken, dien de lichamelijke misvormigheid in ons verwekt. Laten wij gevoelig, maar tevens rechtvaardig zijn. Laten wij de bekoorlijkheden der schoone schefpelen onze hulde bewijzen, maar laten wij de gaven van den geest niet minder eerbiedigen. Laat eene schoone, eene bevallige vrouw op het tooneel ons treffen, ons verrukken; maar laten wij, schoon zij in een' strikten zin één noch ander dezer voordeelen heeft, haar toejuichen, wanneer zij bekwaamheden bezit, die boven de vernielende krachten van den tijd en die der krankten, of andere toevallen zijn.

De bekoorlijkheden meerder het erfdeel der vrouwen dan dat der mannen zijnde, verpligt de vrouwen te denken, dat zij eene mindere mate van schoonheid of bevalligheid in een' acteur behooren te verdragen, dan de mannen dit gehouden zijn te doen aan eene actrice. Zij behooren 'er bij te bedenken, dat te veel gestrengheid omtrent den eisch van bekoorlijkheid van gestalte in een' tooneelspeler, ons dikwijls op de tooneelen zou be-rooven van voorwerpen, die door de natuur met achtenswaardiger gaven zijn begunstigd, dan die zij hen heeft onthouden.

Maar zou het inderdaad van het belang des tooneels zijn, dat alle personaadjen, die hetzelfde betreden, van eene bijzonder uitmuntende gestalte,

te, schoonheid of uiterlijk voorkomen waren? Ik ben van gevoelen, dat het zelfs ten uitersten ongevoelig zoude zijn, zo het plaats had, dat onder alles, wat een tooneel betreed, eene even gelijke mate van schoonheid, bevalligheid of verhevenheid ware uitgedeeld; ik ga verder, ik durf zelfs vast stellen, dat het noodzakelijk is, dat 'er niet alleen onder de tooneelspelers een onderscheid in de trappen van uitmuntende uiterlijkheden zij, maar dat eenige dezer personaadjen *geene* dier volmaaktheden bezitten.

Zekerlijk zullen regelmatige wezenstrekken, een edele zwier, een behaaglijk voorkomen, enz. ons innemen ten voordeele van iemand die op een tooneel verschijnt; maar men heeft rollen, waarin de tooneelspelers het onderwerp meerder dienst doen door eene mate minder bekoorlijkheid, dan men anderszins eischt: bij voorbeeld, het zal ons in Nero meer treffen, wanneer Poppea meer bekoorlijkheden heeft dan Octavia, omdat wij het gemaklijker met onze verbeelding plooijen, dat een man om eene schoone vrouw zich van eene ontdoet, die minder schoon is, dan dat wij hem eene schoone vrouw zien verftoten om eene lelijke. Zouden wij in den *Cadi dupé* eene schoonheid willen zien in eene actrice, wier lelijkheid den Cadi moet walgen? Wat men zegge, nooit zal ons hart met genoegen een oud en lelijk wijf zien verbeelden door eene frische en schoone jonge actrice, hoe lelijk men haar toetakele; en nimmer

zullen kiesche kenners met genoeg een' lompen, groven boerenkinkel zien verbeelden door een' fijn schoon jongman, die nooit zijne edele manieren kan afleggen. Zouden wij met toestemming kunnen hooren, dat men tegen eene jonge schoone kamenier zeide: „Foei! wat is zij lelijk!” Het tooneelspel is niets dan eene kleine afbeelding der groote waereld, en in deze heerscht verscheidenheid van schoon, middelmatig en mishaaglijk; de copij, dat is, het tooneelspel, kan niet te nabij het oorspronkelijk, dat is, de waereld, gebragt worden; een verstandig man bezoekt den Schouwburg niet dan om een juist afbeeldsel van eenige waereldsche gebeurtenis te zien, en wil dus die mate van schoonheden en minder schoon, die de natuur in de waereld heeft uitgedeeld, en waaruit dikwijls de daden hare werkingen krijgen, zo min ontberen, als andere natuurlijke verëischen.

Doch laten wij voorzigtig zijn: hoe sterk onze neigingen ons naar den Schouwburg trekken, om „natuurlijke” afbeeldfels te zien, het zal ons altijd in zekere gevallen walgen in den tooneelspeler, het gebrek waarlijk te kennen dat hij ons moet afbeelden te bezitten; het afbeeldsel kan bekoorlijk en het oorspronkelijk mishaaglijk zijn: een inderdaad dronke kaerel zou ons op het tooneel mishagen, en daar slecht ontfangen worden door alle weldenkende menschen, zelfs dan noch, wanneer hij een' dronken man had af te beelden.

Soort-

Soortgelijke gevallen moet men voorzigtig onderscheiden.

Eenige tooneelspelers behagen ons in het blijspel door de nabootsing van deze of geene belachlijkheid. Anderen verschaffen ons vermaak door het tegenstrijdige, dat zich opdoet, het zij in de eischen van waardigheid, enz. waarop de speler die grond, het zij in de uitwerking, die hij doet op de personaadjen, die met hem in werking zijn, of het zij in zijne woorden of daden. Neem eens, welk eene uitwerking zal eene malle zelfberoeving, het pogchen op voordeelen, die men mist, enz. niet hebben op een tooneel?

De rol van een' man, door den dichter afgebeeld als iemand, die zich buiten recht en reden beroemt op schoonheid, zal ons minder doen lagchen, als zij gespeeld word door iemand, die inderdaad zich zou kunnen beroemen op dat natuurfeschenk, dan door iemand, die dit voordeel mist. Hoe minder dus zulk een man de verëischte heeft die hij zich beroemt te bezitten, hoe meer belachlijks hij over het tafereel zal verspreiden. De dwaling, die iemand een' lakei voor een' man van staat doet aanzien, zal ons minder behaaglijk voorkomen, wanneer de lakei inderdaad door de natuur met gaven is toegerust, die deze dwaling kunnen rechtvaardigen. Hoe meer nu de man, die hier de lakei is, de natuurlyke verëischte heeft van de personaadje, die hij moet verbeelden, hoe minder het tafereel ons zal treffen. Indien de

marquis in den *Dobbelaar* inderdaad met alle die uiterlijke hoedanigheden toegerust, op het tooneel verscheen, gelijk hij zich in het vierde bedrijf van dat blijspel doet hooren, hij zou niet alleen een minder belachlijke vertooning maken, en dus minder doen lachen, dan wanneer hij verschijnt, toegerust met al het tegenovergestelde, van 't geen waaröp hij zwetst; maar, bij éenen geringen misstap zou hij gevaar loopen walg te verwekken, omdat hij gevaar zou loopen van zich in eene verdenking te brengen, dat hij zich inderdaad een eigene bewierooking deed.

Laten wij dan vast stellen, dat, wel verre dat het tooneelbelang en ons eigen vermaak 'er bij zoude winnen, indien alle tooneelspelers even schoon, wélgemaakt, en uitmuntend innemend waren, het veeléer voor het tooneelbelang en ons vermaak noodzakelijk zij, dat zij, gelijk alle andere menschen, acteurs op het groote waereldtooneel, niet allen op éenen leest zijn gevormd, zo wat de bevalligheid der aangezigten, als der lichaamsgestalten betreft.

Dit alles moet echter niet te verre worden getrokken: wij willigen de tooneelspelers het gemis van zekere volmaaktheden in, maar wij willen alles minder dan in hen de tegenovergestelde gebreken toegeven; zelfs vorderen wij van hen, dat zij volstrekt ontheven zullen zijn van verscheidene gebreken, die wij gaerne willen en behooren over het hoofd te zien in menschen, die
zich

zich niet aan de kunst van tooneelspelen toe-
wijden.

Het oefenen van het beroep van een' toonee-
list vordert vernuft, oordeel, en eene mate be-
koorlijkheden, die hem gunstig zijn, en wij willen
niet, dat aan zijn maakfel gebreken zijn die ons
hinderen. Maar een geestigheid van uitzigt is
niet genoegzaam voor den treurspelspeler: alles
moet tevens in zijn gelaat iets groots uitdrukken.
Een tooneelspeler van eene vrouwlijke tederheid,
of klein van gestalte, hoe geestig zijn uitzigt ook
ware, zou zich wagen, zo hij de rol van een'
Achilles in Iphigenia op zich nam: hij zou voor-
zeker stuiten, daar hij tegen een' man als Aga-
memnon dreigende uitvaart:

Dank aan dien band alleen dat ik mijn' toorn' bedwing'.

Zulk een taal zou het voorkomen hebben van een'
jong vaandrig, die zich onbeschoft vergat om-
trent zijn' oversten; het zoude meer stuiten, zo
de man, die Agamemnon verbeeldde, alle de ver-
eischen had om de hoogheid en fierheid van het
geslacht van Atreus daar te stellen. Achilles,
gelijk men weet, een fier, groothartig en oploo-
pend held, een krijgsman zijnde, volgens FE-
NELON, die de zee te boven ging in het woe-
den, een man, uitgerust met alle verëischen om
alléén het gezag der Grieksche prinzen in even-
wigt te houden met den overheerschenden Aga-

memnon, een held, die alléén op zich neemt de trotsche Clytemnestra en fiere Iphigenia te ont-rukken aan het geen beiden naderende is, moet door een' man worden afgebeeld, die door zijn voorkomen ons de bliksemende bedreigingen, die hij doet, aannemelijk maakt, door ons te doen gelooven dat hij de geen is die volbrengen kan 't geen hij met deze dreigende woorden belooft:

Mijn hart voorzegt het u: uw dochter zal niet sneven.
Geloof ten minste, dat, zolang als ik zal leven,
Bij 't godendom vergeefs haar' val befloten zij.

De hand aan het zwaard slaande.

Dees godspraak gaat meer vast dan Calchas wigchlarij.

Noch is dit niet genoeg, (zo veel word 'er verëischt in een' toneelspeler, die zo menigmaal word verächt, en zo menigmaal lichtvaardig veroordeeld;) het geestige, het groote uitdruklijke, het zij op zichzelf, het zij te samen veréénigd, is noch niets onöndersteund door een verëischt geheel; en dit heeft nooit plaats, zo 'er niet eene juiste overëenkomst heerscht in de gevormdheid der deelen, die zijn geheel uitmaken: armen of beenen, die een weinig te kort of te lang zijn, schouders van eene onregelmatige hoogte, enz. zullen ons voorzeker den tooneelspeler onäange-naam maken, omdat zijne werking altijd gebrek-kig, ten minste onbevallig zal zijn.

Ge-

Gebreken van dien aart, wanneer zij niet al te zichtbaar zijn, zullen in andere menschen, in de daaglijkfche famenleving, nauwlijks worden opgemerkt; die gebreken in dezelfde mate geplaatst in een' toneelfpeler, zullen hem onverdraaglijk maken voor den aanschouwer. Dat een mensch zich vergenoege met vermengd in den grooten hoop voort te leven, weinig zal hij zich ons bedil op den hals halen door een' wijden mond, of een paar beenen, die juist niet wélgemaakt zijn; maar een man, die optreed om alle oogen tot zich te trekken, loopt gevaar dat de mond, die slechts wijd voorkomt in de famenleving, overmatig groot word bevonden; zijne beenen, die in het daaglijkfche leven niet dan slechts geen lofspraak verdienden, zullen het bedil van den aanschouwer tot zich trekken.

Het is noch niet genoeg dat 'er geen onëvenredigheid in de uiterlijkheden van den tooneelfpeler zijn; hoe wélgemaakt, hij moet van lijfsgeftalte niet buiten de gewone mate der menschen zijn: die monsterlijk groot of oogtrekkend klein is, zijn bannelingen op het tooneel. Het is, over het geheel genomen, zeldzaam, dat een buitengewoon groot man een volmaakt bevallig lichaam heeft. Een buitengemeen klein fchepfel, hoe fraai gemaakt, hoe geestig van uitzigt, fchijnt door het lot in den geest der menschen verwezen, tot minder voorrechten te hebben in zekere gevallen. Het gelach dat hij verwekt,
wan-

wanneer hij zich vertoornd voordoet, of eene groote fierheid aanneemt, zou ons bijna doen wanen, dat eenige hartstogten hem niet waren veroorloofd. Ten minsten is dit zeker, dat fierheid, oploependheid, en eene hooghartige houding hem niet wél staan, en dat de vervoering van grimigheid, of de pooging om ontzag in te boezemen, niet bekoorlijk of behoorlijk kunnen schijnen in een' wélgemaakten dwerg. Noch ééns, de tooneelspeler is een nabootser; en om veel goed na te bootfen, behoort hij eene gestalte mede te brengen, die hem in staat stelt veel afbeeldfels te kiezen uit den grooten hoop, die uit niet te groote en kleine lichamen bestaat. De buitengemeen kleine man zou dan eene slechte vertooning maken in het treurspel; zelfs zou hij niet gelukkiger zijn in het blijspel; mijns oordeels, zou hij in het algemeen best worden geduld, wanneer zijne kleinheid kon dienen om des te beter het belachelijke te doen voelen van eene hoogheid, die hij in zijn rol zou moeten aannemen, of om zijne kleinheid zelve belachelijk te maken.

De blijgeestigheid is eenigermate een noodzaaklijk verëischte in een blijspelspeler, wiens hoofdverrichting en doelwit behoore te zijn ons te verryolijken of te doen lagchen.

Indien men eenige lieden van het zogenaamde *bel air* raadpleegde, men zag welhaast de lakkeijen, de kamenieren, de boeren, en verscheide-
ne voorwerpen, geschikt om ons te vermaken door hunne geestigheid of spoorloosheden, uit de blijspelen verbannen. Deze fraaije menschen vorde-
ren, dat men nooit dan menschen van zekere waardigheid behoore te voeren; en, volgens deze „Heeren”, is het een gebrek van eerbied, dien men het publiek verschuldigd is, wanneer men deszelfs aandacht op 't tooneel bezig houdt met voorwerpen uit den gemeenen stand (*).

Om

(*) Deze klucht is, voor het tegenwoordige ten minste, geëindigd in Vrankrijk, daar men heden een weinig anders denkt over de gelijkheid der menschen dan voor eenige jaren; en daar het tooneel niets is dan een afbeeldsel der groote waereld, zullen de dienstbare geesten heden door de lieden van het *bel air* wel worden verdragen. In waarheid, daar de natuur alle rangen schikt, omdat alle rangen noodzakelijk zijn, behoort men de zotheden der kleine menschen zo min te verschoonen als die der grooren; en dus hebben de kleinen ook goed recht om op hune beurt te schertsen met de dwaasheden van een' aanzienlijk zot. Ik hoop dat de lieden van het *bel air* ons, (want zij zijn oeral) dit omtrent den Hollandfchen Schouwburg, en de Hollandfche blijspelen, zullen in het oog houden.

Om deze verhevene menschen aandacht te doen vestigen op een' acteur, zullen zij mischien welhaast eischen dat hij ten minste een *Wel Edele*, of *Excellentie* mede brenge, van den man dien hij moet afbeelden.

Ik wil intusfchen wel toestaan, dat 'er goede blijfpelen te maken zijn zonder dat men zich bediene van ondergeschikte personaadjen; maar dat hiertoe mogelijkheid is, levert geen bewijs op dat de fchetfing dier perfoonaadjen ongevoeglijk en beledigend voor het publiek is. Een Molière, een Regnard, een Dancourt, een Destouches, een Langendijk, enz., meesters, die men, zonder belachlijk en onbeschoft te gelijk te worden, niet kan beschuldigen van niet geweten te hebben wat welgevoeglijk en betamelijk was in het blijfpel, hebben ons proeven nagelaten van stukken, waarin zij zich voortrefflijk van gemelde personaadjen wisten te bedienen. Zie hier iets fterkers: Destouches, in zijn meesterftuk den *Verkwister*, fchetst een' knecht, die, zodra hij zijn' meester arm waant, en van al de lieden van het *bel air* verlaten zag, die hem hadden beroofd, en deze uitroept:

Wat wilt gij dat ik doe? ik moet vergaan van fmarte.

hem toevoegt:

Het weinig dat ik heb...

tranen doet ftorten, ons toejuiching afdwingt, en
een

een geheel leger heeren van het *bel air* roode kaken bijzet, zo zij de edele hoedanigheid van zich te schamen niet hebben afgelegd. Wat zal men zeggen van de schoone en bevallige trekken van eene Dorine, door Molière zoo meesterlijk in den *Huigchelaar* geschilderd? Wat van de heerlijke trekken van Roxelane, de slavin van Soliman, niet minder meesterlijk geschilderd door Favart (†)?

Hoe veel recht ik mij verschuldigd achte te doen aan dichters, die een' anderen weg inslaan, zich toewijdende aan het geen men het hooge blijspel noemt, ik ben niet minder van gevoelen, dat het niet alleen aan deze dichters toekomt om alleen het publiek te mogen behagen; dat het hoofd-oogmerk van het blijspel is ons lagchende te verbeteren; dat men dat oogmerk langs een' beschaafden weg zoekende te bereiken, niemand behoort te bedillen in de middelen, die hij daartoe verkiest; dat het leerzame en vermakelijke fijn en scherpzinnig kan zijn, zonder dat de personaadje, die fijn en scherpzinnig is, een perfoon van hoo-
ge

(†) Wij behooren in het voorbijgaan verdiensten recht te doen: de *Dorine* is door mejuffrouw WATTIER met eene onverbeterlijke fijnheid gespeeld, en de *Roxelane* niet minder door mejuffrouw CORNELIA BOUHON, *de jonge*. Deze uitmuntende vrouwen verwierven in die rollen al de toejuiching, die eene natuurlijke bevalligheid en een schitterend vernuft verdienen. De dubbelzinnigheden wierden door dezelve uitgesproken met eene beschaafdheid, die de zedigsten moest bekoren.

ge geboorte zij , daar de natuur de geestvermogens niet uitdeelt naar mate der rangen , en dat 'er geen laagheid in het blijspel is , dan die onedele trekken , die den kruipenden geest , de laaghartigheid en flordige opvoeding van den dichter verraden (*).

Dat dan de dichter , die de bekwaamheid heeft om een burgerlijk wezen naar zijne opvoeding en staat te doen spreken , en het gesprek met aangenaamheid voor zedige en verstandige menschen weet te bezielen , zich niet ontzie zodanige personaadjen ten tooneele te voeren ; maar dat de acteur , die zodanige characters op zich neemt , geen mensch van eene droefgeestige , gestrengte of ernstige geëartheid zij . Dat men voorzigtig zij , wij spreken hier over het algemeen , want men heeft toneelspelers , die in treur- en blijspel volmaakt slagen . Wij hebben den heer SARDET met de grootste toejuiching den *La Borde* in DE

RUI-

(*) BOILEAU schrijft dezen algemeenen regel voor het blijspel voor:

Il faut que ses acteurs badinent noblement.

Verder zegt hij:

*Mais pour un faux plaisant , à grossière equivoque ,
Qui pour me divertir n'a que la saleté.
Qu'il s'en aille , s'il veut , sur deux trétaux monté ,
Amusant le Pont Neuf de ses fornettes sudes ,
Aux laquais assemblés jouer ses masquerades.*

RUITER zien spelen en tranen ontwringen. Wij hebben van eene WATTIER en jonge BOUHOE, de eerste in een menigte treurspelen, het zelfde gezien, en door de laatste heb ik de beste Palmire in Mahomet gezien die ik ooit gezien heb, en echter zijn deze personaadjen uitmuntende in verscheidene blijspelen; veelen hebben BINGLEY een' volmaakten Gengis zien spelen, en een' onverbeterlijken Ritmeester, in den Snijder en zijn' Zoon; en men kan van geen dezer voorwerpen zeggen dat zij droefgeestig, gestreng of ernstig, of van eene groote luchtigheid van character zijn. Daar is dan eene uitzondering op den algemeenen regel; maar daarom zijn juist de gemelde personaadjen uitmuntende en bijzonder.

Wij begeeren dat het vermaak den blijspelspeler onafscheidelijk op den voet volge, en dat hij, ons vermaak verschaffende, zichzelven tevens vermake. Hier komt de les voor het lachen te pas, door Horatius den treurspeldichter voorgescreven omtrent de aandoeningen van droefheid:

„ Om mij tranen te doen storten, moet gij zelf
 „ eerst schreijen.” In waarheid, het is alleen door het blijspel voor zichzelven te vertoonen, dat men tot de volkomenheid geraakt van het te vertoonen. Een' man, die mij eene kluchtige personaadje zal verbeelden, zonder dat hijzelf vermaak voelt bij de vertooning, merk ik aan als een' speler om brood, die het beroep van tooneelist waarneemt bij gebrek aan andere vermo-

D

gens

gens om zich middelen van bestaan te verschaffen. Niets is gevaarlijker voor een' dichter en toneelspeler beiden, dan dat zij dit denkbeeld van hen doen ontstaan; 't vermaak waarmede zij beiden werken, moet hunne vindingen en bedrijven leven en bekoorlijkheid bijzetten, en alsdan behalen zij eere, en anders niet. Zodra de speler het vermaak van zijne rol met den aanschouwer deelt, kan hij verzekerd zijn van te zullen behagen. Wie zag ooit den grooten blijfspelers **SCHIPPERS** ééne rol uitvoeren, waarin men hem niet met vermaak zag werken? van daar behaagde hij altijd. De verheuging is de ware Apollo des blijfspelers: zo hij blijgeestig is, heeft hij ook vuur en vernuft.

Vergeten wij niet hem te herinneren, dat wij niet alleen onze oogen vestigen op zijn gelaat, maar op zijne begrippen; deze moeten ons vooräl overtuigen van zijne geestigheid. Naargeestige gelaatstrekken zijn naauwlijks te verdragen in een' blijfspeler; maar ook de man, die optreedt om ons te vermaken, zal dikwijls ons kluchtiger voorkomen, naarmate hij minder doet voelen dat hij ijvert om kluchtig te zijn. Hij moet nooit vergeten, dat hij achter zijne personaadje moet verscholen blijven; dat het de personaadje is die ons moet vermaken door het geene die doet of zegt; dat hij den man, die hij in de samenleving is, moet afleggen en doen vergeten, daar wij alleen moeten denken aan den man, dien men ons voorstelt; dat

dat hij hierin nooit kan flagen, zo hij eerst om zichzelf begint te lachen, en dat aldan het spelen alle vermaak verliest, gelijk in de samenleving een mensch, die ons iets aardigs wil opdischen, zijne zucht om ons te doen lachen niet wetende te vermommen, onäartig, lastig, vervelend en walglijk word.

---

*Menschen met een tedergevoelig hart geboren,
moesten alleen de characters van minnaars en
minnaresfen worden toegedeeld.*

Deze groote regel word overäl maar al te dikwijls verwaarloosd. Op tooneel-liefhebberijen, daar men niet wel de leden onder verplichtingen kan houden door uitvoerende kracht van weten, is dit eenigermate toe te geven; op een openbaar tooneel is dit onverschoonlijk. De ondernemer, of bestierders hebben daar magt om de acteurs hunne characters toe te deelen; dit niet naar behooren doende, heeft het publiek, dat met duizend oogen toeziet, en zich zelden, over het geheel genomen, bedriegt in het stuk van begrip, goed recht deswegens bedillingen te maken; dit recht wordt aan den ingang van den Schouwburg betaald. Men vraagt niet aan den acteur waarom hij een character speelt dat hem is toegedeeld, maar men vraagt dit aan hen, die recht hebben hem dat toe te deelen, en magt om zich te doen gehoorzaamen. Een bestierder behoort dus

zo wel een man van bekwaanheid te zijn' geboren met dichterlijk vuur, vernuft, smaak, gevoel en oordeel, als de dichter en tooneelspeler; zonder dat is de groote schakel gebroken, en alles verloren. Boven alles is eene ongerijmde partijzucht het tooneel en de schoone kunsten doodelijk: de bekwame man verliest vuur en moed door zich onrechtmatig verächt te zien, en het vaderland verliest duizend schoone voortbrengfels van den menschlijken geest. Is de dichter een slecht mensch, is de tooneelspeler een redenloos schepsel, wat raakt dat des dichters voortbrengfels, en de werking des tooneelspelers? Wij lezen, of zien een stuk vertoonen, om het stuk, en niet om den dichter, of om den man, die een rol speelt, als mensch, in de samenleving. Die dit anders begrijpt, is een zot, of kent zijne verplichtingen aan zijn vaderland niet. Laat een VOLTAIRE in vele opzigten verderflijke stelsels en valsche redeneeringen hebben voortgebracht, geen man van deugd of verstand zal daarom Zaïre niet willen zien. Laten de ENCLOSSEN en anderen zijn het geen men galant noemt, de verstandige man zal hen gaerne eene vorstlijke personaadje, of geestige kamenier zien verbeelden. In het kort, wij hebben op het tooneel met het tooneelstuk, niet met den dichter in persoon, en met den tooneelspeler, als tooneelspeler en niet als lid der maatschappij te doen. Dit in het voorbijgaan.

In Vrankrijk speelde zekere anderszins bekwame
vrouw,

vrouw, in een nieuw tooneelftuk, eene prinses, hevig verliefd op een' man, die hare liefde weinig verdiende, en zij bezielde hare rol met die mate van hitte niet die zulk eene tederheid vorderde. Een andere tooneelspeelster, hare ware vrindin, wilde haar in staat stellen om de rol wél te spelen. Zij gaf haar verscheidene onderrichtingen, maar alles zonder vrucht. Eindelijk zei de meesteres tegen hare leerlinge: „Is het geen „ik van u vorder, dan zo bezwaarlijk? Stel „u eens in de plaats eener verraden minnaresse. „Zo gij u eens schandelijk verlaten zaagt van „een' man dien gij teder beminde, wat zoud „gij doen?” „Wat ik doen zoude? was het antwoord; „wel, ik zou zo ras mogelijk een' „ander opzoeken dien ik beminde.” „In dat „geval,” hernam de meesteres, „is al mijne moeite „verlooren: nooit zal ik de rol, die u is toe- „gedeeld, volmaakt leeren spelen.” Zij had gelijk: de leerlinge kende in de liefde niets dan belang en verwaandheid; dus was zij nooit geschikt voor een character, dat spijt wegens vruchtlooze standvastigheid vorderde; in het kort, zij kende de tederheid van een diep gewond hart in geen en deele.

Menschen, die beminnen, of gevormd zijn om liefde te voeden, zijn alleen geschikt om die tederheid in hunne oogen en uitdrukkingen te brengen, die de hevigste onzer hartstogten vordert. Die slechts een weinig ervaren is in de historie

van het tooneel, zal gaerne toestemmen, dat verliefde onderhandelingen nimmer levendiger aandoe-ningen verwekken, dan wanneer de acteur inderdaad op de actrice verliefd is. Het is genoeg bekend, dat een voorval van dien aart het geluk van de Psyche van Molière heeft gevestigd. Maar moet men dan, zal men vragen, hier uit besluiten, dat men juist zulk eene tedergevoelige geaartheid behoort te hebben, om diergelijke verliefde rollen te spelen? Immers dagelijks zien wij menschen, die alles minder dan een' wreeden aart hebben, met goed gevolg voor een' tiran spelen. (*) Een acteur ten uitersten ingenomen tegen de zotheid onzer *peits-maitres* kan, de ondervinding leert het,

(*) Den Dichter van Zingha, een character, dat alles in wreedheid overtreft wat ooit op eenig tooneel is gezien, en waarin genoegzaam alle hartstogten samenloopen, gevraagd zijnde: „Wie hij die rol zoude doen spelen?” antwoordde: „Juffr. WATTIER.” De andere hernam: „Zoud gij haar dan in staat achten inderdaad eene Zingha te zijn?” Hij antwoordde: „Voorzeker, zo zij over Angolanen en menschëetende Geëgen had te gebieden.” „Hoe nu! voegde men hem toe, dat is een slecht compliment voor die uitmuntende Actrice” Niet zo, hernam de Dichter; zo Zingha tirannes is, de nood ver- schoont haar dat te zijn; zijzelve zegt: dat zij over andere volken heerschende, die Zingha niet zoude zijn die zij nu moet wezen.” Een proeve van dit stuk op het tooneel, zou ons moeten overtuigen, of gemelde Actrice, die alles minder dan een onmenselijk hart bezit, eene volmaakte Zingha zoude vertoonen. Wij zouden 'er voor durven instaan van ja.

het, volmaakt deze armhartige fchepfeltjes nabootfen; en het is alles minder dan noodzakelijk, dat men eene lastige geestgefeldheid noodig heeft, om een' knorrepot of oplopenden zot te vertoonen. Waaröm zoude het met de liefde anders gelegen zijn dan met de overige hartstogten? Waarom zou men zonder de zwakheden der liefde te kennen, niet getrouw en juist derzelve vervoe- ringen kunnen afbeelden?

Gij, die mij deze rede in goeden ernst ten ge- moet voert, hebt zeker nooit bemind; zelfs twijfel ik of gij ooit ware verliefden hebt gezien. Met meerder menschenkennis, met grooter kun- digheid van de verscheidenheid der krachten en den aart onzer driften, zoud gij weten, dat de kracht van uitdrukkingen der tederheid haren grond niet heeft in de kunst van nabootsing: de- ze kracht heeft geen beweegraden dan in de na- tuur zelve. Wat kunsten men ook te werk stelle om teder te zijn, alles zal zo onderscheiden van de natuur zelve wezen, als de liefkozerijën van een lichtvaardig vrouwmensch, dat om geld streelt, onderscheiden zijn van de aanhalingen eener we- zentlijke minnaresse. Alle andere driften kunnen afgebeeld worden door behulp der kunst, omdat een knorrig en verstoord gelaat onze oogen be- driegt, en dikwijls ons dus een onvolkomenheid doet ontflippen; maar wanneer men de tederheid der liefde wil nabootfen, laten zich de oogen niet meer bedriegen, zo min als de ooren; men

eischt daar hartlijkheid, die ons hart raakt. Waarom treft ons eene vrouw in mannengewaad, de rol van minnaar spelende, nooit? Omdat wij in ons hart overtuigd zijn, en omdat onze oogen het zien, dat de minnaar hier nooit de gewaardingen hebben kan die alleen uit het onderscheid van Kunne worden geboren.

Laat eene SARDET, die zekerlijk de beste actrice is om in mannengewaad haar personaadje te spelen die men bij mogelijkheid kan zien, eens in de uiterste volmaaktheid den minnaar vertoonen; zij zal volkomen voldoen bij die haar niet kennen, en voor een' man houden; maar hun, die haar kennen, zal zij niet treffen. Mij dunkt dat dit onze stelling noch al tamelijk bewijst.

Het zou ondertuschen zijn de onmogelijkheid van de menschen te vorderen, wanneer men eischte, dat alles, acteurs en actrices, de verliefden nabootsende, voor dat oogenblik op elkander verliefd behoorden te wezen; maar wij stellen 'er belang in, dat, daar hunne liefde niet wezentlijk is, zij voor het minst zo schijne te zijn, en dit is onmogelijk, zo niet de acteur en actrice beiden ten minsten harten bezitten die vatbaar zijn voor de liefde. Het is zo bezwaarlijk dat iemand, die onvatbaar is voor de bekooringen der jeugd, voor bevaligheden, voor schoonheid, enz. alle die zagte, die behaaglijke indrukken, die dit alles het gros der menschen inboezemt, zou kunnen aannemen en natuurlijk afbeelden, als het voor eenen
duis.

duisteren en naren-nacht mogelijk zou zijn zich te tooijen met alle de lieflijkheden van een' schoonen dag.

Daar dan eene tedere gevoeligheid , en wel die ons door de liefde wordt ingeboezemd, een noodzakelijk verëischte is voor iemand, die ons een' minnaar of minnares natuurlijk zal afbeelden , is het ontegensprekelijk, dat men niemand zulke characters moet toevertrouwen die reeds over dat gelukkig tijdperk, waarin de liefde meest hare heerschappij voert , heen is. Men moet in hem of in haar de vervoering en warmte der liefde kunnen dulden. Een man door de jaaren verkoeld , zal tegen eene verönderstelde minnares voorzeker noch koelder zijn, dan hij zou wezen, zo zijne verflaauwde vlamme wezentlijk een weinig opwakkerde voor eenig voorwerp , en zijn spelen zou dan dat vuur misfen dat wij in een' verliefden willen zien.

Dus zou een toneelspeler , wat poogingen hij ook aanwendde om te voldoen, ons nooit dan op het best genomen middelmatig behagen, wanneer hij ons een' minnaar kwam vertoonen, die ons of zijne nabootsing als gedwongen zou doen voelen, of van wiens jaren wij de verliefdheid des eersten leeftijds niet wilden zien. Onze verbeelding, verkoeld, of afgeleid door redekaveling, stelt de acteur buiten kracht, en terstond is de verveling daar. Het is niet genoeg dat men ons geen Iphigenia, Zaïre, Britannicus, en Orosman gerimpeld

en met grijze haren vertoone , wij verlangen deze personaadjen met alle de bekoorlijkheden en de warme gevoeligheid der verliefde jeugd te zien ; in het kort , wij hebben het reeds gezegd , de menschen willen niet alleen aangedaan , zij willen vervoerd zijn.

---

*Een stem kan in zekere rollen voldoende zijn ,
en hare bekoringen hebben ; in andere rollen
kan zij ons niet alleen niet treffen , maar
walgen.*

Zo een blijfspeler ons slechts niets van de zijne trekken des dichters doet verliezen , en geen ftootende of al te belachlijke stem heeft , verschoont men licht in hem een stem , die niet dan middelmatig is . Ik denk zelfs dat het bazuinächtige der stemme hem eer na- dan voordeelig is ; 't geen de stem wint in sterkte , verliest zij in luchtigheid , en de blijfspeler heeft eene lichte en treffende spreekwijze nodig . Met de treurspeler is dit anders gelegen : dezen behooren eene sterke , eene majestueuse , en tevens aandoenlijke stem te hebben .

Wij verwachten van het treurspel schokken , die hevig zijn : om deze voorttebrengen , word kracht verëischt , en de rollen worden den voornaamste voorwerpen toegedeeld . De stem , dat groote be-
weeg-

weegmiddel, moet dus in hen geschikt zijn om de aandacht levendig te houden, daar zij tevens achting en ontzag moet inboezemen, en bewegingen in ons doen ontstaan. Alles moet edel, groot, fier en verheven zijn; alles moet treffen en ons met grootheid vervullen.

De blijfispeler, ons een' voornaam man willende vertoonen, behoeft geene majestueuse stem te hebben; maar eene edelheid van stem is hem volstrekt, in dat geval, onöntbeerlijk. Gelijk 'er uitstekende gedaanten en gelaatstrekken zijn, zo zijn 'er ook, om het dus uit te drukken, stemmen van uitstekendheid, en waardigheid; stemmen, wier klank ons aanduid, zonder zelfs den spreker te zien, dat zij niet zijn van een' gemeen mensch. Zekerlijk zijn menschen van de hoogste geboorte, door de natuur niet altijd bevoorrecht om deftige stemmen, en een voorkomen te hebben dat eerbied inboezemt; maar wanneer de kunst het ontwerp vormt om nabootsingen te doen, is zij verplicht het schoone te kiezen, en onze verbeelding te hulp te komen; zij moet ons geen voorwerpen aanbieden, dan die waardig en geschikt zijn om ons genoeg tot zich te trekken. Hoe keuriger zij naar onze verbeelding kiest, hoe beter haar alles zal gelukken. De stem van den blijfispeler moet edel zijn, wanneer hij ons een' man van groot aanzien verbeelden zal; zij moet innemend zijn, als hij voor minnaar speelt; zij moet volgens de eenvoudige

natuur zijn in lage rollen. Zo de stem van den minnaar innemendheid verëischt, die van de minnares vordert betooverende vermogens. Wij eischen van haar dien zagten toon van overreding, waardoor zij van de aanschouwers maakt wat zij wil, en van den minnaar verkrijgt wat zij begeert. Eindlijk de bekoorlijkheid der stemme is in honderd opzigten één der groote voordeelen op het tooneel. Is de stem van eene actrice niet zeer aantrekkelijk, zij behoort ten minste lieflijk te zijn: de vrouwen kunnen, bijzonder op het tooneel, niet ééne bevalligheid missen, of wij missen één vermaak van onze vermaken. De bekoorlijke zagtheid van stem is ééne van de verëischten, die wij in haar vorderen, en wij verbeelden ons dat de natuur onrechtvaardig heeft gehandeld, wanneer wij uit een' schoonen mond eene mishaglijke stemme hooren voortkomen. In het kort, de stem moet overëenkomstig zijn met het character, dat 'er vertoond word: men wil de stem van den verschriklijken overwinnaar Gengis, of van Tamerlan, niet hooren uit den mond van een' tederen Romeo; of die van Herodes of Fayel uit den mond van eenen bevalligen Coucy.

Men

---

*Men vordert van de minnaars in de blijfpeelen
een beminlijk voorkomen, en van de helden
in het treurspel eene grootsche gestalte, en
houding.*

De verhevenheid van gevoelens kunnen een prinses verschoonlijk maken, dat zij in een' held eenig gemis aan bekoorlijkheid over het hoofd zie, ter liefde van groote en ongemeene hoedanigheden, die hem doen uitmunten, en die hem van andere menschen onderscheiden; de verhevenheid van het treurspel zou ons dit doen verdragen. In de blijfpeelen, (’t geen men in den eersten opflag niet zou geloven,) is men gestrenger. Daar ons dezelve niets aanbieden dan ’t geen dagelijks in de gewone samenleving plaats heeft onder de menschen, zo omtrent hunne gevoelens als daden, kunnen de manlijke personaadjen van het blijfspel in onzen geest nooit waardigheid genoeg hebben om de harten in te nemen, zonder de oogen te bekoren; en de vrouwen zijn bij ons niet verheven genoeg, om van ons de inschiklijkheid te vorderen, dat wij haar het hart zouden zien weg-schenken, zonder dat zij hare oogen zouden raadplegen. Wij verlangen, ’t en zij de dichter ons eene ongerijmde keure als belachlijk wil voorstellen, dat de minnaar verëischten mede brenge
die

die de tederheid der minnares te hemwaarts rechtvaardige. Het is niet genoeg dat de actrice ons hare nagebootste liefde met alle de kleuren der echte liefde afbeelde, wij moeten die liefde waar-schijnlijk vinden, en wij moeten, terwijl wij het schoone spelen der actrice verdienden lof geven, vooral den slechten smaak der minnaresse niet laken.

Men kome ons hier niet zeggen, dat de acteur alleen moet worden beoordeeld door ons hart, en dat, daar een tooneelstuk niets is dan een nagebootst voorval in de samenleving, waarin de wonderzinnigheid der vrouwen dikwijls eene slechte keuze doet, men dit op het tooneel behoort te verdragen. In het blijspel moet het vermaak niet afhangen van wijsgeerige redekaveling. Het is waar, dat in de samenleving de vrouwen dikwijls slechte keuzen doen omtrent de mannen, en dat men dit der wonderzinnigheid hebbe toe te schrijven; maar zal dit behagen in het blijspel, dan moet de dichter bij de natuur blijven, en zijne gefchetste minnares eene slechte keuze doende, ons die keuze als wonderzinnig voorstellen. De minnaar, die begunstigd word in het blijspel, moet een man zijn die begunstiging verdient in onze oogen; in dat geval zal hij ons hart behagen, en wij zullen voldaan zijn. Omtrent de minnaresfen zijn wij nog meerder kiesch. Het is niet juist de schitterende schoonheid, die hier word verëischt; hier behoort een zeker iets dat algemeener bekoort,

koort, en van meer waardij is dan de schoonheid zelve, dat zeker onbeschrijflijk *ik weet niet wat*, waardoor eene vrouw eene betoovering te weeg brengt, en zonder het welke zij vruchtloos begunstigd is met schoonheid; hier behoort die overmeesterende trek, die altijd zeker overwinnende is, zonder ooit beschreven te kunnen worden.

Ten zelfden tijde dat wij in het blijspel geen gebreken van ligchaam of weinig bekoorlijkheid willen dulden in een' man, die ons word voorgesteld als een voorwerp om op te verlieven, eischen wij noch van den tooneelspeler, die door den dichter ons word gegeven als een' man, die door gevoelens en aanzien verheven is boven het groter der menschen, een voorkomen, dat zijn personaadje niet nadeelig zij. En hoewel de natuur niet altijd hare gave uitdeelt naar de grootheid der menschelijke rangen, en een man van slecht voorkomen edele gevoelens kan hebben, zullen wij altijd met ongenoegen een' acteur van een gemeen voorkomen een' man van grooten rang zien vertoonen.

Met even veel wederzin zullen wij een' man van weinig waardigheid, of misbaaglijke en lage wezenstrekken, in het treurspel een' groot, een' innemend monarch zien verbeelden; schoon wij in het treurspel niet zo gestreng zijn. Zo zulk een man onderneemt zulk eene groote rol te spelen, loopt hij altijd gevaar dat het denkbeeld in ons ont-

ontsta als ware alles *parodie*. Laten wij hier met een' klugtigen trek besluiten.

DUMIRAIL, een Fransch tooneelspeler, was een man van geest, vuur en oordeel, maar zijn gelaat was ongunstig, en zijn voorkomen alles minder dan heldhaftig of deftig. Eénmaal ondernam hij Mithridates te spelen, en alles zou volmaakt wél zijn geweest, zo hij voor menschen zonder oogen had gespeeld; maar zodra Monima tegen hem zeide: „Mijnheer, gij verandert van gelaat?” kwamen zijne ongunstige wezenstrekken te sterker in opmerking, en een spotter riep luidkeels: „Och! mevrouw! laat hem begaan, wij zullen 'er bij winnen.” Een algemeen gelach brak het spel af. Al de bekwaamheden waren uit het oog verloren, en men sprak van niets dan van de weinige overëenkomst tusschen den man zelve, en de personaadje, die hij had te verbeelden. — Ziedaar de menschen!

Van de Kameniers en Knechts.

Verscheidene kameniers-rollen laten eene vrouw toe die juist niet meer in haare eerste jeugd is; daar zijn 'er, en wel de meesten zijn het, waarin een meisje in den bloeiendsten leeftijd onontbeerlijk is. In het laatste geval verschoont men lich-

lichter de loszinnigheid, die de meeste dezer characters eigen is. Een losse, een onbedachte raadgeving word in de jeugd best geduld; bijzonder zal men verdraagzaam zijn, wanneer een jonge, luchtige en geestige kamenier, (te meer als zij bevallig is,) zich tusfchen twee jonge braave gelieven eenige stappen veroorlooft, die voor een gestrenge zedekundige rechtbank niet wél zouden te verantwoordeu zijn, mits die stappen zijn aangelegd om de gedwarsboomde liefde te begunstigen; maar hoe bejaarder in dat geval de kamenier is, hoe onverdraaglijker diergelijke veroorlovingen ons moeten voorkomen.

Doch zo het juist niet altijd noodzakelijk is dat een kamenier in het vuur der jeugd zij, het is noodzakelijk dat zij altijd van eene rappe tong zij voorzien. Mist zij deze natuurgaaf, zij zal de grootste bevalligheden in de stukken van een' Molière, Destouches, Regnard, enz. doen verloren gaan. Een gelaat waarin een weinig loosheid en dartelheid speelt, is haar niet minder noodig dan eene rappe tong. Wanneer wij Lizette, Nerine of Dorine willen zien, moeten wij geen Annette, of Agnès voor ons krijgen.

Zo noodzakelijk een rappe tong en een doortrapt en vrolijk voorkomen in eene kamenier is, zo noodig is, over het geheel genomen, de behendigheid en levendigheid aan de knechts. Zij moeten zo wel onze oogen kunnen bekoren als ons hart. Een gedrongen, een onāangename

E

ge-

gestalte , zou hem zo kwalijk te pas komen , als eene vlugge kamenier het stotteren , of stamelen.

Wenschlijk ware het ondertusfchen , dat de meeste dichters wat minder van het hans-worstachtige in hunne knechten bragten , en zelfs wat minder zedenlooze schalkheid. Een boefachtige lakei verbetert de boeven , zijne medemakkers , niet ; in tegendeel , het behaaglijke waarmede de knechtelijke boeverij in de blijfpelen gemeenlijk word voorgedaan , moet maar al te veel smaak tot schalkheid doen ontstaan in wezens waarin men , wegens gebrek aan opvoeding , niet genoeg reden onderstellen kan om zich pligtmatig duurzaam in het zedelijke te bestieren ; en een knecht , een mensch zijnde als andere menschen , heeft recht om ook tafereelen van verbetering van een^o tooneeldichter te eischen. Is het zo noodzakelijk , dat altijd de knechts in de blijfpelen schalken moeten zijn ? Wenschlijk ware het , dat een bekwaam blijfpeldichter ons een stuk leverde dat den naam droeg van De brave lakei.

Destouches is reeds hieröp bedacht geweest , in zijn meesterstuk , den Verkwister : in het laatste bedrijf is Pasquin in de liverei een edel , een verheven schepsel ; alles heeft zijn meester verlaten , nadat hij alles heeft verloren ; deze zegt den knecht , die zweert hem nooit in den nood te zullen begeven , liever van hem te gaan , naardien hij toch in de ellende zal omkomen , en de andere antwoord hem , in tranen , „ Het weinig
nig

nig dat *ik heb*... welk edel aanbod de meester met eene edele aandoening afbreekt. Nimmer kan ik mij te binnen brengen edeler aandoening te hebben gevoeld, dan éénmaal bij het vertoonen dezer onderhandeling. De onsterflijke *PASSÉ* speelde de rol van den Verkwister, en de heer *LA PLACE* die van den knecht: één gelukkige inval van den laatsten bragt het geheele publiek tot aandoening. Zodra de meester zeide:

Wat zult gij bij mij doen? ik moet vergaan van smarte.

zweeg de knecht een weinig stil, ziende met een eerbiedig medelijden op zijn' heer; in dien toestand liet hij de rechter hand in den zak glijden, als wilde hij daar uit geld halen, doch zich als éénklaps te binnen brengende, dat de ongelukken van zijn' heer den afstand tusfchen dien en een' knecht niet had weggenomen, ftak hij hem in verrukking de handen toe, en in traanen uitbarstende, zeide hij: „Het weinig dat ik heb”... Deze enkele kunstgreep deed *PASSÉ* de tranen uit de oogen spatten, en in vervoering uitroepen: „Och! dit doorboort mij 't harte!” en de gantsche Schouwburg, getroffen door de edelheid van den knecht, en de groote en wezenlijke aandoening van den meester, deelde in beider tranen, en juichte hen zo rechtmatig toe als ware kunstverdiende. *LA PLACE* was hier niet minder groot dan *PASSÉ*. Zulke schilderijën kunnen van wer-

king zijn op dienstboden; en dus word een tooneelspel nuttig.

Uit alles, wat wij tot hertoe hebben gezegd, blijkt dan, dat slechts weinige menschen naar behooren zijn geschikt om tooneelen te betreden, en voornamelijk om 'er voornamc characters te verbeelden. Jammer is het, dat de meeste menschen, die zich het tooneelspelen toewijden, hieraan zo weinig denken, en niet minder is het jammer, dat 'er zo veel den Schouwburg komen bezoeken, die dit ruim zo weinig in het oog houden. Hoe menig een betreed zo te onpas het tooneel, als een kreupele zich zoude aanbieden in een renbaan? en hoe menig aanschouwer ziet over het hoofd 't geen onverschoonlijk is, en is onvoldaan daar hij moest toejuichen?

Eenigen tijd geleden kwam 'er een snaak bij mij, dien ik voor een verkleden hannekemaijer hield, mij uit fopperij toegezonden. Hij kwam mij klagen dat de tooneelspelers hem in zijn' ijver hinderden, en voor den gek hielden, en vroeg mij of zij wél deden; zich tevens ter proeve aanbiedende, zo ik hem bij de Bestierderen wilde voorspreken. Om hem niet voor het hoofd te slaan, zeide ik hem, dat ik onze toneelspelers te wél kende, om hem in zijn' ijver te hinderen, als hij bekwaamheden had, maar dat ik, om daar over te oordeelen, het zelfs eerst eens moest zien, zoude ik hem den aandacht der Bestierderen aanbieden. Hij was terstond gereed, en vroeg mij,

mij, wat ik van hem wilde zien, een stuk uit een blij- of treurspel: want dat hij in beiden kon dienen. Ik liet dit aan zijne keure, en terstond hefte hij doctor Urinaal, uit de Wiskunstenars, op; maar hij neep meest de oogen toe, en maakte zulk een mislijk en belachlijk gebaar, dat mijn jongste kind, een zuigeling, en op de armen harer moeder, na lang en vreemd op dezen acteur gekeken te hebben, zich naar ons wendde, en lachte, en het ons, die het moeilijk genoeg van zelf hadden om ons in te houden, niet gemakliker maakte. Eindelijk wierd het tooneel ernstiger: hij hefte de woede van Herodes aan, en stampte, tierde en schreeuwde zo verschriklijk, dat hetzelfde kind, dat zo even gelachen had, aan de borst van de moeder wegkroop, en uit bangheid begon te schreien, daar mijn knecht kwam toeschieten, zich verbeeldende dat 'er on-gelegenheid was. Ik raadde hem, om hem niet te verstooren, zich noch wat te oefenen, eer hij zich aan het publiek waagde; maar kort daarna verscheen hij, door wat toeval is mij onbekend, op het tooneel, daar hij zich slechts éénmaal liet zien, veränderende een treur- in een blijspel. Ik zag hem naderhand niet meer. Zulke wezens moet men uit de oogen van een beschaafd publiek houden; daar het zeker is, dat de minste menschen in staat zijn wél te oordeelen over hunne eigene bekwaamheden, behooren de Bestierders der tooneelen kundigheid te hebben om de be-

kwaamheden te beoordeelen van de voorwerpen, die zich ten dienste van het tooneel komen aanbieden, of aan diergelijke kluchten, als ik zo even verhaalde, is geen einde.

Men vind noch een ander slag van tooneelspe- lers, namelijk dezulken, die in twee of drie rol- len voldoen, en die, zo zij in alle anderen niet worden uitgejouwd, zich verbeelden groote man- nen te zijn, die recht hebben op onze toejui- ching, en alles behoorlijk gedaan te hebben tot onze voldoening en voor hunne eigene glori.

Wij kunnen ons niet vleijen, dat tooneelspelers, die niet voor hun beroep geboren zijn, door alle deze aanmerkingen getroffen, het tooneel zullen verlaten; wij kunnen niet hoopen, dat wij daar- door in het vervolg bevrijd zullen blijven van krakebeenen op het tooneel te zien; even zo wei- nig vleijen wij ons edele beweeggronden, en groote aandoeningen te verwekken in menschen, die enkel een tooneel betreden om een stuk brood, en die zich van een rol komen ontlasten, gelijk een vrachtdrager, die om geld, een pak op den kop torscht, en den hemel dankt, als hij het van den hals heeft geworpen. Niets dan de lust tot het betoog der noodzakelijkheid van vele schoone natuurgaven te bereiden voor een' tooneelspeler, heeft ons de pen doen opvatten, en de goedhartigheid dwong ons dezulken, die daar- mede niet begunstigd zijn, af te raden zich te wagen aan openbare bespottung en verächting.

Dat

Dat toch vooräl niemand denke, dat het om een tooneelspeler te zijn, genoeg is dat hij geheugen heeft, spreken, en loopen kan, en bewegingen maken. Mij beijverende om tevens te doen zien hoeveel een tooneelspeler heeft te bestudeeren, zo hij in zijne kunst een' hoogen trap van volkomenheid zal bereiken, denk ik weinig aan de vijanden van studie en oefening. Gaerne opende ik de oogen van dezulken, die ongelukkig in den waan zijn, dat men met middelmatige moeite door den tijd kan slagen in ééne der moeijlfte kunsten. Ik moedige met het grootfte vermaak dezulken aan, die bekwaamheden hebben, om daarvan te kunnen hoopen, dat de beschaving derzelve dat geene zal voortbrengen, wat onze achting en toejuiching verdient.

Over het wezentlijke in de vertooning.

De Dramatique vindingen behagen eenige menschen te meer, omdat die stukken meer zweem hebben van wezentlijkheid. De groote volkomenheid, die wij verlangen in de vertooning, is het geen wij noemen het wezentlijke. Men verstaat door dit woord den famenloop der schijnbaarheden, die strekken kunnen om den aanschouwer te bedriegen. Zij verdeelen zich in tweën: het spelen van den toneelspeler brengt dit vooreerst te weeg. De anderen zijn vreemd van het spel, en

uitwerkfelen van zekere aanlagen in den fpe-
ler, of van de verfieringen, die hij ontleent, en
van den tooi der plaats waar men de vertooning
doet.

De fchijnbaarheden van de eerfte foort, dat is
die verknocht zijn aan het fpefen, zijn de tref-
fendfte, en dragen meest bij, om ons het wezent-
lijke op te difchen; deze zijn het waarvan in
ons onderwerp moet worden gefproken. Zij be-
ftaan in de volmaaktfte inächneming en samen-
loop van alle plaatshebbende omftandigheden. Het
fpefen kan nimmer den behoorlijken trap van we-
zentlijkheid hebben, dan wanneer men in den fpefer
waarneemt alles wat de jaaren, den ftaat, en het
character der perfonaadje, die hij voorftelt, eigen
is in de omftandigheden waarin hij voorkomt. Dat
iemant zich belaste met de rol van Licander, in
den Glorieux; nimmer zullen wij hem voor dien
grijsäart nemen, zo wij niet in hem dien deftigen
zwier zien van een' man van rijpen ouderdom.
Hij is een man van aanzien; nooit zal de fpefer
hem wezentlijk kunnen afbeelden, zo hij bij de
deftigheid niet eenen edelen zwier kan aannemen.
Hij haat hovaardij en uiterlijke pracht; nooit is hij
dus goed afgebeeld, zo de fpefer de beminlijke een-
voudigheid niet kan voordoen, die de perfonaadje
overäl bijblijft, zelfs daar hij zich genoodzaakt
ziet zijne waardigheid te doen gelden. Eindlijk,
hij is recht droefgeestig wegens de ongelukken van
zijne dochter en de gebreken van zijnen zoon;
nooit

nooit is hij wél afgebeeld, zo de speler verzuimt ons een getrouw tafereel te schetsen van het verdriet, dat dien ongelukkigen vader foltert.

Een tooneelspeler, die op zich neemt om ons naar waarheid de uitwerking van een hartstogt af te schetsen, moet, zal hij wél slagen, zich niet vergenoegen met alle bewegingen te ontleenen die deze hárstogt zou voorbrengen op dezelfde wijze bij alle menschen; hij moet den juist vereischten bijzonderen vorm aannemen die hem onderscheid in de personaadje, die hij nabootst. De gramschap van Achilles is niet dezelfde als die van Perutus op het einde van dat tooneelstuk, en de droefheid van Ariadne is niet die van eene goede burgeres, die tranen stort wegens haren ontrouwen minnaar.

De wijze van uitdrukking moet, zo alles wezentlijk zal zijn, veranderingen ondergaan naarmate de personaadje werkt, en naarmate hij in den grond is. Bij een' vurig jongman barst de liefde uit met den toon der hitte en onstuimigheid. Bij een' oud man verklaart zij zich met omzigtigheid, en in den toon der bedaardheid. Een man van aanzien en opvoeding plaatst in zijn misnoegen, in zijne klagten en bedreigingen meerder beschaafdheid, en minder vervoering, dan een man van gemeene geboorte, zonder opvoeding, bij wien alles lomp, en onbeschoft, of razende is. De droefheid wegens het verlies van eene aanzienlijke som gelds, vertoont zich geheel anders op het aangezicht van een' gierigäart,

dan op dat van een' verkwister, die vatbaar is voor het voelen van verlies, en de hoogmoedige bloost geheel anders dan de zedige: elk personaadje heeft in elke omstandigheid zijn vereischte toonen; de wezentlijkheid van uitdrukking hangt eindelijk veel af van de wezentlijkheid der daden.

Van de wezentlijkheid der daad en der werking.

Der daad de behoorlijke wezentlijkheid te geven, is haar juist zodanig daar te stellen, alsöf men dezelve inderdaad in de samenleving zag gebeuren; en de personaadjen moeten dus zodanig in alle omstandigheden werken, als menschen in voortgelijke omstandigheden in de samenleving zouden doen, volgens hunne natuurlijke geëartheid.

Ieder tooneel brengt verändering te weeg in de gesteldheid van den speler, en uit ieder verändering van gesteldheid vloeijen voor hem nieuwe waarnemingen voort. Zekere gesteldheden duiden van zelve de werking voor den acteur aan, andere zijn niet zo klaar, en hangen af van eene bevassing waarvoor geen algemeene bepalingen zijn. Wanneer Agamemnon door Iphigenia ondervraagd word, of het haar zal geoorloofd zijn bij het offer tegenwoordig te wezen, dat in het leger word vervaardigd, en hij antwoord: „Mijn kind!... Gij zult 'er zijn,” vind men acteurs,
die

die van gevoelen zijn, dat zij, om het tafereel met meer aandoening te bezielen, een uiterst teder oog moeten vestigen op de jonge prinsesse, wanneer zij de gemelde woorden uitspreken; daar anderen van gevoelen zijn, dat het natuurlijker zij, dat Agamemnon bij deze uitdrukking het hoofd afwende, ten einde zijne hartgrievende droefheid voor zijne dochter te verbergen. Zonder de eersten juist in het ongelijk te stellen, zouden wij voor het laatste zijn.

De groote zwaarigheid om de behoorlijke mate van wezentelijkheid in de werking te behouden, is in zodanige omstandigheden waarin de tooneel- list zich genoodzaakt vind neigingen te voldoen die hem tegenstaan, of belangen te moeten omhelzen die rechtsstreeks tegen de zijne aanloopen. In dit geval bevindt zich de juffer in de Listige Vrijster, wanneer zij, gedwongen om Stijlloor te misleiden, in tegenwoordigheid van den man dien zij bemint, den eersten omhelst, reikende den laatsten de hand, om hem die te doen kuschchen, en voegende den éénen woorden toe, die zij eigenlijk aan den anderen richt. Eene actrice, die deze rol speelt, moet zeer naauwkeurig zijn omtrent het wezentelijke in deze omstandigheden, ten einde de aanschouwer haar niet verwijte dat zij te weinig omzigtig te werk gaat met haar' jaloerschen, en te weinig tederheid betoont aan haar' beminden.

Daar zijn noch rollen waarin het ruim zo be-
zwaar-

zwaarlijk is de wezenlijkheid behoorlijk te bewaren. Zij zijn die, waarin, terwijl de perfoonaadje bezig is met zich tusfchen twee verscheidene belangen te onderhouden, de tooneelspeler met betrekking tot den aanschouwer een gantsch andere perfoonaadje moet vervullen, als die hij heeft te vervullen met de perfoonaadjen waarmede hij in werking is gebragt.

Wanneer men met aandacht let op de zwaarigheden, die het spelen van verscheidene stukken van Molière inderdaad in zich heeft, behoeft men zich niet te verwonderen, dat deze meesterstukken, zo waardig onze verwondering, slechts zeldzaam veel toeloop hebben. Welhaast zouden zij niet meer voor eene kleine menigte worden gespeeld, wanneer alle de rollen het geluk hadden van toevertrouwd te worden aan voorwerpen, die alles zo wezentlijk konden aanbrenghen als de characters vereifchen. Men zegt van het volk, dat het begerig is naar nieuwheden; in dat geval zou men het nieuws genoeg, en bijzonder nieuws, kunnen doen zien. In ons land is het noch al veel dat men een School voor de Vrouwen waardig genoeg acht, om 'er de rol van Agnès door eene uitmuntende WATTIER te laten spelen; anderszins heerscht onder ons het loflijk gebruik noch al tamelijk gemeenzaam, dat men oude stukken niet beter waardig acht dan om door middelmatige voorwerpen vertoond te worden. Dat erger is, hoe veel fraaije oude meester-

terstukken van het menschlijk verstand leggen achter de bank, niet door gebrek aan bekwame voorwerpen, maar sedert wij ons opgeschikt vinden met operaas, en den overvloed van Duitschland? Men klaagt wegens gebrek aan kluchtspeelen, die goed zijn, wij zouden ons durven verbinden een douzijn nieuwe en voldoende spelen van dezen aart te leveren, maar... laten wij tot ons onderwerp keeren.

Het wezentlijke is dan op de tooneelen het alleen ware grootte, bijzonder in de werking. Het is niet genoeg dat de gelaatstrekken de wezentlijkheid ondersteunen, de benoodigde levendigheid moet 'er niet aan ontbreken. Een gelaat, dat flauw van uitdrukking is, word bijna in den rang geplaatst van een gelaat, dat niets uitdrukt. Zelfs zijn 'er graden van uitdrukking, die ons elders zouden treffen, en ons op de tooneelen niet aandoen. De beelden, die op de tooneelen moeten werken, worden op een' afstand gezien; zij hebben dus uitdrukkende en groote sterkte noodig, die anderen, geschikt om van nabij te worden beschouwd, niet behoeven.

Maar, men kan het niet te veel zeggen, schoon de hartstogten zich sterk en levendig op het gelaat van den tooneelspeler moeten uitdrukken, het wezentlijke raakt verloren, zodra de uitdrukking der hartstogten iets misvormigs heeft. Ik weet dat 'er weinige voorwerpen op de tooneelen worden gevonden, die door de natuur bevoorrecht zijn

zijn met gelaatstrekken, die de groote geschiktheid hebben om alle hartstogten, zelfs de verdrietige, behoorlijk uit te drukken, en onder alle gedaanten ons te behagen; en het zou eene onrechtvaardige gestrengheid zijn die groote natuurgaaf van alle tooneelspelers te vorderen; maar, ter liefde van het onontbeerlijk wezentlijke in de werking, hebben wij recht om te eischen, dat men ons ten minste de grimmigheid zonder stuipachtige trekken afbeelde, en dat men ons de droefheid niet afschuwelijk vertoone, in plaats van aandoenlijk en belangverwekkend.

Gewoonlijk ontstaan diergelijke gebreken uit het gemis der geschiktheid van den tooneelspeler om zich wezentlijk tot gramschap of droefheid op te zetten. De man, die één van beiden voelt, zal dezelve zonder veel moeite op zijn gelaat doen verschijnen, zonder dat het mishage. De man, die zijn hart op een folterbank moet brengen, om het uit zijne bezwijming te doen ontwaken, zal terstond doen zien wat geweld hij zijn gelaat aandoet, en welhaast veeléer gelijken naar een' zieken, die zich moeite geeft om zich sterk te vertoonen, dan naar een' man, aangedaan door een wezentlijk gewoone hartstogt.

Het gelaat van den toneelspeler kan ook geschikt zijn om slechts éénige bewegingen der ziel uit te drukken met wezentlijkheid. Men heeft droefgeestige wezens, die gevormd schijnen alleen om een' diepen rouw uit te drukken, en

tra-

tranen te storten. Men heeft wederom aangezigtten, gevormd om de blijdschap af te beelden, en mede te deelen. Op de eersten zal de vreugd nooit doen lachen, dan met gedwongen trekken; de droefheid zal op de laatsten altijd een wanstaltig voorkomen hebben: men zal haar aanmerken als een vreemdeling, die zich komt ter woon zetten in eene plaats daar alle inwooners zijne vijanden zijn.

De wezentlijkheid der houding en beweging is van aanbelang voor de wezentlijkheid in de ge-laastrekken, en voor de ondersteuning van zaken. Het uitdrukkelijke in alles moet de behoorlijke mate van wezentlijkheid hebben, of alles is van ziel ontbloot bij ware kenners. Het gemis van dit groote verëischte stelt alles buiten kracht; nooit kan de acteur genoeg doen voelen het geen hij wil inboezemen.

Alles behoort zijne behoorlijke ruste en plaats te hebben, zal alles wezentlijk zijn. De blijspeler, die een aanzienlijk character heeft af te beelden, moet minder mate van drift in zijne vervoeringen hebben, dan hij, die lage characters heeft af te beelden. Waaröm? dit is gemakkelijk te raden: de natuur, overgelaten aan zichzelf, heeft minder afgeperkte bewegingen, dan wanneer zij vroegtijdig onder den teugel der opvoeding is gebragt. Lieden van de groote waereld hebben dezelfde hartstogten als de gemeensten onder het volk; maar hunne hartstogten zijn huigche-

chelaren, en wenden bezadigde en beredeneerde personaadjen voor. Een voornaam man is gewoonlijk van eene bedaarde spijt; de kruijer, de boerenkinkel, de matroos vloekt, braakt scheldwoorden uit in zijne gramschap, klopt zijn wijf af, of zijne kinderen, of beiden, en smijt stoelen en tafels om; zijne spijtge trekken zijn lompe, onbeschofte uitdrukkingen, gelijk aan zijne ongeleide, lompe, onbeschofte ziel.

Het te veelvuldig gebruik maken van geweldige bewegingen niet veroorloofd wordende aan den blijfspelers, die een groot character heeft af te beelden, behoort noch minder geduld te worden in het deftige treurspel. Zo veel een heer verheven is boven een gemeenen kaerel, zo veel is een held verheven boven een man, die niets is dan een heer. Zo de heer verplicht is zijn character, zal het wezentlijk voorkomen, staande te houden door edelheid, hoeveel te meer is dit een held verplicht, van wiens character men zich de verhevenste gedachten vormt?

Met dat alles heeft het treurspel, in verscheidene tooneelen, handelingen en hartstogten, die groote bewegingen verëischen; maar deze bewegingen moeten voorgedaan worden met den zwier dien men van staatslieden en groote mannen kan verwachten. En mogelijk zoude een aantal van de gemelde tooneelen, behoorlijk onderzocht, op verre na die geweldige werkingen niet vorderen, die veele tooneelplers daar in zoeken, en vinden.

Ein-

Eindelijk, wat gelaat en gebaarden betreft, de aanbouwer wil dat die bij een' tooneelfpeler eene gepaste mate uitdrukkelijkheid zullen hebben, zelfs dan noch wanneer zij niets hebben uit te drukken (*), en vooräl moeten zij geen' zweem dragen van bestudeerdheid. In alle rollen is het van het hoogste belang, dat gelaat en gebaarden mede toedragen, om ons kunstig en vermakelijk te

(*) Wanneer men groote voorwerpen, die zich op de tooneelen onsterflijk hebben gemaakt, en noch maken, zich kan herinneren of noch heden beschouwen, zal men altijd een gelaat aan hen waarnemen, dat zelfs in de daaglijkse famenleving een bijzondere uitdrukking mededraagt. Wij zullen hiervan slechts vier voorbeelden aan zodanige lezers, die in staat zijn hier over te oordeelen, in bedenking geeven. CLAIRON boezemde, waar zij zich vertoonde, ontzach, in, door zekere trekken, die eene groote gemoedsgefeldheid uiddrukken; LAVATER zegt van haar, dat men haar slechts had te zien, om vast te stellen dat het belang der waereld aan hare handen mogt toevertrouwd worden. Wie de overleden Juffr. BOUHON heeft gekend, zal toestaan dat haar gelaat altijd sprekende was, en eene bijzondere kracht van uitdrukking had; die Juffr. WATTIER beschouwt, zal het zelfde moeten toestaan; en die de jonge Juffr. BOUHON aanziet, zal in het gelaat een zekere uitdrukking vinden, die haar in één' opslag van andere vrouwen in een gezelschap onderscheid, offchoon de beschouwer haar niet kent. Wij zouden hier meer diergelijke voorwerpen kunnen aanvoeren, ware ons bestek ruim genoeg. In het kort, een gelaat, dat terstond ons inneemt, zonder dat wij tijd hebben om te denken waarom, is de groote natuurgaaf van menschen, die een toonel betreden; maar dit voordeel mist veel, zo de vermogens 'er zich niet wezentlijk van kunnen bedienen.

te bedriegen , door ons eene nagebootste personaadje voor eene wezentlijke op te dringen ; en hiertoe behooren de gelaatstrekken , enz. welke mate van uitdrukking zij ook hebben , gestadig te verwisfelen met de toonen , houding , enz. van den toneelspeler , anderzins word alles welhaast wanftallig. Een man , die ons gedurig op het tooneel ééNZELFDE gelaathouding vertoont , en het gelukkig vermogen mist van onbestudeerd zijne personaadje te ondersteunen , zo wel met gelaat en gebaarden , als met de taal van den dichter , en de wezentlijkheid des gevals dat wij zien vertoonen , is de man niet om ons de benoedigde indrukken te geven die wij voelen moeten , om ons den geen , dien hij ons moet verbeelden , wezentlijk te doen zien.

Laten wij dit hoofdstuk besluiten met het daarstellen van één dier zeldfame toevallen , die ons kunnen overtuigen hoeveel de wezentlijkheid van een voorval kan toedragen tot de wezentlijkheid eener afbeelding. Men leere daaruit , dat hoe wezentlijker de tooneelspeler zich in de gevallen kan plaatsfen , hoe wezentlijker zijne werkingen zullen zijn , hoe meerder hij zichzelven zal doen vergeten , en hoe meer hij zal behagen , door onze aandoeningen in beweging te brengen , en ons te vervoeren. Het geen ik hier ter neder stel , is uit eigen ondervinding.

Mejuffrouw BOUHON heeft , gelijk een aantal noch levende kenners zal voorftaan , gelukkig ge-
 slaagd

Maagd in de rol van Zaïre ; en dat verscheidene malen. Op zekeren tijd dat zij deze rol weder moest spelen , en door den Heer VAN MARLE meesterlijk in het tweede bedrijf ondersteund was , ontving zij , tusfchen het tweede en derde bedrijf de tijding dat haar oude vader , dien zij uitermate beminde , die niet zo gelukkig in zijn leven was geweest , als hij wel had verdiend , en die nu doodlijk krank was , oogenbliklijk het leven had afgelegd. Een vloed van tranen deed deze gevoelige vrouw eere aan ; zij trad naar buiten , en tot de regels gekomen zijnde :

De grijze Lufignan , bezweken in zijn' druk ,

Volëind' zijn leven , en zijn gruwzaam ongeluk :

was de aandoening zo wezentlijk , dat de aanschouwer , onbewust van dit zonderling voorval , haar , bij zijne tranen , geen algemeene toejuiching kon weigeren. De wezentlijkheid dezer aandoening maakte de verwondering van den Sultan , wegens de deelneming van Zaïre in het lot van Lufignan en de Christenen , terftond treffender. De aanschouwer , niets wetende van het voorgevallene , was nimmer zo getroffen door de woorden : „ Wel nu die grijsäart sterv' ” enz. dan nu. Men had zo veel vermaak in de nabootfing , dat men de nabootfing vergat , en alleen aan het geval dacht , en dit is het ware groote van het tooneelfpelen. Ziedaar hoe veel de wezentlijkheid

vermag. Is het ook waarachtig, dat hoe meer wezentlijkheid de tooneelspeler kan daar stellen, hoe meer wij hem vergeten, aan de personaadje denken in zijne omstandigheden, en hoe meer hij zal treffen, en behagen?

Over het geen men reciteeren noemt, met betrekking tot het blijspel.

Met uitzondering van eenige weinige gevallen, waarin de tooneelspeler, om den aanschouwer te vermaken, zijn toevlugt mag nemen tot het geen men belachlijk *declameren* noemt, is niets hinderlijker in het blijspel dan het declameren. Het is een onverbrekelijke wet voor den blijspelspeler, dat hij, zal hij ons alles wezentlijk voorstellen, nimmer spreke op het tooneel, dan gelijk men gewoon is in de dagelijkse samenleving te doen, en dat wel geëvenredigd aan de omstandigheden (*).

Wan-

(*) Dit leert ons de ondervinding. Niets is belachlijker, en wij hebben het beleefd, dan den Wedergevonden Zoon in eene gelapte pij te hooren spreken, en cadanceeren in den toon van Cato, Cezar, of Brutus. Even bespotlijk was het in de Vriendschap, twee Amsterdamsche Kooplieden, zich te hooren onderhouden in den toon van twee Romeinsche Veldheeren; het beugcht mij dat Lucas het woord *Koffi* uit azuinende, het publiek deed schateren van lachen. Zedert hebben wij het den

Wanneer men een blijspel in onrijm speelt, is deze groote wet gemaklijker te onderhouden dan in blijspelen in vaerzen geschreven. De blijspelspeler zou dan mischien wenschen, dat hij altijd in onrijm mogt spreken. Maar is het wel waar, dat het onmogelijk is dat de tooneelspeler in het algemeen zodanig in vaerzen spreke, dat ons oor niet aan de vaerzen blijft hangen? Die dit staande houden, behoeven eene uimuntende **WATTIER** slegts eene **Dorine** te zien spelen, en een' verdienstlijken **ANGEMEER** in de blijspelen, en men zal moeten bekennen dat deze groote voorwerpen tamelijk in die kunst gevorderd zijn; de vaerzen krijgen in hunnen mond de gedaante van het onrijm. Tooneelspelers, die dus naar onrijm wenschen, kennen vooreerst de oogmerken der stichting van onzen Schouwburg niet, en vergeten den grooten grondregel, dat hoe meer zwarigheden men in eene kunst te boven komt, hoe meer eer de kunstenaar behaalt.

Maar laten wij noch iets aanmerken wegens het spelen van stukken in onrijm onder *ons*. Ik sta ten eerste volmondig toe, dat men stukken in onrijm schrijvende, gedwongen zoude zijn zaken voor klanken daar te stellen, en dat hier bij veel eer zoude gewonnen dan verloren worden; maar in een land daar alwat adem schept, daar men-

schen

den onsterflijken **CORVER** te danken, dat die belachelijke declamatie genoegzaam vreemd is geworden aan ons tooneel.

fchen zonder ondervinding, zonder kennis van de waereld, zonder kennis van het hart, en zonder oefening of smaak ons dagelijks met tooneelftukken, (de zwaarste gedichten, die in onze eeuw alleen het werk van geöefende meesters behoorden te zijn,) overladen, is het niet onnoodzaakelijk, dat men hen door de moeilijkheden van het vaers noch een weinig in hunne voorbarige dwaasheid beteugele, en bij het besluit blijve om geen stukken in onrijm door den Schouwburg aan te nemen. Immers leert de ondervinding, dat bij velen de moeilijkheid, die 'er aan vast is om vaerzen te maken waar van men met recht kan zeggen, dat het onrijm op maat is, een zwak beletfel is, en dat de natuurlijke onbekwaamheid der menschen om over hunne eigene krachten te oordeelen, ons dagelijks monsters levert in vaerzen, of liever in rijmende wartal, en in samenspraken. Waar zoude het met ons tooneel heen, zo de bestierderen den weg tot het aanbrenge van stukken in onrijm niet affneden?

Het is niet waar, dat de maat in de éénvormigheid van sluitklanken de wezentlijkheid der oorspronglijkheden vermindere. Zo dit plaats heeft, is het te zoeken in de onbekwaamheid der tooneelspelers, en niet in de zaak zelve. Deze armhartige opwerping word niet weinig gestaafd door de fraaije geesten, die ons willen noodzaken zingende twee menschen te zien kijven, (welhaast zullen zij ons wel zingende stervenden willen opdrin-

dringen;) deze zijn het voornamelijk, die, om hunne ongerijmde invoerfels een draai van welgevoeglijkheid te geven, ons komen zeggen, dat als alles de natuur op het tooneel moet nabootsen, men de vaerzen zo wel moet weglaten uit de onderhandelingen als den zang; een armhartige tegenwerping! Vaerzen, gelijk vaerzen behooren te zijn, kunnen op de tooneelen worden uitgesproken, dat maat noch klank ons hinderlijk zij in het wezentlijk aannemen der beeldtenissen; en zij kunnen den lezer in het boekvertrek de fraaije zedelijke en verhevene trekken aangenaam maken, door de betoovering der dichtkunst. Op dezen voet kunnen wij gemakkelijk Cezar, Hannibal en andere helden op onze tooneelen in maatklanken sprekende verdragen; maar geen man in de wereld van gezonde hersenen zal Achilles in zijne woede een deuntje hooren zingen, of hij zal lachen.

Dat de blijfspeler dan toch vooräl het hoorbare der vaerzen weg late, en, hierin slagende, zal hij ééne verdienste meer hebben, die hem meerder verwondering waardig maakt.

Vordert het treurspel, het geen men declamatie noemt?

Hier omtrent zijn de gevoelens uiterst verdeeld. Waaröm? Om dat men zich verscheidene denkbeelden vormt van de declamatie, en dat eenige door dezelve verstaan dat malle zingende en ééntoonige, dat, nimmer door de natuur wordende voorgescreven, onze ooren verveelt, en dus nooit het hart of den geest kan treffen.

Zekerlijk behoort eene declamatie van dien aart van alle tooneelen gebannen te zijn, om dat een verstandig man geen zingende helden kan dulden, gelijk menschen, die in hunne gansächtige voortleving een' Schouwburg alleen bezoeken om te kijken, en zich zinlijk te verlustigen, en anderszins te gapen, als zij zouden moeten denken; maar bewerende dat de vaerzen van het treurspel niet te natuurlijk, dat is naar den gewonen spreektrant, kunnen en behooren te worden uitgesproken, moet men niet uit het oog verliezen, dat de pracht eene noodzakelijkheid word waar de majesteit van het geval die vordert. Men moet de pracht in den verheven toon vermijden in tedere uitdrukkingen, in betuigingen van eene vurige liefde, in eenvoudige verhalen, en blote redkavelingen; maar in andere gevallen is de pracht in den toon niet alleen geoorloofd, maar noodzakelijk. Waaröm vinden menschen, die de vaerzen

zen uit het blijfspel willen verbannen, dezelve niet fluitende in het traufspel? Omdat zij in het laafte eene overal heerfchende deftigheid zoeken, die 'er zonder prachtigen toon niet zoude zijn. Wanneer iemand ons een boek voorleest, zijn wij over den voorlezer onvoldaan, zo hij zijn toon niet regelt naar den aart van 't geen hij leest; zelfs dulden wij in de gemeenzame famenleving wel eens den zogenaamden oratorifchen toon, wanneer het gewigt, of de verhevenheid van het onderwerp niet beneden dien toon is. De majestiteit van verfcheidene gedeelten van een tooneelftuk vordert dus eene prachtige voordragt. Behalve dit, de pracht van opzegging fluit ons te minder, naarmate wij de perfonaadje, die fpreekt, in een hooger licht befchouwen. Van de helden der oudheid, waar onder men de halfgoden vind, door ons altijd met eene zekere achting wordende befchouwd, en bijna als menfchen van een gantsch ander foort dan gewoonlijk, zijn wij niet verwonderd wanneer wij hen van tijd tot tijd een' hooger toon hooren aannemen, dan dien waarvan men zich in de daaglijkfche famenleving bedient.

Wij moeten hier den Heer CRUIS niet vergeten; zeer zelden heb ik iemand fraaijer in den waren toon op een tooneel gehoord, dan toen hij, op den Amfterdamschen Schouwburg, den Mandarijn in den Orphelin fpeelde; in alle omftandigheden was de gepaste verhevenheid daar, zonder ooit te veel of te weinig.

De prachtige voordragt is in eenige stukken onontbeerlijk, voornaamelijk in dezulke, die betrekking hebben op gebeurtenissen uit de oude fabelkunde. Zekerlijk moet men in dezulken zo min de natuur beledigen door stuitende overdrevenheid, als in andere stukken, maar men moet ons de natuur daarin prachtiger dan elders vertoonen. Wanneer Theramenes met Hippolytus over het hof van Theseus spreekt, moet hij spreken in den gewonen trant; maar wanneer hij de wraak van een' god schetst, die een' ongelukkig prins op de verbazendste wijze treft, moet zijn spreektrant zo veel verbazen als het verhaal. Eene magtige tooveres, gelijk Medea, word verönderfeld iets bovenmenschlijks te bezitten: wanneer zij niet te kennen geeft, dan dat zij een' wispelturigen echtgenoot weder tracht tot zich te trekken, kan en moet zij spreken gelijk eene andere vrouw; maar zo dra zij de verschriklijke Hécaté ter wraak roept, zodra zij met gevleugelde draken door de lucht zweeft, moet zij donderen.

Eenige zaken, die de wezentlijkheid der opzegging nadelig zijn.

Eén der grootste hindernissen in het opzeggen; is de ééns aangenomen gewoonte van eenige tooneelspelers om hunne stemmen te dwingen tot zekeren toon. Zodra men zijne natuurlijke stem
niet

niet doet hooren, is het ten uitersten moeilijk met wezentlijkheid te spelen.

Eéntoonigheid is een andere hindernis, die de wezentlijkheid benadeelt. Het geen niet minder nadeelig is, bestaat in den smaak van eenige tooneelspelers om op ééne bijzondere wijze te spelen bij alle gelegenheden. Bij voorbeeld, die de kunst bezitten van ons te treffen, willen overäl van die kunst gebruik maken, en daar zij bevallig tranen kunnen storten, gaat de huilende toon hen overäl na. Vergeefs heeft de tederheid voor zulke spelers verscheidenheid van characters; zulke menschen drukken haar nooit dan op ééne wijze uit. Zij leveren ons lachheid, daar men hartigheid van hen vordert, en klagen als Tirsis of Coridon, wanneer het te pas komt om te klagen als held. Zeker Engelschman zegt niet te onpas: „ De „ gaaf van tranen te kunnen storten, duid niet „ altijd het oordeel aan, dat de tranen moet doen „ ten voorschijn komen, en in den loop leiden. „ Het is bevalliger en edeler 'er weinige te stor- „ ten, dan die als beken te doen stroomen, dat „ veeltijds lachheid, of zwakheid aanduid. Over „ het geheel genomen, laat men onze tooneelhel- „ den wat mild omspringen met de tranengieterij. „ Gelijk één woord in eene rede op de ware „ plaats gezet, somtijds meer afdoet dan een zond- „ vloed van woorden, zo zullen ook weinige op „ den waren tijd gestorte tranen ons meerder de „ smarten van den bedrukten doen voelen, dan „ die

„ die vloeden dikwijls te onpas gestort , en dikwijls
 „ ten uitersten vernederend voor den schreijer.”

Andere tooneelisten , die meer gevoel dan oordeel bezitten , verliezen de noodzakelijke afwisselingen der standen en toonen uit het oog . Zij zijn overal even hevig , en om de zaken meer krachten bij te zetten , verminderen zij het wezentlijke . Hoe hevig de liefde van Eneäs voor Dido zij , de held moet bij zijn' vertrouwling , van de vurigheid dezer liefde sprekende , niet dezelfde vurigheid doen schitteren als bij de schoone Koningin van Carthago zelve . Zo moet Nero , in het begin des tweeden bedrijfs van Britannicus , Narcisfus onderhoudende wegens het geen hij voelt voor Junia , in zijn gesprek niet dezelfde warmte plaatsen als in 't geen hij deswegens met die prinses zelve voert .

Penélope is ongetwijfeld in eene diepe droefheid gedompeld wegens het wegblijven van Ulyses tot zijne wederkomst ; maar eene bekwame actrice zal in het zonderlinge treurspel van den abt GENEST welhaast ontdekken , dat dit tooneelstuk onëindig verschilt van andere tooneelstukken . In alle andere klimmen de hartstogten ten einde toe ; hier verminderen zij trapsgewijze . In het eerste bedrijf heeft de vorstin het gemis van Ulyses en Telemachus beide te bewenen ; zij mist gemaal en zoon . De laatste word haar hergeven in het tweede bedrijf , en zij heeft reden het gemis van den eersten te betreuren ; maar ook deze droef-

droefheid vermindert, zodra zij van haar' zoon verneemt, dat haar gemaal noch in leven is. De vrees dat hij haar, door ongetrouwheid, in de armen van een andere vrouw word onthouden, verminderd zijnde, kan ook haar droefheid niet dan verminderen; zijn wegblijven doet nu haar treuren; maar hare droefgeestigheid kan niet meer denzelfden toon hebben of dezelfde uitdrukkingen, als toen zij noch vreesde voor zijn' dood en ongetrouwheid. Zo vele verminderingen van smarten ontgaan geene bekwame vrouw, en haar groote behendigheid bestaat in wezentlijk alle die verminderde graden van gevoel aan te nemen. Hiertoe behoort een bondig oordeel de groote bekwaaamheden te ondersteunen: de minste éénvormigheid, het zij van houding, gebaarden, gelaats-trekken, of spreektrant, enz. zouden in dit zonderling en gevaarlijk stuk werks alles bederven. Ondertusschen raden wij in het voorbijgaan geen dichter aan, zich te wagen aan het samenstellen van een stuk als dat van onzen abt.

Het is niet wel denkelijk, dat menschen die de kunst verstaan, licht tot die mislagen zullen vervallen waarvan hier word gesproken; maar somtijds vervallen zij ongemerkt in een' anderen mislag: somtijds, in plaats van de hartstogt te ontleenen van de persoonaadje die zij te verbeelden hebben, leenen zij hem of haar hunne eigene hartstogten, die zij op het oogenblik voelen. Tot op dezen tijd hebben wij slechts weinig ware
Chi-

Chimenes in den Cid gezien; eenige actrices, zo in Vrankrijk als hier, doen de liefde met meerder kracht werken dan de natuur, en anderen doen de natuur sterker werken dan de liefde, naarmate zij ouder- of minnaarlievend zijn. Bij dezulken is de meesteres van den Cid niets dan eene minnaresse, of zij is het niet genoeg. De heldin word dan eene koele minnares, of eene onnatuurlijke dochter. Dit is niet de Chimene, die zo deugdzaam als beminnde is, die, gegriefd door den dood van een' vader, zwaar gefolterd word door de liefde tot Rodrigo; die moedig genoeg is om de doodstraf van dien jongen held van een' Koning te vorderen, maar te veel tederheid bezit om niet te vreezen dat zij zal verkrijgen 't geen zij vordert. De uitmuntende WATTIER is in deze rol best geslaagd.

Zo nu tooneelspelers, die meesters en meestersen in de kunst zijn, nu en dan de wezenlijkheid benadelen, wat is 'er dan te wachten van ongeöefende wezens, en noch inzonderheid van dezulken, die bij de oefening de beschaafdheid missen die men alleen in den omgang met het wélöpgebragte gedeelte der waereld kan verkrijgen? Och! dat het getal derzulken geringer ware! Hoe vele vind men 'er, die noch historische kennis, noch de minste grondige wetenschap hebben van den aart en gewone werking onzer hartsogten, en noch ruim zo weinig, die het menschlijk ligchaam zodanig kennen als het behoort?

On-

Ondervraag de meesten over de geschiedenissen, over de volken, over de kunsten, enz. gij zult hen vreemdelingen vinden; en waren het de tooneelspelers slechts alleen in ons land waarvan men dit van velen kan zeggen! maar hoe is het geschapen met die geenen, die hen in staat moeten stellen om hunne moeilijke kunst met wezentlijkheid te oefenen? Is het met het gros der heden-daagsche dichters anders gesteld? Het tafereel is al te vernederende, zo wij niet eenige gronden zoeken om het te veräangenamen: zou niet de onrechtvaardige verächting, die vele menschen boven het gemeen verheven, toedragen aan menschen van een beroep, waartoe veel oordeels, veel vernufts, veel studie, veel oefening en natuurlijke bekwaamheden behooren, oorzaak zijn van eene lustloosheid, die de vordering tegenhoudt? Kan iemand, dien men om zijn beroep vernedert, ooit hoog denken van zichzelf? en kan men lust krijgen om vorderingen te maken in een beroep, dat met verächting word beschouwd, en dat men dus drijft zonder hoop op personeele achting? Moet hieruit niet, over het geheel genomen, volgen, dat zucht om te bestaan alles moet worden, en dat zij, die het eenigermate kunnen schikken, liever denken aan figuur te maken, of hun vermaak te nemen, dan om te studeren? De zaak van dien kant beschouwd, moeten wij ons verwonderen dat wij noch voorwerpen op ons tooneel hebben waarop wij ons mogen beroemen.

Het

Het is met de dichters even zo gesteld: aanmoediging is 'er niet. Ik zwijg, om reden, van onze beloonende genootschappen, en de stukken, die bij dezelve fomtijds worden bekroond, zijnde het mijn oogmerk niet gestrengheden bij te brengen, die nooit kunnen aangenaam wezen, als het waarheden zijn. Alle menschen, ten minsten de meesten, over het geheel genomen, bezitten min of meer een' trek van dichterlijk vuur. In ons land is de levenswijze kostbaar; de meeste, die door zulk eene mate van dat vuur worden gedreven, kunnen zich niet overgeven aan de beoefening der noodzaaklijkste kundigheden, omdat de meesten belemmerd zijn met de zorgen voor hun bestaan en huishouden. Is het dan niet te verwonderen, dat wij, zo veel of weinig als het dan zijn mag, noch zo veel goede voortbrengfels onder eene groote menigte slechten zien ten voorschijn komen? Dit alles maakt evenwel onze gesteldheid niet fraaijer, schoon alles verschoonlijker word. Keeren wij tot de tooneelspelers.

In het tweede tooneel van Brittannicus is het voor een' tooneelspeler van geringe begrippen niet moeilijk dit gesprek tegen Agrippina te voeren; ik moet dit hier in het oorspronkelijke stellen, om de klem mijner redenen meerder kracht bij te zetten; die der Fransche taal kundig zijn, mogen mij beoordeelen met eigen oordeel; die 'er onkundig van zijn, mogen zich laten onderrichten.

Zie

Zie hier de woorden van Burrhus :

*César pour quelque tems s'est soustroit à nos yeux ;
Déjà par une porte au public moins connue ,
L'un & l'autre conseil vous avoient prevenue ,
Madame : mais souffrez que je retourne expres.*

Deze vaarzen hebben niets dan eene middelmatige kunde noodig om uitgesproken te worden; maar onkundig in de kunst van in een gesprek alles naar den aart der omstandigheden te plooijen, door wijze van uitdrukking en houding, zal de halfkundige man, bij de volgende vaerzen, zeker schipbreuk lijden:

*Je ne m'étois chargé dans cette occasion ,
Que d'excuser César d'une seule action :
Mais puisque , sans vouloir que je le justifie ,
Vous me rendez garant du reste de sa vie ;
Je répondrai , Madame ! avec la liberté
D'un soldat , qui fait mal farder la verité.
Vous m'avez de César confié la jeunesse ,
Je l'avoue , & je dois m'en souvenir sans cesse ;
Mais vous avois-je fait serment de le trahir ,
D'en faire un Empereur , qui ne sût qu'obeir ?*

*De quoi vous plaignez-vous , Madame ? On vous revere :
Ainsi que par César , on jure par sa mere.
L'Empereur , il est vrai , ne vient plus chaque jour
Mettre à vos pieds l'Empire & grossir votre cour ;
Mais le doit-il , Madame ?*

G

Vous

*Vous le dirai je enfin ? Rome le justifie.
 Rome , à trois affranchis si long - tems asservie ,
 A peine respirant du joug , qu'elle à porté,
 Du regne de Neron compte ta liberté.*

Om in deze vaerzen de behoorlijke wezentlijkheid daar te stellen, heeft de tooneelspeler bij kundige aanschouwers dezelfde mate van fijnheid van geest noodig, die 'er verëischt zoude worden in een' Burrhus, wanneer hij zulk eene rede moest voeren tegen eene Agrippina. Zo hij niet dezelfde standvastige gelatenheid heeft, die het character van een' staatsdienaar als Burrhus is, verëischt, dan is al de kracht zijner rede, en gevolglijk de grootte schoonheid, hier vervlogen. Indien hij deze rede sprekende, niet kan doen voelen hoeveel ontzag Burrhus de moeder van zijn' keizerlijken meester verschuldigd is, dan word alles stootende, omdat het onbescheiden word. Men begeert in den zedenmeester van Nero de edele oprechtheid van een' bedaagden krijgsöversten te zien, die aan het hof de afschuwlijke kunst van vleijen niet heeft opgedaan; maar men zou misnoegd worden, wanneer men in hem niet de voorzigtigheid van een' ouden hoveling ontdekte, die in het oogenblik waarin hij zich genoodzaakt ziet iets te zeggen, dat niet zal kunnen behagen, alles behendig aanwend om zo min mogelijk is, te mishagen. Men wil dat hij vrijmoedig en oprecht zij, maar men wil hem tevens behendig zien.

zien. Men vind goed, dat hij de groothartige Agrippina doe voelen, dat haar hoog gezag een einde heeft; maar men eischt van hem de wellievendheid van te doen zien dat hij, haar zulk eene onangenaamheid aankondigende, en haar doende voelen, dat hij dezelfde onderwerping niet meer aan haar kan betoonen, als welëer, noch dezelfde achting voor haar persoon heeft. Het geen wij van Burrhus zelve zouden verwachten, eischen wij van den man, die optreed, om hem aan ons wezentlijk af te beelden. Wij eischen dat hij bij den aanvang van zijn gesprek, de zedigheit hebbe van een' man van achterhoudendheit, alleen door den nood gedrongen om de waarheit te zeggen, en niet dat hij aanvange als een man, die willekeurig den toon komt stellen, met uitvaring van een' gemelijken. Wij willen vooräl, dat hij door zijne wijze van zich uit te drukken, al het gestrengte zijner rede zal verzagten en voorbeiden, bijzonder wanneer hij deze woorden zegt:

*Mais vous avois-je fait serment de le trahir,
D'en faire un Empereur, qui ne sût qu'obeir?*

In de volgende vaerzen heeft hij zo veel omzigtigheid niet noodig; maar dat hij nooit den rang van Agrippina uit het oog verlieze, wanneer hij 'er bijvoegt:

De quoi vous plaignez-vous, Madame?

dat hij ter plaatse daar hij zegt:

Mais le doit-il &c.

vooral de houding aanneme van iemand, die alleen bedoelt de vorstin te overreden, en niet te beledigen, dat hij denke haar het onbillijke harer vorderingen onder het oog te brengen, en dat hij zich wachte den toon aan te nemen van iemand, die de vorderingen der vorstinne wil belachlijk maken. De laatste vaerzen zijn wel de moeilijkste, omdat die een' stekeligen trek in zich hebben tegen het uitgediende gezag der moeder van Nero. Men moet die in den toon van een' ijverig onderdaan, die alles met leedwezen zegt, uitspreken, en niet in den toon van beledigende scherts, en na de woorden:

Vous le dirai-je enfin?

zal het nooit on aangenaam zijn, als de acteur een weinig ophoude, als ware hij onzeker, of hij vervolgen moet, of niet.

Maar, wij herhalen het, en kunnen het niet te veel herhalen; spelen de tooneelspelers overeenkomstig de natuur, dat is wezentlijk, hebben zij oordeel, bezitten zij vernuft, geest en fijnheid, zijn zij wélgemaakt, in het kort, hebben zij alle verëischten om een tooneel te betreden; alles is niets, zo zij niet alles weten te bezielen met eene bevalligheid, die zich door geene regelen laat uitdrukken. Missen zij deze groote hoedanigheid, laten zij nooit hoopen op eenen algemeen gevestigden roem. Zelfs moeten de redelijke zot en zottin hunne zotternijën nooit zonder deze bevalligheid voordragen: Celiante, in den Getrouwdten Filosoof, is eene zottin; en wij wil-

len

len haar als zodanige dulden; maar wij willen in haar de zottin van aanzien beschouwen, dat is, geen onbevallig en onverheven schepsel.

Over het geheugen, met betrekking van hen, die een tooneel betreden.

Eéne natuurgave is boven alles den tooneelspeler onöontbeerlijk, het geheugen namelijk. Dit is de bron, waaruit alles de verëischte werking moet bekomen. Het is echter op verre na niet genoeg, dat hij een schoon geheugen hebbe; neen! terwijl hij speelt, en het geheugen hem alles aanbied, moet het den aanschouwer nooit in de bedenking kunnen komen, dat den tooneelspeler iets door het geheugen worde aangeboden, of alles is verloren.

Reeds hebben wij doen opmerken, dat de groote kunst van een' tooneelspeler daarin bestaat, dat hij ons niets doet gewaar worden, dan de personaadje, die hij ons verbeeld. Hoe is hier toe nu de minste mogelijkheid, zo hij niet magtig is om ons te verbergen, dat hij slechts opzegt het geen hij door leeren in zijn geheugen heeft geprent? Laten wij meer zeggen: hoe kan, terwijl het geheugen zichtbaar in hem werkende is, hij ons zelfs den gewonen tooneelspeler doen opmerken? Indien alles, wat hij moet zeggen, zich niet spoedig aan hem opdoet, naarmate dat

hij dit nodig heeft, is hij buiten mogelijkheid van bijna van één zijner bekwaamheden gebruik te maken.

Zijne gesprekken komen zelfs reeds te laat, zo zij hem niet voor den geest zijn, dan in het oogenblik, dat hij daarvan moet gebruik maken. Zijn geheugen moet op éénmaal, in éénen opslag, alles omvatten, en, om zo te spreken, voor de hand hebben, zó het geen hij oogenblikkelijk moet zeggen, als het geen hij het gantsche tooneel door, ten einde toe, moet zeggen, om alzo beweging, houding en toon, voor het tegenwoordige, te regelen, om in dat tegenwoordige de werkingen van het toekomende voor te bereiden.

Noch is het niet genoeg, en op verre na niet genoeg, dat het geheugen meester zij van het geen de tooneelspeler zelf heeft te zeggen; neen, hij behoort alles voor den geest te hebben wat de geenen, die met hem in werking zijn, hebben te zeggen. Terwijl men tot hem spreekt, moet hij werken, en zich door beweging en gebaarden voorbereiden tot zijn antwoord. Weet hij niet meer dan den laatsten regel van den geen, die met hem spreekt, dan loopt hij gevaar, niet alleen van de kracht zijner antwoorden te verzwakken, maar zelfs van belachelijke stappen te doen. Zou het, bij voorbeeld, niet bespotlijk zijn, wanneer ééne personaadje tegen ééne andere zeide: „Hoe! gij „flaat uwe oogen ten hemel, en zucht!” dat de man, waar tegen men dit zeide, de oogen niet ten

ten hemel floeg en zuchtte, vóór dat de andere hem had herinnert, dat dit in zijne rol te pas kwam? Wij willen niet dulden dat men tegen een' acteur of eene actrice zegge: „Gij ijst, gij weent, enz.” terwijl het aangezicht koel staat, en oogenbliklijk op de waarschouwing zich in den verëischten stand stelle, gelijk een soldaat, tegen wien men roept: „Presenteer 't geweer!”

Noch is 'er iets, dat geheugen en oordeel beiden betreft, en door den tooneelspeler niet uit het oog moet worden verloren: hij behoort het geheele stuk, ten minste in de voornamen deelen, te kennen, om de verhalen, die anderen van hem in zijne afwezendheid doen, niet te verzwakken, of onwaarschijnlijk te maken. Soms noodzaken daden, die men van hem, als achter 't tooneel verricht, hoort verhalen, dat hij zich van kledij en tooifel verandere, of die verschikke. Men zal Orestes niet met fraai-gepoederde hairen uit den tempel, daar hij Pyrrhus zo even heeft doen ombrengen, willen zien verschijnen, even als een galant, die alleen voor den dag komt om Hermioné door bevalligheid te verlokken; en men zal Semiramis, na het bloedig gevecht, dat zij zo even aan den ingang van den tempel heeft geleverd, en waarin ons verteld word, dat zij wonderen van dapperheid heeft bedreven, voorzeker niet met een fraai coquet kapsel, en schoone witte handschoenen, voor onze oogen willen dulden, gelijk eene jonge dame, die uitgaat om

galants te veröveren, of die gereed staat om naar een falet te gaan. Een held en heldin behooren anders voor den dag te komen, na een bloedig en vermoeijend gevecht, dan eenige oogenblikken te voren, in verliefde of staatkundige onderhandelingen.

Men behoort op zekere jaaren bedacht te zijn het tooneel te verlaten, ten minste behoort men redelijkheid genoeg te hebben om van verscheidene rollen af te zien.

Het geen wij omtrent den eisch van de meeste menschen wegens de gestalte der tooneelspelers hebben gezegd plaats te hebben, heeft mede plaats omtrent de jaaren der lieden van het tooneel. Vele menschen zouden gaarne niemand dan van eene uitmuntende gestalte en schoonheid op de tooneelen zien, en tevens geene andere dan voorwerpen, die in de lente des levens zijn. Wij hebben doen zien dat het eerste te verlangen onredelijk is; het laatste is het niet minder.

Gelijk eene personaadje, die zich ten onrechte trotsch aanstelt op zijne schoonheid of welgemaakt-
heid, ons meerder vermaak in het blijspel aan-
brengt, naarmate 'er minder van het geen waar-
op hij zich verhovaardigt, in den man is, die ons
deze personaadje afbeeld, zo zal ook eene perso-
naad-

naadje, die zich met geweld jeugdig wil vertoonen, ons in het blijspel vermaken, wanneer die personaadje ons word voorgesteld door iemand, die in waarheid in de famenleving zich niet meer op de voorrechten der jeugd zou kunnen beroemen, zonder zich bespotlijk te maken. Men ziet dus dat eenige tooneelspelers voor het blijspel inderdaad er bij winnen door niet meer in den bloei der jeugd te zijn.

Maar laten wij eerlijk de acteurs, en inzonderheid de actrices aanraden, geen misbruik te maken van deze stelling. Wanneer het met hen zo verre is gekomen, dat zij niet wel anders kunnen dan den aanschouwer mishagen; dat zij zich dan niet hardnekkig vermeten zich aan zijne oogen te vertoonen. Zelfs moeten wij hen raden, dat zij vóór dat die tijd nadere, moeds genoeg nemen om zich te ontdoen van rollen, die hen niet meer eigen zijn. Laten zij zich spiegelen aan den vermaarden BARON in Vrankrijk, een man van de eerste beroemdheid, maar die zich in het hoofd zette om in zijn zeventigste jaarden Cid te spelen; alles ging tamelijk, tot daar hij moest zeggen: „'t Is waar, 'k ben jong, „enz.” Hier ontflond een gelach, dat een einde van het stuk maakte. Niet afgeschrikt, ondernam hij den Antiochus te vertoonen met eene bevallige actrice, die Cleopatra moest spelen, en zeer veel in jaren met hem verschilde. Zo dikwijls hij moeder zeide, was 'er een gefchater, en Rodo-

gune had het lot van den Cid, toen de actrice tegen BARON en Seleucus zeide: „Mijn kindren! „neemt uw plaats.” Trefflijke les! BARON deed het geen hij vroeger met meer luister had kunnen en behooren te doen; hij verliet het tooneel.

Dat alles, wat een tooneel betreed, dan nimmer vergete, dat wij bij de vertooning van tooneelstukken terstond mishagen voelen omtrent alles wat ons gelegenheid geeft om ons de zekere ellenden, die ons, door tijd of toeval, kunnen naderen, te herinneren. Voorzichtig is het dus, dat men, een voorwerp geworden zijnde dat eer is geschikt om naargeestige denkbeelden te doen ontstaan, dan om vermakelijke aandoeningen in te boezemen, bedacht zij op eenen roemrijken aftogt. Het geen langzaam is vergaerd, kan schielijk worden verloren. Het zal altijd eene buitensporigheid zijn, dat menschen aan wie de jaaren het gebruik der vermaaklijkheden van de waereld ontzeggen, ten minste het veelvuldig gebruik, zich het recht aanmatigen om de helden en heldinnen der vermaaklijkheden te willen zijn. Er kan één enkele buitengewone natuurgaaf wezen, die ons, in eenige gevallen, een' acteur of actrice, wier verflenste gelaatstrekken ons het lot te binnen brengen dat ook wij te verwachten hebben, kan doen verdraagen. Maar zulke gevallen zijn zeldzaam; niet alles, wat op een tooneel beroemd is, moet zich hier hiermede vleijen.

In het algemeen genomen, leert de ondervinding dat men de mannen in verre gevorderden ouderdom op de tooneelen langer verdraagt en meer inwilligt dan de vrouwen. Men zag den hoogbejaarden DUIM in zijn' tijd met vermaak spelen, zelfs speelde hij Antiochus in zijn' ouden dag met gelukkiger gevolg dan BARON, schoon hij den minnaar vertoonde bij Juffrouw BOUHON, eene schoone vrouw, welker grootvader hij had kunnen zijn, en ondanks hij met Juffrouw MOLSTER, de verdienstlijkste vrouw om eene Cléopatra te vertoonen, den zoon moest spelen, daar hij haar vader had kunnen wezen. Zulke voorbeelden zijn te zeldzaam om die ten algemeenen voorbeelde te nemen: de oude DUIM was een man, die zich de achting en liefde van genoegzaam het gantsche publiek, zo door zijne bekwaamheden, gedrag als goed character had verworven, en had de vooringenomenheid der menschen mede, die noch versterkt wierd door een jeugdig voorkomen naarmate zijner jaaren; hij was wélgemaakt; en, dat zeldzaam is, zijne stem behield, tot het laatste dat hij het tooneel betrad, de gewone duidelijkheid en lieflijkheid. Niet alle menschen hebben alle deze voordeelen; met dat alles behaagde hij den vreemdelingen, die hem niet kenden, het minst. Maar neem deze proef eens omtrent de vrouwen; verbeeld 'er u ééne, die alle deze voordeelen heeft, en laat haar op den ouderdom van zeventig jaren de minnares spelen met

met een schoon jongman van twintig jaren, zij zal voorzeker walgen; noch meer, laat de meeste vrouwen op die jaren een moederrol spelen die met hare jaren overéénkomt, de minsten zullen den aanschouwer behagen.

Mischien dat die toegevendheid omtrent bejaarde maannen haren grond heeft in de onderzinding van het gewone beloop der dingen, dat ons doet zien dat de mannen de gebreken des ouderdoms beter dragen, en dus ons dezelve op eene minder bedroevende gestalte afbeelden, dan de vrouwen. Mischien ook dat een heimelijk verlangen, dat ons ongemerkt aankleeft, om de schoonste helft van het mensdóm, welks hoofdgave de bevalligheid is, nooit onder eene vervallen gedaante te zien, in dit geval ons de vrouwen ongunstig doet zijn. Wat 'er van zij, het geen men van die weinige wezens, die men, om bijzondere geschiktheden, vergunt, zich niet te haasten met de verlating van het tooneel, verderen kan, is, dat, wanneer zij zich niet in de smartlijke omstandigheden bevinden, van geene vrije keuze te hebben, zij zich geene characters verkiezen die te veel strijdig zijn met hunne jaren. Men heeft het reeds gezien; de oude **BARON**, hoe bekwaam, verwierf wegens zijne keur om, op het einde zijns levens, jonge prinzen af te beelden, geene goedkeuring: men kon zich niet gewinnen hem den naam van *zoon* en *kind*

te

te hooren geven, door vrouwen, wier grootvader hij had kunnen zijn.

Hier is het, dat ik mij misfchien blootstelle aan eene vraag van den kant onzer tooneelspe- lers: „ Gij zegt, men behoort op zekere jaren „ het tooneel te verlaten. Fraai gezegd! heb de „ goedheid ons de middelen aan de hand te ge- „ ven, die ons het tooneel op zijn' tijd kunnen „ doen vaarwel zeggen; want de oude acteur en „ actrice moeten zo wel eeten, als de jonge, en „ hebben zelfs meer nodig, omdat de ouderdom „ zich niet kan behelpen, gelijk de jeugd. Waar- „ van zullen wij in dit land leven, wanneer wij „ het tooneel verlaten?”

Ik voel al het rechtmatige dezer vraag, als mensch; maar als schrijver behoort het niet tot mijn onderwerp, om die te beantwoorden: het laatste brengt mij onder de verpligting, om, uit liefde voor de schoone kunst, en genegenheid tot onze betreders van het tooneel, eenige, zo ik mij niet bedriege, nuttige grondregelen voor te dragen, voor zo verre het de kunst betreft; maar niets brengt mij onder verpligting van een' entrepreneur, die het plan tot een fonds heeft te ontwerpen. Voorstellende, dat men het tooneel op zekere jaren behoort te verlaten, spreek ik alleen in den toon van een' vriend, van een' goedwilligen raadsman, wiens voorstel men kan verwerpen of aannemen; maar middelen aan de hand te doen, hoedanig men voor oude brave
too

tooneelspelers zoude kunnen zorgen, op eene luisterrijke wijze, dat is, dat de bezoldigden als fatsoenlijke burgers zouden kunnen leven, is niet van mijn beroep, en ontstaat mij dus van de verpligting om te antwoorden. Zo ik hiertoe gehouden ware, en alles uit den grond moest delven wat noodig zoude zijn om mijn antwoord samen te stellen en met waarheden te staven, twijfel ik sterk of ik mij vrienden zoude maken onder onze tooneelisten zelven, en ik zoek niemand redenen tot misnoegen te geven, dat ieder wél-opgebragt man moet vermijden te doen. Met dat alles wil ik mij wel verledigen om eenige bedenkingen onder de oogen onzer brave acteurs en actrices te brengen, die hen in de zaak, waarvan wij hier spreken, mischien van dienst kunnen zijn, en die men mij niet wel kwalijk zal kunnen afnemen, indien men wél denkt, en mijn goed oogmerk niet gelieft ter zijde te stellen.

Wij leven in een land daar de koophandel, en niet de kunst, de hoofdzaak is: onze tooneelspelers kunnen dus onder ons nimmer op die zware inkomsten, beloningen en geschenken hoopen, als in landen, waar het geen men amusement noemt, onder de menschen de hoofdzaak is. Zij staan hierin met de dichters gelijk: de groote VONDEL had alles minder dan een' luisterrijken en overvloedigen ouden dag, en het gedenkteeken boven zijn graf, (het zij met verlof van de goethartige stichters gezegd,) beantwoord alles minder

der dan aan de onsterflijke grootheid van den man, 't en zij men alleen de brave welmenendheid van de stichteren in het oog houde, die den vader der Nederduitfche dichtkunde eene eere hebben bewezen, waaröp geen dichter, buiten hem, zich kan beroemen. De inrichting der tooneelen in Vrankrijk en Engeland is van een' aart, dat de inkomsten aanzienlijk kunnen zijn; de toeloop is 'er geduriger en talrijker, en de vermaarde tooneelfpelers werken tevens op voorwaarden, die voordeeliger zijn, dan bij ons; één zogenaamd Benefit geeft, op éénmaal, een' voornaam tooneelfpeler zo veel en meer, dan hier een uitmuntend voorwerp, in een gantsch jaar ontfangt. Behalve dat, eene actrice, die bekwaam en bevallig is in Vrankrijk, is nooit buiten hoop van buiten het tooneel zich onëindig grooter inkomen te verschaffen, dan op het zelve, door de milddadigheid van lieden van het eerste aanzien van 't manlijk geflacht, en door beminlijke inschiklijkheid van den kant der tooneelheldin, of kamenier; eene inschiklijkheid, die onder ons wel juist niet zonder voorbeelden, maar zeldfamer en op verre na zo rijklijk van belooning niet is, omdat onze natie geheel anders over het zedelijke denkt, dan de levendig-geäarte Franschen. Onze actrices hebben, althans over het geheel genomen, meer zedigheid, meer achterhoudendheid, dan die van Vrankrijk, daar men 'er geen de minste onëere in stelt, om opentlijk, bij de

be-

befchouwing eener bekoorlijke vrouw op het tooneel, terftond te vragen: *Est-elle à avoir?* — Wat wonder dan, dat men, daar, waar het zo gefeld is, beter voor den ouden dag kan zorgen, dan hier? Doch onze gefeldheid in dezen geene Fransche gefeldheid toelatende, kunnen onze tooneelfpelers redelijkerwijze hier niet vergen, zo rijklijk een' ouden dag te hebben, als de Fransche tooneeliften kunnen hoopen. Maar zou 'er geen kans zijn om de brave tooneelfpelers te Amfteldam in den ouden dag fatzoenlijk te doen leven; of liever zouden 'er niet velen onder hen zijn, die zelve daartoe iets zouden kunnen bijdragen? Laten wij dit eens beziën.

Ik verdeel de menfchen, die daar het tooneel betreden, dat is te zeggen, ik fpreek alleen van hen, die treur- en blijfpel fpelen, de rest komen in geen aanmerking, werkende in voortbrengfels, die niet beantwoorden aan de oogmerken, waartoe de Amfteldamfche Schouwburg is geficht; ik zeg de geen, die het Amfteldamfche tooneel betreden, in drie clafen te verdeelen, namelijk: in uitmuntende, middelmatige en mindere voorwerpen. Wij moeten de tegenwoordige tooneelbeftering te Amfteldam het recht doen van te bekennen, dat de uitmuntende voorwerpen tamelijk aanzienlijk worden betaald, en wel zodanig, dat zij zich in de fatfoenlijke waereld, en zelfs in veel gelegenheden in de groote waereld, kunnen laten zien, gelijk zij dit volftrekt noodig hebben: want den
ko-

koninglijken- of aanzienlijken zweem verkrijgt men niet in kleine kroegen, op kamers, of in kelders. Maar de gelegenheden om zich in de groote waereld te laten zien, kan men zo veelvuldig maken, dat de ruimste betaaling te bekrompen zou kunnen worden. Wanneer men niet te groot leeft, is de betaling aan onze voorname tooneelvoorwerpen heden aanzienlijk genoeg, om iets voor den ouden dag over te leggen, ter verlichting van den last des levens: te meer wanneer men 'er bij in acht neemt, dat iemand, hier lang en wél hebbende gediend, doorgaans, het zij op half tractement, of iets diergelijks, word gesteld, dat, nevens het overgegaerde in den frischen tijd, noch al iets kan uitmaken om een' fatsoenlijken ouden dag te verzorgen.

Inderdaad, onze groote voorwerpen, wél betaald wordende, kunnen genoeg van de groote waereld overnemen, zonder zichzelve daar met verspilling in te wikkelen. Daar is een groot onderscheid tuschen zich fatsoenlijk in de groote waereld te vertoonen, of 'er zich vorstelijk, of als iemand van Regeering in op te doen. Het eerste is loflijk en noodig voor iemand, die een tooneel betreed; het laatste is in het ooglopende en bespottelijk, behalve dat geen tooneelinkomsten dat zouden kunnen goed maken, en, ronduit gezegd, zij behoeven dat ook niet goed te maken: de natuur perkte kringen af voor alle standen. De koninglijke zwaai moet geen dron-

kenschap van zinnen worden, die acteurs of actrices in eene zwijmeling brengt, die hen doet begripen dat zij inderdaad moeten voor den dag komen in de gewone famenleving, met eene pracht, overéénkomstig den vorst, vorstin, of aanzienlijken heer of dame, die zij nu en dan nabootsen. Een weinig van het burgerlijke binnen 's huis, en een weinig spaarzaamheid, brengt eere aan, en veel toe om in den ouden dag het tooneel met glans te kunnen verlaaten.

De middelmatige tooneelvoorwerpen, en zelfs de minste, worden zekerlijk middelmatiger en minder betaald; maar hebben ook minder van de groote waereld noodig; en aangelegd om minder te schitteren dan de uitmuntenden op het tooneel, kunnen zij een gerust burgerlijk leven lijden, en door verstandig overleg nog genoeg bespaaren, om, van het tooneel afgetrèeden, in hunnen ouden dag den last des onderdoms te kunnen draagen, zonder zich aan het mishagen van het publiek bloot te stellen.

Misfchien zullen deze bedenkingen niet alle onze tooneelspelers behagen; alleen bid ik dezulken, die door dezelve mogten misnoegd worden, te gelooven, dat liefde tot hun best en achting voor hunne verdiensten alleen mijne pen hebben bestierd, en dat ik hen kan verzekeren, dat niemand hen duurzamer roem en geluk toewenscht dan ik; en dat aan die liefde en aan dezen wensch alleen dit geschrift zijnen oorsprong verschuldigd is.

DE
NOODZAAKLIJKHEID
VAN ZICH IN DE
TOONEELSPEELKUNDE
DOOR EENEN GOEDEN MEESTER
TE DOEN ONDERRECHTEN,
BRIEFSWIJZE VOORGESTELD.

B R I E F

OVER DE

TOONEELSPEELKUNDE. (*)

MIJNE HEEREN!

Gij begunstigt mij, met meerder eere dan ik verdien, daar gij eenige toelichtingen van mij verlangt in een kunst, waar omtrent het u behaagt eenige ervarenheid in mij te onderstellen. Het is waar, sints dertig jaren heb ik het tooneel betreden, en mij gedurende dien tijd toegelegd op de grondige kennis om wél te spelen, en een menigte kundigheden meester te worden, die betrekking hebben tot alles, wat het tooneel betreft. Zo deze dertigjarige ondervinding en nasporing, volgens uwe gedachten, wat zal

(*) Deze brief, aan eenige Fransche acteurs gehouden, is van een' oud tooneelspeler, meester van een aantal grondregelen, door ons overgenomen uit het Fransche werkje in onze voorrede aangehaald. Daar 'er in dien brief fraaije bedenkingen zijn, oordeelden wij de lezing onzen landgenooten niet te moeten onthouden. De brief in 't Fransch is zeer uitgebreid, doch in alles niet geschikt voor ons land zijnde, hebben wij denzelfen veel verkort, en hier en daar eenige veranderingen doen ondergaan. *De Nederd. uitgever.*

zal kunnen toedragen om u iets belangrijks mede te deelen, of om uwe schreden behulpzaam te zijn in eene der moeilijkste loopbanen, als dan zal ik u, met een waar genoegen, de weinige ontdekkingen mede deelen, die ik gedurende de bloeiendste helft mijns levens voor mijzelf heb gedaan; en schoon mijne aanmerkingen noch van een' eersten tooneelspeeler, noch van één eerst tooneel herkomstig zijn, behoor ik te onderstellen dat zulk eene bedenking van geen' invloed zal zijn op uwe beoordeeling, maar dat het nut, welk gij 'er uit zoud mogen trekken, de weegschaal der verdiensten en waarde mijner aanmerkingen zal zijn.

Ik wenschte hartelijk, mijne Heeren! mij in uwe tegenwoordigheid te kunnen bevinden, ten einde zelf door voorbeelden in verscheidene rollen u te doen gewaar worden, hoedanig ik dezelve voele. In soortgelijke ondernemingen is de goede uitflag altijd meerder zeker en minder schoorvoetend, wanneer de voorbeelden de voorschriften ondersteunen. Met recht zei de beroemde B O U C H E R, dat hij geen raadsman kon zijn, dan met het penseel in de hand, volgens de leerwijze der groote Italiaansche schilders. Eén enkel duidlijk en treffend voorbeeld is van grooter indruk bij een' leerling, dan twintig opééngestapelde lessen. Dit heeft de ondervinding mij geleerd omtrent een aantal voorwerpen door mij gevormd, zo voor openbare als bijzondere tooneelen; en zo
ik

ik het genoeg heb gehad van uit het getal mijner leerlingen 'er eenigen te zien flagen, en wel zelfs boven mijne verwachting te zien flagen, het is alleen aan de kracht der gestaafde voorbeelden omtrent de personaadjen toe te schrijven. Men hebbe den leerling nog zoo sterk te vermanen de natuur te bestudeeren, en het ware te zoeken; men kan hem gemakkelijk toeroepen: „Heb vuur, heb ziel, „harder, zagter, enz.” alles is nutteloos: 't zijn vergeefs gesproken woorden, die alleen strekken om den geest veelëer te verbijsteren dan te beschaven, zo men die niet weet te ondersteunen door aanmerkelijke, juist gepaste en herhaalde voorbeelden.

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus. (*)*

Hieruit vloeit dan voort, dat lessen of voorschriften niet genoegzaam zijn, maar dat een goed meester in de tooneelspeelkunde inderdaad een Proteus moet zijn, gelijk een Garrick, Preville, en anderen, bekwaamheid hebbende om zelve alle foorten van characters aan te nemen, en die onder de oogen hunner leerlingen tastbaar daar te stellen; en zo de leerling van zijne zijde bespeurt, dat hij het natuurlijke vermogen mist, om de indruk-

(*) Het geen men door de ooren tot het hart brengt, is langzamer in deszelfs uitwerking, dan 't geen aan de oogen, die getrouwe tolken, word bloor gesteld.

drukken, die de meester in het voorgestelde *carac-*ter voelt, over te nemen, en de onderscheidingkracht niet heeft, die ons bewaren moet voor het navolgen van slechte voorbeelden, die zich allerwege maar al te veel aan onze oogen opdoen, dan denk ik dat het voor hem voorzigtigst zij af te zien van de beoefening eener kunst waarin hij nimmer tot eenige voortreffelijkheid kan komen, zelfs dan noch, wanneer hij anderszins met verscheidene natuurlijke geschiktheden mogt begaafd zijn; omdat één der groote verëischten in eenen tooneelspeler, zonder tegenspreken, de kunst van nabootsen zij, en wel nabootsen juist op de ware tijdstippen, en met oordeel. Vergeefs zal men ondernemen dat gebrek van gevoel en vatbaarheid te willen verbeteren; het zal even zo uitlopen, alsöf men hardnekkig besloot, iemand, die eene valsche stem heeft, zuiver te willen leeren zingen. „Daar de natuurlijke geschiktheid ontbreekt, is alles vruchtloos wat men doe of zegge.” (*) In één woord, het is de natuur, die den tooneelspeler in beweging brengt, gelijk het kunst, oefening en studie zijn, die hem tot volkomenheid leiden. Het is waar, daar zijn voorwerpen, geboren met zulke gelukkige natuurgaven, dat zij, in plaats van onderwijs, slechts nu en dan eene raadgeving behoeven; maar deze verschijnse-

len

(*) *Tu nihil invita dices, faciesve, Minerva.*

len zijn zo zeldzaam, dat men moeite zal hebben, om, na veel zoekens, op twintig tooneelen 'er twee te vinden.

Voor het overige, mijne Heeren! geloof mij, de acteurs en actrices, die meest worden toegejuicht, zijn het niet altijd die de grootste bekwaamheden hebben om den zo tederen post van meester of meestersse op zich te nemen, ter vorming van jonge leerlingen. Men heeft niet alleen op de tooneelen van Vrankrijk, maar op die van het muzicale Italiën, voorwerpen zien schitteren, die, bij ondervinding, deden zien dat zij, over de kunst zich uitende, veeléer geschikt waren om den theatrale smaak te bederven, dan om dien te volmaken. Van waar dit zonderlinge verschijnsel? Omdat zij eene speelwijze op zich zelve hadden, die des te gevaarlijker was om na te volgen, dewijl die niet volkomen in alles beantwoordde aan het gewone natuurlijke, over het geheel genomen. Herinnert u alleen aan den overledenen *POISSON*, een boertig personaadje; hoe verdienstlijk in verscheidene opzigten, wat hem zelve betrof, heeft hij in zijnen tijd alles doen flruikelen wat ondernam hem na te volgen.

Men haalt alleen het voorbeeld van dezen man aan, en men doet dit zonder schroomvalligheid, omdat hier de waarheid, die hem nu niet meer kan benadeelen, bij het beschouwen op de tooneelen, ten minste nuttig kan zijn ter vordering der

kunst, en jonge lieden kon aftrekken van gevaarlijke, misleidende en, in één woord, slechte voorbeelden te volgen, waartoe de meesten maar al te genegen zijn, daar zij een' afgrond in den mond loopen, dien zij niet te zorgvuldig kunnen vermijden. (*).

Inderdaad, een acteur van vermaardheid zal iets lispende in zijne uitspraak hebben, dat hem alleen niet eens misstaat; anderen zullen een weinig door den neus spreken, of eenig ander gebrek hebben, dat, ter liefde, of onder de begunstiging van andere voortreffelijke bekwaamheden, word over het hoofd gezien. Het zij zo! maar een jong beginner, die noch verre is van de volkomenheid, vermengende het slechte met het fraaije, zal fomtijds

(*) De menschen zijn, over het geheel genomen, inderdaad maar al te aapachtig in het navolgen van gebreken in doerluchtige voorwerpen. ALEXANDER DE GROOTE liet den kop op den schouder hangen; terstond hingen alle de koppen zijner generaals. Toen LODEWYK DE VEERTIENDE galant was, scheen Parijs het hof van Venus; zodra hij Godvruchtig wierd, hadden alle zijne hovelingen den roozenkrans in de handen. Mij heught eene bende Fransche tooneelspeelers, die veertig jaren geleden in den Haag, (met verlof van den lezer,) iets mede bragten op hunne hoofden, waardoor zij genoodzaakt wierden de hairen kort af te snijden, en zich met smeer en poeder te dekken; terstond waren 'er geen schaaren genoeg om onzen galante jonge heeren koppen *à la mode* te bezorgen. Wie weet niet hoe menige fraaije vrouw, door het opzetten der zogenoemde *dormeuses* afschuwelijk wierd?

tijds niet nalaten den vermaarden man in deze gebreken te volgen, zo hij niet word wederhouden door een bekwaam' en nauw toezienden leidsman, het waare compas, dat hij nooit moet uit het oog verliezen, wil hij het gevaar vermijden van verdwaald te raken op dezen gevaarlijken oceaan.

Hebben wij, mijne Heeren! niet eene menigte jonge acteurs, die in verscheidene opzigten aangename voorwerpen waren, onzen MOLÉ kruipend zien naäpen, zelfs tot in zijn kwade borst toe? Die hen met aandacht heeft gezien, bijzonder in een treurspel of drama, zal oorgetuigen van hunne overmatige werking en ééntoonigheid zijn geweest, somtijds met koelheid en hoogheid, somtijds zo belachlijk als ongepast. Zulk soort van stuipächtigheid nemen vele lieden voor vuur, daar alles niets is dan kwalijk begrepen en slecht geplaatste navolging, en eene ellendige samenkoppeling van gedwongene natuurlijkheden. Dat bijzonder, en tevens ongelukkig is voor diergelijke tooneelspelers, is dat zij zich nimmer meerder zien toegejuicht, dan wanneer zij den dollen man spelen, zich door die toejuichingen gerechtigd achtende om met handen en voeten, gestamp en geschreeuw, ons de zaken te beduiden, zich overschrijvende en afmattende, tot zo verre dat zij walglijk, en mischien engborstig worden, dat noch erger is.

„ De tooneelspeler, die niets voelt, ” zegt zeker

En-

Engelsch ſchrijver, „ gevoeligheid willende ont-
„ leenen van een ander, tracht vergeefs hem na
„ te bootsen. Hij doet zichzelven geweld aan,
„ hij put zich uit, en hij verſmoort den too-
„ neelſpeler, om het leven te geven aan zijne
„ perſonaadje. Hij aapt de ſtem na, de wet-
„ king, de wijze van uitdrukking en de gebaar-
„ den. Hij waant het hemelſch vuur te ſtelen,
„ en hij word een koud tegenovergeſteld voor-
„ werp van het geen hij zijn moet, daar on-
„ kundige aanschouwers maar al te dikwijls den
„ aap voor den waren man nemen, in plaats dat
„ één enkele trek, overéénkomſtig de natuur, ons
„ verrukt, en ons in de plaats dringt van den
„ dichter, van den acteur en van de perſonaad-
„ je: het is in dat geval niet meer de naboot-
„ ſing, het is onze ganſche ziel, die zich aan
„ ons vertoont, en toejuicht het geen zij zich
„ vertegenwoordigt. De held is in ons; wij
„ voelen zijn lijden, en zijne vermaken, ja, wij
„ wanen te zijn het geen wij in de perſonaadje
„ bewonderen. De verächtelijke kunst van elkan-
„ der op het tooneel na te apen, is voor den
„ tooneelſpeler niets, dan de ongelukkige begaafd-
„ heid van copijën te maken van copijën. Een
„ copij naar de natuur gevolgd, kan volmaaktheid
„ hebben; maar weder te copiëren naar de copij,
„ is alles onzeker, duister, zwak of misvormd
„ maken, en niet zelden word zulk een tweede
„ copij te mishagelijker, naarmate zij het voor-
„ werp

„ werp van naäping nader komt. De tooneel-
 „ spelers behoorden altijd het fchoone vaers van
 „ Voltaire voor den geest te hebben:

Non, n'imitons personne & servons tous d'exemple.

„ Eindelijk het juist navolgen eens tooneel-
 „ lers van een' tooneelfpeler, is eene lage flaafs-
 „ heid, eene werktuiglijke verrichting, waarāan
 „ de natuur geen het minfte deel heeft. De ac-
 „ teur, niets voelende, doe wat hij doen kan;
 „ daar eenigen hem toejuichen, (want wij heb-
 „ ben noch meer onbekwame kunstrechtters dan
 „ onbekwame tooneelfpelers,) de ware kenners,
 „ en veelāl het gros der menfchen, zullen onge-
 „ voelig blijven bij alle zijne pogingen, hoe wēl
 „ alles onderfteund worde door de fchoonheden
 „ van het tooneelftuk, en de betooveringen des
 „ tooneels.”

Met dat alles, men moet de uitdrukkingen van
 „ navolgen” en „ copiëeren” niet onder elkander
 verwarren; de beteekenis dezer woorden is ten
 uiterften verfchillende (*). Zo verächtlijk en ge-
 „ vaar-

(*) Navolgen is het fchoone van eenig voorwerp bevallig
 en ongemerkt overnemen, zo als BOILEAU zegt: „ *Et meme
 en imitant, foyez original.*” Copiëeren is trek voor trek, om
 zo te fpreker ftap voor ftap, gebrek en fchoonheid onderēen
 vermengd, na te maken. Het eerfte is het werk vaneen' man
 van geest, het laafte dat van een' lagen nakruiper. RACINE
 volgde de fchoonheden der Griekfche tooneeldichterēen, op
 eenr

vaarlijk eene flechte en blinde copij zij, zo geoorloofd en loflijk acht ik eene wijze en welberaamde navolging. Men moet mij hier dus voorzigtig verstaan. Het is zeker, dat men groote voorbeelden kan en moet navolgen in alle kunsten en deugden, en zich van de beschouwing der fraaiste zijden bedienen, daar mede, zo onze bekwaamheden dat toelaten, (anders gaat het niet,) alle mogelijke voordeelen trachtende te doen. De beschouwing van ééne beeldtenis, geschetst door Michel Angelo, was nutter voor Raphaël dan alle de boeken over de schilderkunst. Maar alles heeft zijne behoorlijke grenzen; helaas! de mensch word, over het geheel beschouwd, zodanig beheerscht door de zucht tot navolging, dat men hier omtrent niet waakzaam genoeg kan zijn op zichzelf, ten einde niet door dien natuurlijken trek tot slaafsch copiëren te vervallen, zelfs van de gebreken van anderen; en zonder twijfel is het, dat Horatius het „*ô Imitatores, servum pecus!*” tegen deze soort van lage copijmakers heeft uitgeboezemd.

Zoude het niet voor eene jonge actrice ongelukkig zijn, wanneer zij de gelukkigste en meestbeloo-

eene wijze, die hem oorspronkelijk deed blijven: doen onze hedendaagfche *Vertalingmakers* ook zo? Het is eene flechte verschoning voor een' vertaler, wanneer men hem een gebrek aantoonde, te zeggen: „Mijn oorspronkelijk zegt het letterlijk zo.”

loovende gaven verdoofde door die woede van navolging zo verre uit te strekken, dat zij zekere actrices van kortstondige vermaardheid, enkel verkregen door gemaaktheid, en ondersteund door een fraai uiterlijk, tot voorwerpen harer navolging verkoze; daar deze vrouwen, in de oogen van ware kenners, met de natuur schijnen overhoop te leggen, als keerden zij dezelve den rug toe? Inderdaad, daar zijn soortgelijke actrices, die met schoone uiterlijkheden, vrij wat bij eene domme menigte, altijd met uiterlijkheden boven alles ingenomen, kunnen afdoen, daar het volk doorgaans bevalligheden verwacht met het oordeel, nemende gemaaktheid voor natuurlijke bevalligheid; maar dit alles is ras vervlogen; ware kenners zien de zaken door, en brengen welhaast het valsche en het ware, onder aller oogen. Dat dus eene jonge actrice, en zelfs jonge vrouwen, die dikwijls den Schouwburg bezoeken, tegen zulke oogbedriegsters op hare hoede zijn, die beschouwende als wezens, welken allen natuurlijken smaak bederven. Laten zij het belachelijke van al die gemaaktheid in het ware licht leeren beschouwen, zo als een dichter van onzen tijd daarvan het volgende wél-gelijkende afbeeldsel heeft gemaakt:

„ Beoordeelaars van meerder smaak, aanschou-
 „ wers, die niet zo gemakkelijk te voldoen zijn,
 „ verjagen verre van onze oogen die treurspelpa-
 „ goden, die, als door een raderwerk getrokken,
 „ tre-

„ treden, en hoog willende vliegen, gedwongen
 „ zuchten, en met een lachend wezen schreijen,
 „ daar iedere gevoelige uitdrukking een grimats
 „ word, daar de slijve gemaaktheid mij verveelt
 „ of verkoelt, daar de honigachtigste rede met
 „ stomme oogen word uitgebragt, daar droefheid
 „ word voorgewend, en nimmer tranen zijn...
 „ Zulke koude zogenaamde regelmatige werkin-
 „ gen zijn vol zichtbaar bedrog; het is niet
 „ op deze wijze dat de natuur zich voordoet.”

Daar de gemaaktheid, en het doen voelen dat men nabootst, van alle gebreken in den tooneel-
 speler het grootste is, en tevens dat, waartoe hij
 't lichtst kan vervallen, heeft hij niet slechts een
 meester noodig, die zijner zake zeker, onzijdig,
 verlicht en oprecht is, om hem voor deze geva-
 ren te behoeden, maar die ook de bekwaamheid
 hebbe, om alles wat in den leerling is, te doen
 ontwikkelen, met een goed gevolg.

Men leze *l'Impromptu de Versailles*; men zal
 zien dat MOLIERE zijne acteurs vormde, en zijn
 best deed, om hen alle slechte indrukfelen der
 kunstbedervers te ontnemen. Waarschijnlijk heeft
 men aan de zorgen en lessen van dezen grooten
 man het schoone te danken dat Vrankrijk van
 BARON heeft gezien, die tot den leeftijd van
 twintig jaaren zijn leerling was, hoewel hij, zo
 men zegt, reeds op zijn twaalfde jaar, en lang
 vóór dat hij kennis had aan MOLIERE, eene alge-
 meene verwondering verwekte, door gaven, die
 ver-

verre boven zijnen leeftijd waren. Het is ook algemeen bekend, dat Champmelé, de vrindin van Racine, onder anderen uitmuntte in de Phedra, haar door den dichter bijna vaers voor vaers ontleed (†). Met foortgelijke meesters moest het tooneel van Vrankrijk zekerlijk eene hooge beroemdheid verkrijgen.

Het ware te wenschen, dat lieden van het tooneel van onze dagen, hunne oude voorgangeren in leerzaamheid en zedigheid navolgden, en onderling het bekwaamste voorwerp uitkozen, daaraan het recht afftaande om hen in de moeilijke loopbaan te bestieren, of ten minste hen hunne aanmerklijkste gebreken te zeggen. Wie kan aan de voordeelen twijfelen, die uit zulk eene handelwijze zouden spruiten, ter verbetering des tooneels?

(†) Wenschlijk ware het, dat onze bekwame tooneelspelers en actrices met de bekwaamste tooneeldichters gemeenzamer wensden de tooneelstukken handelder. De dichter, die de zijne trekken van zijn stuk beter voor den geest heeft, dan iemand anders, kan van nut zijn aan den speler; wenschlijk ware het behalve dit, dat de verkeering gemeenzamer was; daar zijn noch dichters waarvan noch iets te leeren zou zijn; maar wat zal men zeggen? daar is zo veel te doen in dit kortstondige leven... Een Franfche Comedie, een Duitsche, een Concert... nu! daar is meer vermaak, (en nut,) te halen, dan uit tooneelkundige, drooge wijsgeerige gesprekken, historische onderhandelingen, enz. Wij komen toch allen door de waereld:

Coûtume, Opinion, Reines de nôtre sort!

Vous reglez des mortels & la vie & la mort.

neels? en welk een steun zou zulk een leermeester en leermeestresse zijn? De ware spiegel voor tooneelschoonheden en gebreken zijnde, zou zulk een wezen de grootste nuttigheden te weeg brengen. Bij de proefnemingen van een tooneelstuk zou hij, of zij, dezen onderrichtende en anderen aanmoedigende, of in eenen te vurigen loop bedwingende, de ware verëischte éénheid altijd met de verëischte veranderingen kunnen brengen in het spelen der acteurs, en hen, in wederwil van allen dwazen hoogmoed, wonderzinnigheid en eigenliefde, leiden in de sporen van natuur en waarheid. Dus handelende, zouden wij voorzeker door den tijd minder gebrekkige en de natie ontëerende wezens op de tooneelen krijgen; dit niet alleen, wij zouden durven staande houden, dat men langs dien weg eene middelmatige troep binnen den tijd van zes maanden naauwlijks als dezelfde zoude kennen. Ik zeg dit des te stelliger, omdat ik niet alleen daarvan overtuigd ben, maar ik zoude het kunnen bewijzen met proëven, die de waereld bekend zijn (*). Hoe veel kinderen hebben wij op de-

(*) In Nederland, wij ook. Wij hebben eenen CORVER slechts te noemen. Deze groote man, de ware beschaver onzer tooneelen, voor zo verre het de spelers betreft, heeft voorwerpen doen bewonderen, (alleen door zijne lessen), waarvan men nooit had verwacht dat zij middelmatig zouden worden op eenig tooneel. Hoe wenschlijk ware het geweest, dat men zulk een' leermeester naar waarde had gewaardeerd, toen zijne vermogens noch vlug, en zijn ligchaam sterk was! Zouden onze tooneelen daar ook bij gewonnen hebben?

deze wijze tot voorwerpen van verwondering zien worden? Hoe zoude het dan gaan, wanneer menschen van natuurlijke bekwaamheden, door zulk een' verstandigen meester of meesteresfe dagelijks geöefend wierden, te meer als glorie en belang, die altijd sterker drijfvederen zijn dan enkel het vermaak, bij hen de groote beweegraden waren? Zonder Bestierderen des Tooneels, die zelf ware kenners zijn, is alle moeite verloren. Maar, helaas! hoe verre zijn wij noch van dit geluk verwijderd? Ik ken acteurs, die den geringsten raad van één' hunner medebroederen zouden aanzien als eene vernederende belediging. Met recht mag men zeggen, dat de maatschappij der tooneelspelers eene anarchie, eene volslagene regeeringloosheid is, waarin niemand wetten erkent dan zijne eigene, en daar de vrijheid niet bestaat in te doen 't geen men moet, mag of behoort, maar in het geen ieder wil. Wenschelijker ware een door openbaar hoog gezag aangestelde onderwijzer, die met nadruk en tevens met verstand den tooneelspeler kon bestieren, zonder de tederheid van één' dezer lieden te kwetsen, daar derselver gevoeligheid in waarheid omzigtigheid vordert in hen te leiden. Diergelijk beroep zoude een eerlijk bestaan zijn voor een' ouden iveraar, die zich niet meer op het tooneel moest vertoonen, gelijk welèer een Baron, Quinault, La Nove, Sarrazin, eene Clairon, enz. allen menschen, waardig zulk eenen post, zo om hunne natuurlijke bekwaamheden, als om hunne geöefendheid; en inder-

derdaad, zulk een voorwerp zou niet het meest tot last van een tooneel verstreken, zo min als de post gemakkelijk zou waar te nemen zijn.

Zodanig denk ik over de middelen om de tooneelen te verbeteren. De gewone schoolfche leerwijze kan hier niet in aanmerking komen bij een beroep waaraan eene onöphoudelijke dadelijke beoefening zo onäffcheidelijk verknocht is, als de noodzakelijkheid der nuttigste lesfen en grondregelen.

Ontwifpelbaar kan een dichter, een redenaar of fchilder, alleen geholpen door natuurlijke bekwaamheden en beste voorbeelden, zich tamelijk zelve vormen, en op eigen wicken tot eene zekere hoogte verheffen, zonder het juk van uitgezochte kunstregelen, of den leiband van eenen meester; maar de tooneelfpeler, zichzelve niet kunnende befchouwen en grondig beoordeelen, op het tooneel zijnde, heeft noodig zo vele onäangename heblijkheden af te leggen, en derzelve befchouwing te doen vermijden, dat een fchrandder, een waakfaam en geftreng oog van eenen toezieder hem onöntbeerlijk is, om al het mishaaglijke en de fchoone natuur hinderende van hem te weren. Men moet zich in alles niet alleen verlaten op de beoordeeling van het publiek, dat maar al te dikwijls onderling van begrippen verdeeld, maar al te dikwijls vooringenomen en éézijdig in befififingen, en doorgaans behebt is met dwalingen of grilligheden. Het is niet dan door den tijd dat de gevoelens van het volk zich veréénigen, om

ge-

gezond te oordeelen en eene algemeene stemme uit te brengen; het is niet dan somtijds dat het wél beflist, wanneer het algemeen bij gevoel en de oogenbliklijke insprake der natuur oordeelt; doch daar zijn oogenblikken van vervoering en verrukking, die men niet te veel kan wantrouwen. Genomen daar bevond zich onder de aanschouwers al ééns iemand, genoeg verlicht om de gebreken van een' tooneelspeler inderdaad goed te beoordeelen, gelijk dit doorgaans plaats heeft, het is niet te verwachten dat zulk een man zich bij den speler zal vervoegen, om hem te onderrichten, daar hij niet kan weten of hij wél of kwalijk zal ontvangen worden (†). 'Er word dan een meester verëischt in deze loopbaan. Eindelijk, het tooneelspelen is van alle beroepen zekerlijk het eenige, waarin men meest voordeel moet zoeken uit de gevoelens van alle menschen, zelfs van de domste wezens: met recht pleegde de groote dichter van den Huigchelaar, den Menschenhater en het School voor de Vrouwen, raad met zijne keukenmeid (*).

Men

(†) Ik twijfel sterk, of een man, hoe kundig, dit, althans onder ons, zoude op zich nemen, als hij niets had mede te brengen dan zijne kunstkennis. Een weinig gemeenzaamheid van verkeerling zou onder ons meer afdoen, dan een huis-vol gaede meningen. „*Helas ! que l'homme est fou !*”

(*) MOLIÈRE pleegde zijne oude keukenmeid geen' raad wegens de groote deelen van samenstel zijner stukken; hij las

Men durft beweren, dat tooneelspelers zonder bekwaamheden somtijds goede acteurs kunnen vormen: dit is beweren, dat een slecht schilder zich kan vleijen een' Rubbens of een' Van Dijk voort te brengen, en dat men iemand in eene kunst tot volkomenheid kan doen komen, zonder de bekwaamheden te hebben van die zelf te beoefenen. Men kan evenwel raad geven! Het zij zo!

Un sot ouvre par foi un avis important.

Des te meer zal een ware kenner dit kunnen doen. Een zot kan een' kluchtigen trek voelen, en lachen; is hij deswegens bekwaam een blijspel volmaakt te beoordeelen? Tusschen den liefhebber en zelfs den blooten kenner en den kunstenaar zelve is een groote afstand: de eersten zullen u wel kunnen zeggen waar het hapert, maar de laatste kan u zeggen het waarom, tevens met de middelen om het gebrek te verhelpen. Van daar is het dat een man, die eene kunst beoefent, en inzonderheid wanneer hij geestig is in zijne zaak, beter zal oordeelen over de verdiensten van iemand, die van hetzelfde beroep is, dan iemand, die van dat

haar alleen de onderhandelingen voor, om te beproeven wat werking die op haar eenvoudig hart zouden doen. Lachte zij om de dwaasbeden der personaadje, dan meette de dichter aan haar gevoel dat van de Schouwburgsgasten af; en inderdaad, het was gelukkig voor hem, dat hij zich in zijne rekening zo weinig bedrogen heeft gezien.

dat beroep niet weet dan het regelmatige, maar het zelf nooit heeft beoefend. De geringste kunstenaar, zegt Voltaire, is in dat geval grooter kenner, dan de grootste liefhebber, of iemand, die niets kent dan regelen. Men heeft goed voor te wenden, dat 'er jalouzij kan zijn tusschen lieden van hetzelfde beroep; dan heeft alles uit. Maar wat mij betreft, daar is geen jalouzij, die mij kan blinddoeken in het beschouwen van wezentlijk schoon en gebrek. Mijn vijand, mijne vrouw, mijn kind, het belang, hier is alles bij den rechtschapen man van geen gezag: niemand kan mij derwijze verblinden, dat ik het goede zoude afkeuren en het slechte prijzen, na mij dertig jaren lang beijverd te hebben om wél te leeren zien. Zal niet een goed en geöefend schilder terstond het schoone en gebrekkige lichter en beter ontdekken dan een bloot kenner? Zijn 'er vlekken aan een diamant, een bekwaam juwelier, een kundig werkman, zal die eer ontdekken, dan iemand, die alleen door de dagelijkse ondervinding gewoon is met diamanten om te gaan; en dus is het, over het geheel genomen, met alle kunsten gelegen.

Noch meer, een acteur, die volkomen zich de kennis van het tooneel heeft meester gemaakt, zal beter in staat zijn de schikking, samenhang, kracht en werking van een tooneelstuk te beoordeelen, en zal beter den goeden of kwaden uitslag van dit of dat tooneel kunnen voorzien, dan iemand, die ondervinding in de uitvoering ontbreekt. En

zo men hier omtrent dagelijks misvattingen ziet, het is omdat men onder de tooneelspelers van Parijs, van twintig verzamelde kunstrechtters, in het onderzoeken van een tooneelftuk, nauwlijks de helft aantreft in staat om te oordeelen. Hier ziet men een Areopagus, waarin veel overwegers samen komen; doch waarin men, (zonder iemand te willen beledigen gesproken,) maar al te dikwijls, meer niet gelukkig bewerkte wezens vind, dan menschen van smaak, wetenschap en ondervinding. Is dit zo gesteld in de hoofdplaats, hoe moet het gesteld zijn op het land en in de kleine steden, daar ik acteurs heb gekend, die door anderen en zichzelf voor bekwame mannen wierden aangezien, terwijl zij niet in staat waren twintig vaerzen behoorlijk uit te spreken? En evenwel zijn het zulke poppen, die 'er meest tegen hebben zich te laten geleiden in deze moeilijke loopbaan (*).

In

(*) De onvergelykelijke Dangeville bezat ten opzichte van het schoone der tooneelftukken zo veel smaak als van het schoone der uitvoering. Meer dan één heeft zij een' dichter roeping bezorgd, die hij alles minder dan verwachtende was. De vermaarde Destouchés was, vóór de vertooning van één zijner schoone blijfpelen, niet weinig schroomvallig wegens zeker gedeelte van hetzelfde, zó dat hij reeds bedacht was om het weg te nemen. Hij gaf hiervan kennis aan deze uitmuntende actrice, zijne vriendin, met wie hij zich veeltijds beraadde, en aan wie hij eenigen dank schuldig was, (moge het in Holland ook zo zijn!) maar zij grimlachte, en de kracht van het gedeelte, dat

In vroeger dagen, Mijne Heeren! heerschte 'er noch eene dwaling, die vrij zonderling en tamelijk algemeen verspreid was, en die de Heeren en Dames van het tooneel, weggesleept door hunne eigenliefde, scheenen te hebben aangenomen als een' waarächtigen en onfeilbaren grondregel; een dwaling, die, helaas! eenige met zichzelve ingenomen tooneelbetreders, (en van deze soort vind men overal.) in onze dagen noch aankleeft, niet alleen uit verwaandheid, maar ook uit luiheid, want men heeft onder alle clasfen van wezens

lui-

dat de dichter wilde verwerpen, beter gevoelende dan hijzelf, voegde zij hem toe: *Wees voorzigtig: ik verzeker u, dat het geen gij wilt verwerpen, ten uiterste zal worden toegejuicht.* Inderdaad, de actrice had gelijk: zij bezielde het geen Destouches wilde wegdoen, en het gantsche stuk, derwijze, dat het geluk van hetzelfde gevestigd was, in wederwil eener lage en schandelijke famenzwering. Is het ook nuttig, dat de groote mannen van de kunst met de groote voorwerpen van het tooneel gemeenzaam verkeerden? En hebben zij beiden ook belang bij die verkeerung? Het is bekend, dat de groote CORNELLE, vóór de uitgave van Polieucte, het stuk voorlas in het vermaarde hôtel van Rambouillet, daar het stuk ten éenemaale wierd verworpen, zodanig dat de dichter reeds besloten had zijn werk nooit uit te geven, wanneer een oud tooneelspeler, genaamd *La Roque*, den dichter overtuigde van de schoone trekken, die het geluk van zijn werk zouden vestigen, in wederwil der gebreken; de dichter, getroffen door den acteur, voerde het stuk ten tooneel, en verwierf zich eene algemeene toejuiching, ter schande der keurmeesters van Rambouillet. Ziedaar de meesters, die men den tooneelspelers behoort te verkiezen; het moeten Dangevilles en La Roques zijn.

luiäarts, zo wel als wijsneuzen. Men beweerde, namelijk, en eenige beweerden het noch, dat men nimmer zich moet beöefenen in het spelen van een blijspel, en dat men, om dat behoorlijk te vertoonen, geen andere toevlugt moet nemen dan de natuur en zijne eigene bekwaamheden. Treflijk! de les van buiten leeren, en daar mede afgedaan, dat is gemakkelijk, de natuur en de eigen bekwaamheden zullen het wel redden, zonder beoefening! Jammer is het dat zulke fraaije praatjes, (want anders zijn het niet,) juist aanleiding geven om de kunst in derzelve vordering eenen uiterst langwijligen loop te geven, of, dat hetzelfde is, om haar in eene eeuwigdurende kindsheid te houden. Zonder doordachte beoefening waagt men zich aan grove misflagen; zonder doordachte beoefening kan men van groote natuurgaven weinig verwachten dan bij toeval, of van eene eigene ontwikkeling, die lange jaren verëischt; alle beschavingen, langzaam gaande, over het geheel genomen, en noch te meer als niets dan de natuur alleen beschaven moet, zouden wij gevaar loopen dat wij een' tooneelspeler grijs zouden zien geworden, wanneer hij aan het begin zijner loopbaan was. Onderwijs en beoefening zijn de bevorderaars en verhaasters in het ontwikkelen van natuurlijke bekwaamheden, en brengen alleen in de kunsten verzekerde stappen te weeg. Ziet daar, Mijne Heeren! wat de ondervinding, die groote meesteres, ons dagelijks leert.

In de kunst, die wij verhandelen, ruimt een kundig leidsman, een ware kunstenaar, de zwarigheden en belemmeringen met rasfe schreden weg; hij ontwikkelt de bekwaamheden met snelheid; wijst zekere treden aan, en doet in weinig tijds vruchten te voorschijn komen, die mischien twintig jaren niet zouden opleveren, zo men zich in het hoofd zette alleen uitvinder te zijn van eigene kunstgrepen. Ik heb van deze waarheid in een' langen levensloop te zichtbare proeven gezien, om hier eenigzins te twijfelen, en ik zie die noch, genoegzaam dagelijks. Ik ken een aantal acteurs en actrices, die, met al hunne schoone natuurgaven, gebrekkig en onāangenaam zijn bij mannen van kennis, en dat alleen uit het stijfhoofdige beginsel van zichzelf te willen vormen, en zich door geen licht te willen laten geleiden, dan door hun eigen. De groote mate van eigenliefde dezer Heeren, Mevrouwen en Juffrouwen, gevoegd bij eene bespotlijke eigenzinnigheid, en een weinig belachelijke hovaardij, stelt een' onverbreekbaren slagboom tuschen hen en allen onderwijs (*).

Ik

(*) Ik heb eene actrice gekend, die, aangeraden tot een' leermeester, dien zij wél noodig had, betuigde beschroomd te zijn voor manlijk onderwijs. Dit is ten naastenbij in den smaak van zekere vorstin, die zo kuisch was, dat zij in barensnood niet kunnende verlost worden door vrouwlijke hulp, betuigde liever te willen sterven, dan een' vroedmeester tot zich te laten. Zij hield haar woord, en stierf op het bed van eer. Nu!
Ride, si sapi!

Ik heb tooneelspelers gekend, die men naauw-ijks den naam van leerjongens kon toestaan, en die zich reeds lieten voorstaan verder in de kunst te zijn, dan de grootste meesters (†). Anderen heb ik zich zien schamen, wanneer de nood hen drong raad te plegen met mannen, die met glori-grijs waren geworden op het tooneel. Wanneer men, om kort te zijn, het oog slaat op zo vele vervelende dwaasheden, zoude men bijna moeten denken, dat zulke schepfels het blijfspelen aanzagen als een ambacht, dat een voorrechtbrief bezat die het leeren voor nutloos verklaarde, en waarbij de minste leerjonge gerechtigd wierd den ouden baas, of overman uit te hangen, zonder de eerste grepen van het ambacht te kennen. Hoe vele jonge beginners zien een Le Kain, Brizard, Molé, Preville, Bellecour, enz. op de tooneelen hunne wonderen verrichten, en verbeelden zich even zo gelukkig terstond te zullen slagen, en mischien beter? Laat ons oprecht wezen, ik beken met schaamte aan het zelfde euvel krank geweest te zijn, eer ik door oefening en onderwijs de doornen en distelen leerde kennen, die aller-

we-

(†) Zulke tooneelspelers zijn 'er ook in overvloed. Ik heb 'er gekend, die het niet vertrouwd was te copieeren, en zij maakten toch tooneelstukken. Nu! dat zijn ook de gemakkelijkste brokken om schrijven te *leeren*. Als iemand toch koor-dendansen wil leeren, doet hij best terstond op een ijzerdraad te beginnen; als hij daar éénmaal op staan kan, zal hij den hals minder breken op een dik touw.

wegen op dit kunstpad zijn. Tegenwoordig is mijne genezing derwijze gevorderd, dat, in wederwil van eenigen roem, door gunst der ware kunstkenneren en het publiek genooten, in mijn' verloopenen leeftijd, en in wederwil van de gunst, die ik noch geniet, ik nu den minsten tijd mijzelf kan voldoen, in verscheidene characters, die ik noch nu en dan heb af te beelden, ziende ik gedurig nieuwe zwaarigheden, en bespeurende dat ik mischien noch dertig jaren zoude noodig hebben, om mij onder de nuttige en met recht vermaarde voorwerpen te mogen stellen (*). *Video meliora, proboque; deteriora sequor* (†).

„Ja! maar...” zeggen ons deze lieden, om hunne dulle stelling eenig koloriet te geven, „ieder mensch heeft zijne wijze van zien, spreken en voelen; gij hebt uwe zintuigen, en wij hebben de onzen; het geen den éénen treft, voelt een
„an-

(*) Deze ronde taal doet den braven schrijver eere aan. Het is hem gegaan als mij: op mijn zestienste jaar verbeeldde ik mij een eerst meester te zijn; op mijn zes en dertigste zag ik dat ik ten éénemaal onkundig was, en dat de weinige roem, dien men mij gunstig schonk, de vrucht van natuurgaven en niet van studie was, en na eindelooze moeite aangewend te hebben, zie ik, vier en vijftig jaren oud zijnde, dat ik noch vier en vijftig noodig zoude hebben om aanspraak te maken op een' welverdienden en gevestigden roem. Zulke bekendtensissen ontluisteren ons niet; wenschlijk ware het, dat jonge lieden zich daaraan spiegelden.

(†) Ik zie het betere, ik keure het goed, en echter volg ik het slechte.

„ander niet. Daar zijn zo veel paden, die tot
 „het ware leiden! daar zijn wel dertig wijzen
 „van afbeelden en uitdrukken omtrent éézelfde
 „ding.” Dit alles laat zich hooren; maar van
 die dertig wijzen van afbeelding en uitdrukking,
 allen goed, zo men wil, is ongetwijfeld één de
 beste; en juist is het deze ééne, die gekozen moet
 worden, zo men van zijne keuze vruchten wil
 trekken die niet twijfelachtig zijn. Men ziet in
 deze keuze dus de ware Gordiaansche knoop; en
 juist hangt deze keuze af van een zeker geestver-
 mogen, dat niet allen menschen gegeven is. In dit
 geval is een verlichte leidsman noodig, die, be-
 gaafd met dat geestvermogen, het benoodigde kan
 inboezemen, en doen voelen 't geen hijzelf voelt.
 Kunt gij u vleijen, jonge leerlingen! hoe groot
 uwe verstandelijke vermogens zijn, en welke
 schoone natuurgaven gij ook moogt hebben, in
 éénen opslag, uit uzelfen, zo maar terstond te
 zullen waarnemen, 't geen inderdaad somtijds be-
 zwaarlijk waargenomen word door een' man van
 eene twintigjarige ondervinding?

Het is met de tooneelmatige uitdrukwijze gele-
 gen als met de wijze en toon van spreken in de
 dagelijkfche samenleving: onder honderd verschei-
 dene wijzen kan 'er slechts één de ware zijn, die
 het gesprek de behoorlijke bevalligheid en klem
 kan bijzetten, en ieder gedachte behoorlijk daar-
 stellen. Op het tooneel is niet dan één „Ware”
 in het wél spreken en afbeelden van ieder perso-
 naadje.

naadje. De gelukkige keuze van woorden en uitdrukkingen maakt de uitmuntendheid van den schrijver uit; de gelukkige keuze van den waren natuurlijken toon en wijze van nabootsing toont ons den uitmuntenden tooneelspeler; en gelijk de mate van geluk der woordkeuze ons de mate van verdiensten in den schrijver aanduidt, zo toont ons de mate van geluk in de toonkeuze en in die der nabootsingen, de mate van verdiensten in den tooneelspeler aan. Een gelijkmatigheid kan in de verdiensten der keuzen van een' schrijver zo min plaats hebben, als in die van een' tooneelist. Men neme 'er eene proeve van: men doe welk stuk uit een treur- of blijspel op tienderlei wijzen en door tien personen opzeggen, en men zal welhaast zien of 'er onder die tien niet slechts één zij, die, door geluk van keuze, de negen anderen overtreft.

Maar, zal men mogelijk zeggen, Preville speelde Turcaret geheel anders dan die deze rol vóór hem speelde, en men was van oordeel dat de beide acteurs de rol even fraai speelden. Het zij zo! maar, wat men zeggen moge, hier is geen gelijkmatigheid, 'er moet gekozen worden, en de één moet meer of minder den ander overtroffen hebben. De één zal misschien Turcaret getrouw aan de schilderij van den dichter, als het compass waarop hij zeilde, hebben vertoond, daar de andere, meer stout, of meer bekwaam, zich van de streek heeft durven verwijderen, en een' Tur-

caret met goed gevolg schetsen, in plaats van den Turcaret van Le Sage. Het is met dat alles niet geheel onmogelijk, schoon ten uiterste zeldzaam, dat twee acteurs éézelfde rol ééns even schoon zouden kunnen spelen; doch dat vernietigt mijne stelling niet, dat 'er niet dan één enkel „Ware” is in de kunst; het zou alleen bewijzen, dat twee onderscheidene kunstenaars het „Ware” hadden gekozen in dezelfde zaak. Hoe het zij, in het gewone beloop der dingen zal altijd één persoon in dezelfde zaak meer of min uitmunten boven een' ander (*); ware dit niet zo, alsdan zou men veel van den goeden of kwaden smaak moeten vernietigen, en de grilligheid laten beslissen, en alsdan noch zou men de voorkeur geven aan den man, die ons meest had vermaakt. Men vergunne mij hier omtrent ter loops eene kleine aanmerking in te laschen, die dit alles wat nader zal ophelderen: vrijheden, die een acteur neemt in
zij-

(*) Dit is waarheid. Wij hebben den overledenen P A S S É met goed gevolg den Huigchelaar zien vertooren; na hem hebben wij dezelfde personaadje door den Heer S A R D E T zien afbeelden, en beter daarmede voldoen; waarom? de eerste deed eenigermate zichtbare moeite bij zijne liefdeverklaring aan Elmire, en liet in het bedrog aan Orgon te veel zien dat hij zijn' weldoener fopte. De laatste verklaarde zijne liefde met hitte, doch bedwongen, door eene hem eigengemaakte deftigheid, en in het voorval met Orgon en Damis was geen zweem van moeite, om den aanschouwer te beduiden dat Orgon misleid wierd. Nochtans voldeed ons de Heer P A S S É in den Huigchelaar, daar zijn navolger hem overtrof.

Zijne rol, moeten met de grootste omzigtigheid nagevolgd worden. Alles hangt hier van zijne keuze af: de copïist zoekt altijd zijn oorspronkelijk bij te komen, en dus loopt men met willekeurige keuze gevaar, door het spelen van ééne rol alle characters overhoop te werpen, en de personaadjen te verwijderen van derzelver eigentlijkheid. Eénmaal kan het gelukken, en éénmaal kan het zijne aangenaamheid hebben, dat de acteur wat willekeurig omspringe met zijne voorgeschreven personaadje; maar over het geheel genomen is het uiterst gevaarlijk, en somtijds hinderlijk aan den waren toon en spreekwijze, waaraan men zich, hoe men door vinding van zichzelve het character ondersteune, houden moet, volgens de mening en het ware oogmerk van den dichter.

Indien de acteur zijn' aucteur wil begripen, en hem door wél-doordachte vinding ondersteunt, en de natuurlijke gaven hiertoe behulpzaam zijn, moet alles van zelf gelukken, wanneer onderwijs en ondervinding zich in hem veréénigen; want wanneer hij in den waren geest van zijne rol dringen, en hij zijne personaadje kan doen spreken, juist overéenkomsig het ware character, dat is de proef daar, dat hij alles heeft doorgrond; en hieruit moet volgen, dat hij het ware wezentlijke van de daad daar zal stellen. Maar hier moet het oordeel te hulp komen. Noch is 'er iets dat iemand, die zich aan tooneelspelen overgeeft, van veel voordeel is, dat is, vlugheid van

begrip, dat oogenbliklijk den toon grijpt en de characters omvat. Men verhaalt van de onvergelykelijke Dangeville, dat zij, een nieuwe rol voor de eerste maal onder de oogen krijgende, dezelve terstond in den toon las, bijna gelijk zij die naderhand op het tooneel uitsprak; zo zal een bekwaam zanger terstond een muzikstuk in den eersten opslag zingen, schoon niet ten eerste met dien volkomen smaak, dien alles zal hebben bij later overdenking; en om de zaak in het ware licht te plaatsen, wat is de rol voor den tooneelspeler anders, dan een muzikstuk voor een' zanger? Met deze gelukkige vlugge bevatting zal de acteur niet alleen in staat zijn al het wezentlijke van zijne rol en dat der characters, benevens den verëischten toon, terstond te vatten, maar door gemakliker bestudering zal alles zo vast worden, dat hij dertigmalen achter elkander alles zal herhalen, zonder den waren toon te missen. Van twintig zulke evengelyk bekwame tooneelspelers kan men zeggen, dat zij in het Ware elkander gelijk zullen en moeten zijn, omdat 'er niet dan één Ware is. Dus is het denkelyk, dat een bekwaam man, die in onze dagen den Vrek, den Huigchelaar, den Menschenhater speelt, en het naar de verëischten doet, zekerlyk de zaken niet anders daar stelt, dan een Molière zelf deed ééne eeuw geleden, en dat, indien 'er onderscheid zij, het onmogelyk in het begrip van het Ware kan

kan zijn, maar wel in de zintuigen, in de uiterlijkheden, enz.

Ten opzichte der kunst van samenvoeging in het opzeggen der vaerzen: wat betreft de fijnheden, de stille werkingen, en andere geheimen van de kunst, dit alles hangt af van tijd en oefening, maar boven alles van een' kundigen leidsman, want daar heen moeten wij toch altijd komen: de acteur kan zichzelf niet bezien; men kan het niet genoeg herhalen. Door wijze raadgevingen vind men het Ware, en vermijd het valsche.

„Maar,” dunkt mij dat ik iemand zeggen hoor, „zo doende word alles, wat ten minste het opzeggen betreft, tot slechts ééne enkele wijze gebragt; en dus berooft men de vertooningen der stukken van die gelukkige verscheidenheid, die de natuur zelve in hare gaven heeft gelgd.”

Deze voorgewende éénvormigheid van wijze is niet te vreezen, wanneer men nagaat, dat de verscheidenheid der personaadjén, die van derzelver gevoelens, taal, omstandigheden, en characters, de verscheidenheid te weeg brengt in het spelen, en dat het Ware zelf, schoon het slechts één is, uit eene éénheid bestaat, dat vele deelen insluit. Het gesprek niets anders zijnde dan de beeldtenis onzer gedachten, en de wijze van opzeggen niets zijnde dan een gevolg van één en ander, moet de verscheidenheid in de laatste zo noodzakelijk volgen, als zij in de eersten zelve is. De dadelijk-

heden eene gedaanteverändering ondergaande, moet de toon, waarmede men dezelve uitdrukt, daar die niets is dan een gevolg der daden, noodzakelijk mede eene gedaanteverändering ondergaan. Daar men nimmer oogmerk heeft om de gedachten van een' dichter te veranderen, zo min als de schikking zijner beelden, waaröm wil men veranderingen in het Ware dat verëischt word om des dichters gedachten en beelden voor te doen? De dichter heeft in zijne samenstelselen zekerlijk voor ieder zaak niet dan één denkbeeld dat hij bedoelt en schetst, waaröm dan eischt men verscheidenheid in dat denkbeeld uit te drukken? Noch meer, ik ga verder: wat nadeel zal het veröorzaken, zo 'er in de wijze van opzeggen van een gedeelte uit een goed tooneelftuk een éénvormigheid plaats heeft, die verëeuwigd wierd als bij overlevering, mits dat die verëeuwigde éénvormigheid de eenige en beste, dat is de Ware, zij? Zouden wij 'er, bij voorbeeld, bij verliezen, zo eene Dangeville, het ware modél en het voorwerp van wanhoop voor alle kamenierspeelsters, ons en anderen hare betooverende wijze van zeggen, hare fijnheid van geest, hare wezentlijke nabootsing, haar *vis comica*, had nagelaten? Zal 'er eenig man van smaak zijn, die eene nieuwe Clairon honderdmaal achter één met verveling het *d'où le fait il?* in *Hypermnestra*, het *dis moi que non, ingrat!* in *Ariadne*, en het *hé bien! mon pere!* in *Tancredo* zal hooren zeggen, zo als Clairon het deed? Zullen honderd

zul-

zulke fijne en verhevene trekken door deze Melpomeen van Vrankrijk altijd naar de volkomen verëschten der natuur uitgesproken, ooit een' verstandig aanbouwer vervelen, als hij dit alles gedurig zo hoorde en zag, als Clairon dit alles heeft doen hooren en zien? De verscheidenheid van natuurlijke vermogens kan verscheidenheid van vertooning te weeg brengen, zonder dat het Ware, dat nooit dan één kan zijn, eene verscheidenheid zoude noodig hebben. Eene uitmuntende muziek, die in toonen nooit verändert, zal die minder overëenstemming en bekooringen hebben, zal zij het Ware missen, omdat niet altijd dezelfde stemmen ons die doen hooren? In tegendeel, de smaak der zangers, de schoonheid en verscheidenheid der stemmen, kunnen, daar het Ware het zelfde blijft, het zangstuk eene nieuwe jeugd bijzetten: dit zien wij aan de beroemde D'Arnaud, die ons altijd de rollen van Thisbe, Telaire, Pomona en Pfiché zo overheerlijk voorspeelt en zingt, dat zij, schoon altijd op dezelfde wijze het Ware behoudende, ons die stukken telkens als nieuw doet voorkomen. Eindelijk, word een kenner ooit vermoeid bij de beschouwing der meesterstukken van een' Rubbens, Raphaël, Van Dijk, enz., hoe veel jaren die reeds in de waereld zijn? en is de ware natuur, in hare juiste mate afgebeeld, niet altijd aangenaam in de oogen van menschen, die wél denken?

Zodanig is de betoovering eener volmaakte na-

volging; nooit walgt zij den kenner, die gevoel heeft: ieder character, dat Waar geschetst is, schoon éénvormig voorgesteld op de tooneelen, is voor hem een Venus van Praxiteles, wier bevalligheden zich onöphoudelijk schijnen te vernieuwen. Zo zal ook het schoone, het Ware spelen van een' acteur of actrice altijd van bekoorlijke en nieuwe indrukken zijn, schoon zij hunne personaadjen altijd op dezelfde wijze voorstellen, gelijk aan die betooverende vogelen, wier natuurlijke en strelende zang, schoon éénvormig, zich altijd als nieuw opdoet, in verscheidenheid van zangen.

Voor 't overige denk ik dat de overlevering van het Ware in de kunst van opzeggen, het beste middel zoude zijn, om de verscheidenheden, die door den tijd insluipen, en niet altijd gelukkig zijn, voor te komen. Ten minste zouden wij ééns vooral ontslagen worden van een menigte oorkwetende en vervelende opzeggingen, die van tijd tot tijd den kieschen aanschouwer hinderen, omdat het wezentlijke gebreken zijn. Mischien was het om dit voor te komen, dat de ouden, om een' vasten grondtoon te bepalen, hunne *Declamatiën* aantsipten. Naastdenklijk had dit plaats, om middelmatige tooneelspelers tot den behoorlijken toon te leiden, en niet om eenen Roscius te bestieren, die zekerlijk dien leiband niet noodig had. In onze dagen zou een wélbepaald Ware alle de voordeelen der oude aangestipte *Declamatiën* hebben, zonder

der één van derzelve nadeelen. Alle onze tooneelspelers, tot ééne éénheid gedrongen, zouden dat geheele Alles in het vertoonen brengen, gelijk men in gezelschappen in de groote waereld, bestaande uit beschaafde menschen, eene zekere éénvormigheid van spreektrant waarneemt, die zich staande houdt door gedurigen omgang, en niet door een' afgebrokenen; daar dit anders gelegen is met gezelschappen van lieden eener lage clasfe, of van dorpelingen, bijzonder die niet van één dorp zijn, en dus verschillen van spreektrant, en toonen.

Het is inderdaad alleen door goede meesters en nutte leerfcholen, begunstigd van hooger hand, dat de beste, dat is de eenige Ware wijze van opzeggen ooit kan hoopen op eene vaste verëeuwiging.

Wanneer iemand éénmaal waarlijk zijn rol in de hoogst mogelijke volkomenheid meester is, zó dat hij niets meer kan wenschen, waaróm zich aan die speelwijze niet gehouden, en op wat wijze zal men het Ware veränderen, en verbeteren? men loopt met diergelijke veränderzucht gevaar van, het beste zoekende, het slechtfte te vinden. Hoeveel voorbeelden heeft men van bekwame schilders, die hunne schoonste stukken hebben bedorven, door die te willen verbeteren? Het is bekend, dat de beroemde Titiaan in zijne oude dagen de schoone vruchten zijner jeugd zoude hebben vernield, zo men de behendigheid niet had gehad van, zonder zijn weten, zijne verwen te

mengen met eene olij, die niet droogde, en die dus het bedorvene te gemaklijker liet wegvegen. Heeft men niet even zo acteurs en actrices gezien, die van tijd tot tijd hunnen roem verloren, door gedurige veranderingen in hun spelen, onder voorgeven, van zich door de natuur en het tijdstip te laten leiden? Ongetwijfeld hebben zogenaamde kenners eenige verdiensten gehecht aan eene kwalijk begrepen verscheidenheid, en de goede tooneelspelers zijn in den strik gevallen. Terstond gaven zij zich zonder maat of bedwang over aan zichzelf, en van verhevenheid, bijzonder in het treurspel, vervielen zij tot laagheid, hunne helden tot gemeene burgers makende, tot zo verre, dat alles onkenlijk wierd in onbegoochelde oogen, die zich niet laten vangen door gebreken, gevestigd door dwaze gewoonte, of mode. Molière zelf, om deze gevaarlijke verscheidenheid voort te komen, had, zo men zegt, de gewoonte, zekere gedeelten zijner rollen op eene soort van nooten te stellen, om zich de gelukkige toonen meester te maken, waarvan hij zich altijd zorgvuldig naar verëischten bediende, en waardoor alles éénvormig Waar bleef; en verscheidene geloofwaardige mannen hebben mij verzekerd, dat andere goede tooneelspelers dat gebruik noch heden volgen. Het veranderen van spelen in éénzèlfde rol kan dan geen plaats hebben, zonder dat men zich wage om 'er ongemerkt bij te verliezen. De eenige verscheidenheid, waarāan de tooneelspeler

onderworpen is, bestaat niet alleen in het daargestellen der verschillende hartstogten, door den dichter hem aangewezen, maar zijne groote verdienste bestaat zich zo verscheiden voor te doen, dat men denzelfden man, dien wij gisteren in eene rol zagen, naauwlijks heden kennen in eene andere. Preville, dien men nooit genoeg kan aanhalen, was een geheel ander mensch in den *Marquis du Legs*, dan in *Turcaret* (*).

Eindelijk, het stelsel van zijne rol te willen spelen naar de indrukken van het oogenblik, stelt den aanschouwer bloot aan de grilligheid en het kunstgeluk van den tooneelspeler, en het vermaak van die den Schouwburg betreedende, hangt volstrekt af van des tooneelspelers luimen. Hoe kan men op die wijze in den Schouwburg gaande, ooit verwachten een stuk te zien uitvoeren, op eene wijze gelijk wij recht hebben te vorderen? Men behoeft mij niet te komen zeggen dat geen acteur,

(*) Wie zal in Juffrouw WATTIER, die wij zo min genoeg kunnen aanhalen, als de Franschen hunnen Preville, dezelfde personaadje zoeken, wanneer men haar in Semiramis, Zaire, Idamé, Dorine, en Agnes, in het School voor de Vrouwen, ziet verschijnen? Voorzeker zal men in de gejaponde, gekinmutste, en onnoozele Agnes de vrouw niet zoeken, die, mischien den vorigen dag, van den troon bevelen gaf, om een' monarch te kluisteren en te onthalzen. Ik zou van andere onzer tooneelspelers dezelfde voorbeelden kunnen aanhalen, maar aan plaats bepaald zijnde, haal ik alleen één der tastbaarste voorbeelden aan, waarin de verscheidenheid het grootst is.

teur, wie hij zij, alle dagen even levendig, even wél gesteld en luchtig is, dit weten wij; men bevind zich heden beter of flimmer dan gisteren, of in eene geestgesteldheid, waar van niet altijd reden te geven is. Maar wanneer wij éénmaal volmaakt meester van eene rol zijn, wanneer haar loop wél geregeld is, zal dat weinig meerder of minder van eene daagelijksche luim zo weinig te be-
duiden hebben, dat een oog al scherp moet zijn om het juist te ontdekken. Behalven dat, een tooneelspeler, die dien naam waarlijk verdient, in de volle uitgestrektheid van de beteekenis dier benaming, moet zijne geestgesteldheid volflagen kunnen onderschikken aan alle soorten van perso-
naadjen, die hij heeft af te beelden; anderzins komt hem den naam, dien hij zich aanmatigt, niet toe, en hij zal nooit aan de verëischten van zijn beroep voldoen, dan onvolmaakt; of zo hij al eens slaagt, het zal louter bij een gelukkig toe-
val zijn.

Mischien dat eenige bedillaars zich hier zullen stooten aan *den welgeregelden loop*, en daar door een' geest van gebruik en bepaalde samenvoeging verstaan, alleen geschikt om eene gedwongene speelwijze in te voeren, die ten éénemaale tegen de natuur is; maar wel verre, dat eene door-
dachte studie van natuurlijke voorschriften, der natuur zoude hinderlijk zijn of buiten sluiten, maakt zij integendeel de opsporing van het wezentlijke gemaklijk. Eindelijk, wanneer men al eens doet
be-

bespeuren dat de rol moeite heeft gekost, geloof mij, dat dit zijn' oorsprong heeft in dat men 'er niet genoeg moeite aan heeft besteed. Hoedanig men het blijspel spele, dit is zeker dat de eenvoudigste wijze somtijds den meesten arbeid heeft gekost, gelijk vaarzen, die men oppervlakkig zoude denken gemakkelijk gemaakt te zijn, dikwijls juist 't zwaarst zijn gemaakt. Het gaat met een' danser even zo: die ongedwongenst en luchtigst werkt, is doorgaans de man, die zich meest heeft geoefend.

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque, puer, sudavit & alfit. (*)*

Om weder te keeren tot de wijze van opzeggen, ben ik van gevoelen dat het zekerste middel om die wijze, na dat men de Ware bepaald heeft, over te brengen van den éénen op den anderen, is, om die opvolging met de grootste zorgvuldigheid smakelijk te maken; in geen deel van het spel moet die worden vergeten, en de bepaling is hier niet het werk van één' eersten opslag, zo min als de bevatting. De wijze van opzeggen is genoegzaam, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, door den dichter in de uitdrukkingen aangeduid, voor de geenen, die het geluk hebben van de mening des

(*) Hij, die zich beijvert om het gewenschte perk in de loopbaan te bereiken, moet van der jeugd af veel verdragen en gedaan, veel gezweet en veel koude geleden hebben.

des dichters, bij de lezing terstond te vatten; maar dit is niet zo met die schitterende trekken verspreid op ieder character, en door een menigte acteurs zelve voortgebragt; verloren schatten voor de navolgers, omdat 'er geen middel is uitgedacht om die te bewaren; en dus is hier een eeuwigdurend beletsel ter volkomenheid in deze kunst, die inderdaad zonder dat middel nooit die werking kan voortbrengen, die de schilder- en beeldhouwkunst doen, die dadelijke voorbeelden daar stellen en nalaten. Tooneelkundige scholen, of meesters van hooger hand in alle troepen aangesteld, zijn de eenige middelen om dit gebrek te verhelpen. Wat zou, bij voorbeeld, verhinderen dat men aantekeningen maakte uit alle stukken en derzelve deelen, ten einde men konde nazien en in eeuwige gedachtenis houden, hoedanig deze of gene personaadje door groote tooneelspelers is behandeld? Heeft men ons niet inderdaad reeds op eene treffende wijze, zekere behandelingen van den overleden Baron, en andere groote voorwerpen, bij overlevering nagelaten? Eene voortgelijke verzameling zou den voortgang in deze kunst meerder begunstigen, dan alle lessen ooit zullen doen.

Wat aangaat het onderscheid van zintuiglijke vermogens, zo van den meester als van den leerling, hier behoort geen navolging plaats te hebben. Laat mij, om mij te doen verstaan, noch eens gebruik maken van het voorbeeld van den zang,

Zang, schoon het tooneelspelen zekerlijk alles minder dan zingen is. Een grove zware stem leert een zangstuk aan iemand, die eene hooge en schelle stem heeft; ieder zal zekerlijk dat stuk met zijne eigen stem zingen, en, zijn de zangers verstandige menschen, zullen zij zich niet beijveren om elkanders stem over te nemen, dat eene onmogelijkheid is. Even zo zal de leerling der tooneelkunde wel de leiding en buiging van den meester trachten over te nemen, maar geenzins de stem zelve; meester en leerling zullen de stemmen moeten gebruiken die hen natuurlijk eigen zijn.

Het groote, waarop een man van onderwijs zich behoort toe te leggen, is om altijd, wat de stem betreft, het ware *medium* te houden, voornamelijk in het onderwijs eener vrouw; anderszins, indien de meester alles wil te gemoet gaan door zijne stem te versieren, zal de leerling, hem weder te hulp willende komen, voorzeker valsch spreken; dit is een mislag waartoe men lichtelijk vervallen kan, voornamelijk wanneer men vrouwen of kinderen onderwijst. Men verbeeld zich derzelve stemme te hulp te komen, en men leert hen valsche toonen, gelijk mij dit zelfs is overgekomen in de eerste lessen, die ik mij verstout heb te geven, eer de ondervinding mij genoeg in dit voorval had verlicht.

Laten wij tot andere redenen overgaan. De noodzakelijkheid van een' tooneelkundigen meester te bewijzen, en het tegengestelde gevoelen

lentegen te spreken, is alle mijne bemoeijing. De bestrijding der gemelde noodzakelijkheid vereischt eenige uitgebreidheid, daar men maar al te lang de onnoodzakelijkheid heeft staande gehouden bij de zodanigen mijner medebroederen, die niet vrij zijn van een menigte drogrededen, als het 'er op aankomt om te weren 't geen zij wanen dat hen zoude vernederen, even alsöf in deze kunst ieder mensch met eene ingeschapene kennis geboren wierd. Hoe nu! men zal de verächtelijkste en meest gemaklijk te leeren ambachten leeren moeten, en men oordeelt geen leering noodig te hebben in één der moelijkste beroepen, die men bij mogelijkheid kan uitdenken! De wijze Grieken en Romeinen dachten anders: deze hadden openbare leerschoolen voor het geen men *declameren* noemt; waaröm ontbreken ons schoolen van opzeggen? Het leerlingchap was zelfs onder deze volken langdurig, want, volgens Cicero, oefende men zich eene reeks van jaren, eer men zich op een tooneel vertoonde.

„Och!... maar de natuur!” dus schreeuwt men onöphoudelijk, „de natuur! volg die alleen, en hoor niets anders.” Ziedaar den gewonen zang, dien men als een echo elkander naäapt. „De natuur!” dit is niets gezegd; voorzeker, wie ontkent dat men de natuur moet volgen in de kunsten? Zij is in alles de eerste en grootste grondregel. Maar zeg ons, wat 'er behoort te worden gedaan om de natuur te volgen, breng
 ons

ons de ware middelen daar toe, dat zal beter zijn dan oppervlakkige voorschriften, die niets om 't lijf hebben, inzonderheid voor een' beginnaar. Waarom roeijen wij de teeken- de schilder- en beeldhouwfschoolen ook niet uit, en laat daar alles op de bloote natuur aankomen? Ik denk dat wij fraaije gedochten zouden zien, zo men met zulk eene uitroeijing een begin maakte; en evenwel in die schoolen is de natuur zo wel het voorname voorschrift, als zij het zijn zoude in een leerschool over de kunst van tooneelspelen.

Maar, zegt men misfchien, zijn 'er dan geen voorbeelden van voorname acteurs en actrices, die, gelijk eenige schilders, zich zelve hebben voortgebracht, zonder meesters, en zonder onderwijs? Het kan mogelijk zijn, hoewel men 'er aan kan twijfelen; die ik heb gekend en minst onderwijs hebben gehad, en zijn geslaagd, hebben jaren lang gearbeid, en dan noch tusfchen beiden moeten raadplegen, en zich voorbeelden kiezen; in 't kort, zij hadden kenners noodig om hen te verlichten. Alles loopt dus voor mijne stelling; maar behalve dat, zulk een ongemeen verschijnsel besluit niets tegen mij, en maakt geen algemeenen regel uit. Hoe! omdat 'er ééns een Pascal in de waereld is geweest, die, volgens het zeggen, de meetkunde uit zichzelve geleerd, en, alleen door een buitengewoon geestvermogen, tot aan het twee- en- dertigste voorstel van Euclides alles heeft geraden, zal men daar-
uit

uit een gevolg trekken, dat men geen meesters in de meetkunde nodig heeft? Het gevolg zou zonderling zijn!

Laat men ons komen bewijzen dat de jonge actrice Raucour, wier uitbottende vermogens en bekwaamheden zo veel gedruisch maken op de tooneelen van Vrankrijk, tot op den dag van heden, zo bekwaam als zij reeds is, noch raadgeving noch onderwijs heeft gehad dan van zichzelf; en dat zij uit den boezem van haar maagschap éénslags op het tooneel is gekomen, zo verwonderingwaardig als zij is, zonder ooit eenig tooneel, hoe genaamd, te hebben betreden; alsdan zullen wij van onze stelling zwijgen, alles daar laten, en beweren dat een tooneelspeler geen onderwijs noodig heeft; maar vóór dat wij dat bewijs zien geven, zal men mij vergunnen niet blindeeling te geloven aan wonderwerken (*).

Men

(*) Men heeft zich hier omtrent niet bedrogen; men weet nu dat Brisard de gelukkige ontwikkelaar der groote en verwonderingswaardige bekwaamheden dezer nieuwe Melpomene was, gelijk men, in den *Mercure de France*, deswegens in een openbare lofspraak dien kundigen tooneelspeler geluk wenscht, wegens den arbeid dien hij aan zijne leerlinge heeft besteed.

Anderen beweeren, in wederwil dezer lofspraak, dat het onsterflijke actrice Clairon zij, die hier meestresse is geweest; doch die, om heimlijke redenen, heeft godgevoonden zich als zodanig niet aan de waereld aan te kondigen in dit geval. Wat 'er van zij, het is niet waar dat Raucour zichzelf, zonder onderwijs, heeft gevormd en gebragt tot die hoogte waartoe zij gekomen is.

Men behoeft de moeite niet te nemen om mij te komen zeggen, dat de acteur uit de geboorte, acteur moet zijn, gelijk de dichter en schilder; men behoeft 'er niet bij te voegen, dan men niemand onderwijzen kan in schoone natuurlijke gaven te krijgen, namelijk een edel voorkomen, sterk-teekenende en uitdrukkende gelaatstrekken, vuur, geestigheid, oordeel, enz. alle voordeelen, waartoe geen kunstvermogen iets ter verkrijging kan toedragen; dit alles weet ik: geest en oordeel zijn niet geefbaar aan een' kunstenaar, het zij een' werkman of een' schrijver; maar met alle die schoone voordeelen te samen verëenigd, heb ik somtijds tooneelspelers zich zien verdwalen, en alles misbruiken, alleen door gebrek aan bekwame leidlieden, die hen hadden kunnen aanwijzen, hoe die voordeelen behoorlijk aan te leggen. Een bedorven maag ontvangt de gezondste spijzen, maar alles verkeert 'er in slijm en kwaade stoffen. Hoe fraai, hoe gunstig, hoe vruchtbaar een grond ook zij, de beërbijding en een kundig landbouwer zijn 'er onontbeerlijk, wil men daarvan alle mogelijke voordeelen trekken, gelijk het bij tegenstelling waar is, dat men vergeefs op een' dorren en ten éénnemale onvruchtbaren grond zaad werpt. Het is even zo gelegen met de beërbijding onzer natuurlijke geschiktheden. In één woord, alle zielvermogens hebben eene zekere mate van leiding en beërbijding noodig, en geen derzelve komt,

L

over

over het geheel genomen, van zelve tot de hoogste volkomenheid van werking.

Zeker Engelsch schrijver zegt: „ Daar zijn
 „ menschen, die ons verzekeren, dat alle mogelijk-
 „ ke voorschriften niet dan flauwelijk toedragen
 „ tot de vorming van een' acteur; volgens hen,
 „ moet hij alles van de natuur alleen hebben.
 „ Ondertuschen leert ons de ondervinding, dat
 „ het niet dan door grondregelen en nabootsing
 „ is dat men wél slaagt op de tooneelen. Om te
 „ bewijzen dat men geboren acteur moet zijn,
 „ voert men Mr. Garrick tegen ons aan; maar
 „ zij, die zich verbeelden, dat deze groote man
 „ zijne natuurgaven niet onvermoeid heeft be-
 „ schaafd door studie en oefening, hebben niet
 „ dan eene geringe kennis van de bronnen der
 „ grootheid, die dezen onvergelykelijken tooneel-
 „ speler zo veel verwondering heeft verworven.
 „ Vernuft, voegt men 'er bij, is genoegzaam voor
 „ een' man van het tooneel; de kunst van ver-
 „ toonen kan door studie niet worden verkregen;
 „ het tooneel is niets dan een schilderij der wae-
 „ reld; men moet daar niets volgen dan de een-
 „ voudige natuur; deze te onderwerpen aan re-
 „ gelen, is haar berooven van haar vuur. In
 „ plaats van zulke algemeene en onbepaalde stel-
 „ lingen, die niets afdoen, ware het beter eerlijk
 „ toe te staan, dat de groote zaak is de kunst
 „ te verbergen die de natuur ondersteunt, en dat
 „ 'er nooit meer kunst is, dan daar zij zich
 „ „ minst

„ minst zichtbaar opdoet. De kunst, gebragt tot
 „ hare hoogste volkomenheid, word natuur, en
 „ de natuur verwaarloosd, neemt de gedaante
 „ der gemaaktheid aan. In één woord, de natuur
 „ op zichzelf gelaten, zal, zo men wil, voor
 „ den tooneelspeler eene verhevene verdienste
 „ zijn, maar ten uiterste gebrekkig in werking; om-
 „ kleet door de hand der kunst, word alles een
 „ wonder.”

Ik heb een' jongen tooneelspeler gekend, die met reuzenschreden ter glori stapte, en alle hoedanigheden voor groote rollen had: deze zou mijne stelling voor het onderwijs kunnen bekrachtigen, door edelmoedig te bekennen, gelijk hij altijd deed, dat hij zijne spoedige vordering alleen aan zijne leezucht, en de onderworpenheid aan den raad zijner goede vrienden te danken had, naardien dit alles toedroeg tot de beschaving zijner natuurlijke bekwaamheden. En evenwel heb ik dezen jongeling in gevaar gezien van zijne achting te verliezen bij ware kenners, van wier goedkeuring alleen de roem van dichter en acteur moet afhangen: hij begon smaak te krijgen in het overdrevene, naastdenklijk weggesleept door kwalijk besteedde toejuiching en handgeklap, dat op alle tooneelen plaats heeft, daar men meest den wierook toezwaait aan den schreeuwer, of stuip-trekker in het treurspel, en aan den grimasfemaker in het blijspel. Een wijs-beraden spelen, waarin alleen wezentlijkheid is, word overal minst

opgemerkt door den dommen grooten hoop, die overäl de schouwburgen meest opvult.

Ik zou noch verscheidene voorbeelden kunnen aanhalen van acteurs, die ons zouden bewijzen, dat hunne natuurlijke gaven alleen ware bekwaamheden zijn geworden door onderwijs. Alleen zal ik den heer Daz aanvoeren, dien vermaarden Crispijnspeler, die mischien al zo walgljik zoude geworden zijn, als hij nu aangenaam is, zonder de zorg van zijnen eersten meester, die terstond de zucht tot slechte navolging in hem gewaar wierd, en 'er hem met walg tegen vervulde: deze zelfde meester was het die hem bekwaam maakte zich wél te pas te bedienen van zijne natuurlijke vermogens; en hier door was het dat hij in korten tijd vorderingen maakte, waartoe twintig jaren zouden verëischt zijn geworden, zo hij alles aan eigen beschaving had gewaagd: zo hij niet ten ééne-male ware bedorven geweest!

Uit dit alles vloeit dan voort, het geen ik zo dikwijls herhaald heb, dat men als acteur verlichting en leiding van anderen noodig heeft, het zij om zich voor dwaling te beveiligen, het zij om zekerer en rasfer vorderingen te maken; en eindelijk, dat alle voorgeschrevene regelen, hoe nuttig, hoe onöntbeerlijk, hunne sterkte ontleenen van een' meester, die een man van ondervinding is. Voor den aanschouwer kunnen zij dienen, om den tooneelspeler beter te kunnen beoordeelen; maar voor den acteur, (behalven dat

dat hij 'er uit leeren kan met wat maatstok den aanschouwer hem meet,) moeten alle regelen der kunst tastbaar gemaakt worden door ware voorbeelden, die alles door beëfening en ondervinding vast maken. Voorzeker, men vind schrijvers, die over eene kunst spreken, zonder die ooit te hebben beëfend, en die 'er als groote kenners, en bekwame aucteuren over redekavelen; maar zelden zal alles die kracht hebben, die mannen van de kunst der lesfen kunnen bijzetten; en zelfs dezen, althans in ons geval, zullen met weinig vrucht arbeiden, zonder behulp van gedurige voorbeelden. Ik denk zelfs dat een beginner veel moeite zoude hebben zich te vormen, zo hij niet deed dan grondregelen over de kunst lezen; maar al trekt hij 'er geen ander voordeel uit, dan dat hij zich voor eenige gebreken leere beveiligen, als dan zal hij reeds veel gewonnen hebben.

De groote en redelijkste tegenwerping, die men tegen mijne stelling van noodzakelijkheid eens meesters kan inbrengen, is de moeilijkheid, die 'er aan vast zoude zijn, om altijd goede keuzen te doen, want hier van hangt alles af. Niemand kan dit tegenspreken; maar de moeilijkheid eener daad maakt die noch nutloos, noch onmogelijk, enz. enz.

V O L T A I R E,
OVER DE HANDELWIJZE DER REGEE-
RING, TEN OPZIGTE DER SCHOUW-
TOONELEN.

Voordezen deed men de koningen van Vrankrijk handig in den ban, en fints Philippus I. tot Lodewijk VIII. ging dat alles zo plegtig als vaardig, even als met de keizers fints Henrik IV. tot Lodewijk van Beijeren. De Engelsche koningen hadden mede een aanzienlijk en eerwaardig deel aan dat fraai gefchenk van het Roomfche hof. Dit was de dwaasheid van den tijd, en deze dwaasheid kostte zo omtrent vijf- of zesmaal honderd duizend menfchen het leven. In onze dagen vergenoegt men zich alleen met de vertegenwoordigers der koningen met een banvonnis te ftaan. Ik fpreek hier niet van de Ambafadeurs, maar van de Acteurs en Actrices, die drie- of viermaal in de week keizers, keizerinnen, koningen en koninginnen zijn, en de waereld regeeren, om een fluk brood te verdienen.

Ik weet buiten hen niemant, die de eere van een banvonnis met deze majesteiten deelt, dan de heeren tooveräars; doch daar deze verdwenen zijn, federt de wijsbegeerte de waereld heeft verlicht,

licht, schieten 'er geen offers meer over dan Alexander, Cezar, Athalia, Polyeuëte, Andromaché, Brutus, Zaire en Arlequin. Het groote bezwaar dat men tegen deze heeren en dames inbrengt, is, dat zij de driften afbeelden. Maar zo de afbeelding van 't menschlijk hart zulk eene afgrijsselijke vernedering verdient, behoorde men de Schilders en Beeldhouwers niet te verschoonen. Hoeveel Godlooze en schandlijke schilderijen en beelden vind men niet, daar nimmer een treurspel word vertoond, waarin men niet de schoonste en betamelijkste welgevoeglijkheid vordert? De Venus van Titiaan, en die van Corregio, zijn naakt en gevaarlijk voor de jeugd, daar de Acteurs de schoone vaerzen van Cinna opzeggen; de gemelde Venusfen zijn ten allen tijde gevaarlijk; de gemelde vaerzen gedurende twee uren leerzaam, en worden onder veroorloving van magistraten en koningen geduld. Waaröm dan die sprekende beelden harder gestraft, dan die een schandrol spelen op doek, of in steen? *Ut Pictura Poësis. crit.* Wat toch zouden de Sophoclesfen en Euripidesfen hebben gezegd, als zij éénmaal hadden kunnen voorzien, dat een volk, welk zijne barbaarschheid niet heeft afgelegd, dan door hen na te volgen, zulk een lelijke vlek op het tooneel zoude werpen, dat ten hunnen tijde zo doorluchtig was?

Efopus en Roscius waren geen Roomsche Raadsheeren, 't is waar; doch men verklaarde hen niet

eerloos, en trok niet in twijfel, of hunne kunst gelijkvormigheid had met die van Socrates. De groote Paus Leo X., aan wien wij de herstelling van het goede treur- en blijspel verschuldigd zijn, en die zo veel tooneelstukken in zijn paleis deed vertoonen, en dat met pracht, kon niet raden, dat éénmaal, in een gedeelte van Galliën, de afftammelingen der Celten en Gothen zich het recht zouden aanmatigen, om schande te hechten aan het geen hij verëerde. De Cardinaal Van Richelieu, die de zaal van het koninglijk paleis deed stichten, aan wien Vrankrijk zijn tooneel verschuldigd is, zou niet hebben geduld, dat men die genen met schande belaadde, die hij uitkoos om zijne eigene werken van vernuft op te zeggen.

De zotte ijver van verhitte dwaalgeesten was het eerst in de weer tegen de schoonste aller kunsten. Paus Leo wekte het treurspel op, en meer had de dolheid niet noodig om te ontwaken: terstond schreeuwden de heeren Reformateurs: „Sants-werk!” Ook zaten Geneve, en eenige doorluchtige landvlekjes, eene reeks van vijf eeuwen zonder viöl. De Jansenisten, die heden op het graf van St. Paris dansen, tot groote slichting van den evennaasten, verboden in de vorige eeuw der prinses van Conti, die zij beheerschten, haar' zoon het dansen te laten leeren, als eene onheilige oefening. Evenwel de jonge prins moest een goede houding hebben en de pas van een menuët

we-

weten te maken; maar men wilde geen viöl dulden, en de gouverneur had veel moeite om een accord te bewerken, waarin den jongeling wierd vergund om met castagnettes te dansen. Eenige Roomschezinden, een weinig Wisigothen, aan de andere zijden van het gebergte, vrinden van den kreet der Hervormers, schreeuwden vóór hen. Allengs sloop bij ons de mode in om Cezar en Pompejus te ontëeren, en zekere ceremoniën te weigeren aan zekere personen, door onze koningen betaald, om, onder opzigt der regeering, vaerzen op te zeggen. Niemand kwam hier tegen op, omdat niemand zich gaarne met magtige mannen in de war helpt, uit liefde tot Fedra, of de helden der oudheid. Men vergenoegde zich dus met der lomphed haren loop te laten, en de schoonste voortbrengfels van het vernuft te bewonderen.

Rome, dat ons een Catechismus heeft gegeven, maakt 'er een ander gebruik van dan wij. Ten allen tijde temperde het de wetten naar de omstandigheden; het heeft het onbetaamlijke, dat met recht bannenswaardig is, verbannen, en de schoone stukken van Tresfin behouden, en hielp verscheidene cardinalen en bischoppen, die medewerkten om het treurspel weder op den troon te brengen. Heden speelt men zelfs blijspelen in geestelijke gestichten. De vrouwen gaan derwaarts zonder vreeze voor schande; men gelooft niet, dat hunne aanspraken, gedaan op verhevene planken, eerloos en duivelsch zijn. Men heeft zelfs

zelfs Lubbert Lubbertz door nonnen zien spelen, in tegenwoordigheid van een aantal geestelijken, en vrouwen. De schrandere Romeinen wachten zich bovenal van die Heeren, die den hoogsten toon zingen, in den ban te doen; en in waarheid, het is hard genoeg, hun lot te ondergaan in deze waereld, zonder in de andere verdoemd te zijn.

Ten tijde van Lodewijk XIV. was 'er bij de vertooning der tooneelftukken, door hem aangelegd, altijd een bank, die men de bischopsbank noemde. Ik heb gezien, dat, gedurende de minderjarigheid van Lodewijk XV., de kardinaal van Teleuny bijster ijverde om die bank weder daar te stellen. Andere tijden, andere zeden! zekerlijk zijn wij in onze dagen wijzer, dan toen gantsch Europa onze vermaaklijkheden kwam bewonderen, waarin Richelieu het tooneel deed herleven: buiten twijfel zijn wij wijzer, dan toen Leo de eeuw van Augustus weder deed aanlichten. Doch daar zal een tijd komen waarin onze naneven, ziende de onbeschofte uitvaringen van een' vader Le Brun tegen de kunst van Sophocles, en tegen de werken onzer grootste mannen, zullen uitroepen: „Is het mogelijk, dat de Franschen zichzelve dus hebben kunnen tegenspreken, en dat de domste barbaarsheid zo onbeschaamd den kop heeft durven verheffen tegen de schoonste voortbrengfels van het menschlijk vernuft?”

St. Thomas van Aquinie, wiens zeden wel die van een' Calvijn en vader Quesnel opwogen, *St.*

The-

Thomas, die nooit een goed tooneel had gezien, en niets kende dan schraagbestijgers, oordeelt evenwel, dat het tooneel nuttig kan zijn. Hij had genoeg verstand en eerlijkheid om het nut der kunst te voelen, hoe misvormig toenmaals. Hij stond de schouwspelen toe. *St. Charles Borromeus* onderzocht zelf de stukken, die men te Milanen zou spelen, en bekrachtigde die met zijne handteekening.

Wat ware dan het best voor de Wisigothen, die Rodrigo en Chimene voor vergiftigers verklaren? Behaagde het den Hemel, dat deze barbaarsche vijanden van de schoonste der kunsten, de Godvrucht bezaten van Polyuëte, de goedertierenheid van Augustus, de deugd van Burrhus, en dat zij eindigden gelijk de gemaal van Alzire (*).

(*) Met verlof van den schrijver: de godvrucht van Polyuëte is wat verre te zoeken; deze dwepende held is volmaakt een geestelijke razende Roeland en beeldenstormer. De ware Godvrucht van een' christen vordert alles minder, dan een' dollen ijver om de kerken van andere gezindheden te plunderen. Om van zijne verdere ongerijmdheden te zwijgen. Men beschuldigt dikwijls het volk, dat het gekke tooneelstukken toejuicht; waarom brengen groote mannen zotte tooneelstukken voort, en waarom stelt men geen kundige mannen in het bewint der Schouwburgen, om zotte tooneelstukken te weeren?